9(С)18
Р-32

Pygy telegejniņ proletarlarь polgaş tarlatkan arattarь, kattьƶьņar!

Revolustuq arat

№ 3

TARN TK ORGANЬ
KЬZЬL—1937

№ 3

Pygy telegejniꞑ proletarlarь polgaş tarlatkan arattarь, kattьƶьꞑar!

Revolustuƣ ARAT

TARN TK-NЬN AJ SANЬNDA YNER SETKYYLY

1937 c. MAJ AJ

№ 3

TOKA

Pygy telegejge xamaarьlgalьƣ iletkel

1937 cьldьꞑ 2 ajnьꞑ 27 xynynden egeleeş 3 ajnьꞑ 5 xynynge cedir, SSRE-niꞑ Pygy eʙileldiꞑ Komunistьƣ (bolşevik) Namьnьꞑ Tɵp Komitediniꞑ eelceƣliƣ plenumu poop ertken. Ol plenumga, SSRE-niꞑ 8 tugaar onza Uluƣ xuralьndan padьlaan yndezin xoojlu jozugaar polur, cazak cagьrganьꞑ songuldazьn koncuƣ cɵptyƣ şьnsь erttirer tugajьnda, PK(ʙ)N-nьꞑ organizastarьnьꞑ sorulgazьnьꞑ tugajь, kapitalistьƣ kyrynelerniꞑ cazьt tɵleleringe şibişkin, xoralaksь, ɵlyrykcy poop sattьꞑgan, faşistarnьꞑ coguur cerin cьlgaan troskizmnarnьꞑ arttьnsьzь Buxarinnьꞑ, Rьkoftuꞑ tugajьn polgaş azьl-agьjnьꞑ, namnьꞑ organizastьƣ ajttьrьƣlarьn cugaalazьr, ol tugajьnda coguur toktaaldarnь yndyryp, SSRE-niꞑ PK(ʙ)N-nьꞑ xamьk organizastarьnga coguur ajttььşkьnnь pergen.

Taştьkkьnьꞑ kapitalistarьnьꞑ, faşistarьnьꞑ curt iştinde şibişkinneri, ɵlyrykcyleri, xoralaksьlarь polgan, azьlsьn arat connarnьꞑ şuut tajzьnnarь polgan Buxarin, Rьkof suƣlarnь PK(ʙ)N-nьꞑ kezigynynden sьʙьr yndyryp, toktaaldь yndyrgen. Troskijcьlar, zinovjefcьlarnьꞑ arttьnsьlarь Buxarin, Rьkof suƣlar, Troskij tep kalcaa ььt-pile pir tɵmej, faşizm-kapitalizmnьꞑ şibişkin, xoralaksь, ɵlyrykcy tɵleezi poop, cyƣ-le SSRE-niꞑ arat connarьnьꞑ tajzьnь polur eʙes, xarьn olar telegejniꞑ arat connarьnьꞑ, eꞑ ьlangьja Tьʙanьꞑ arat connarьnьꞑ xanь ɵzeenniƣ tajzьnnarь polur.

Buxarin, Rьkof suƣlarnь PK(ʙ)N-nьꞑ kezigynynden yndyryp, coguur cerge şilcitken tugajьnda pistiꞑ Tьʙanьꞑ ARN-nьꞑ, ARE-niꞑ xamьk kezigynneri polgaş pygy arat connarь pajьrlap, koncuƣ cyyldyƣ tep kattьƶьp turar. Arat connuꞑ ɵlyrykcyleri, xoralaksьlarь Troskijcьlar kajь-taa oranda par. Olarnьꞑ-pile kam xajьra cok xyreziri, olarnь tazьlьndan tura tьrttьp cok kьlьrьnьꞑ xyrezin kezeede corudarь revolustuƣ namnarnьꞑ, ooꞑ tus-tus kezigynneriniꞑ uttundurbas sorulgazь, revolustuƣ seremcileli polur tur.

Uk plenumnuꞑ turguskan ajttьrьƣlarьnьꞑ pir cugula iletkelcizi telegejniꞑ arat connarьnьꞑ ьnak udurttukcuzu, iziƣ cyree—eş Stalin polgan. Eş Stalinnьꞑ ol iletkeliniꞑ şuptuzun-po solunnuꞑ arnьnga pizip yndyrgen cyʙe tɵleede, eşter nomcukcular kьdьndan kьra ta-

nьƶьp өөrenip alьr cyвe polganьn parьmdalaaş, uk iletkeldiŋ topcu utkazьn maŋaa piƶiir tur.

„Namnьŋ aƶьldarьnьŋ cetpesterin, troskijcьlarnь polgaş өske-taa iji arьnnьƣlarnь uzutkaar“ tep attьƣ iletkelinge eş Stalin, troskijcьlar SSRE-niŋ namnьŋ, aƶьl-agьjnьŋ polgaş өske-taa camdьk organizastarьnьŋ alвan aƶьlьnga şurgup kirip, xoralakcь, өlyrykcy, şiвişkinniƣ aƶьldь kьlьp turunda, namnьŋ, aƶьl-agьjnьŋ polgaş өskeniŋ-taa camdьk organizastarь, namnьŋ camdьk keƶigynneri, cynyŋ cьldagaanь-pile eskerвejin erttip, olarnьŋ-pile өj şaanda şudurgu xyreşpejin turganьnьŋ cьldagaanьn todaradьp iletkeen polgaş moon soŋgaar ol idegetter-pile kandьƣ argalьƣ xyreƶip, olarnьŋ talazьn erestiƣ tura tьrttar koncuƣ pildiŋgir ajttььşkьnnь pergen.

Troskijcьlar polza, aƶьl-agьjnьŋ, xөj niittiniŋ, namnьŋ apparadьŋga, ooŋ alвan aƶьlьŋga şurgup kirip algaş, xoralakcь, өlyrykcy, şiвişkinniƣ aƶьldь kьlьp, Sovettiŋ cazaan tyƶyrer, kapitalizmnьŋ jozuzun, kiƶini kiƶi tarlaar jozunu tagьn eƣzir, kolxostarnь tyƶyrer, SSRE-niŋ curttun kapitalistьƣ kyrynelerge ylep peer, SSRE-niŋ kьrьn-ce xaldaar eƶeergektiŋ tajьnьn tyrgededir tugajьnda faşistьƣ, imperialistiƣ kyryneler-pile xolвaalaƶьp algaş ol mediniŋ kontrrevolustuƣ aƶьlьn corudup turunda, camdьk nam keƶigyny eşterniŋ pilвejin, eskerвejin parganьnьŋ cьldagaanь polza, namnьŋ xamьk organizastarь polgaş camdьk keƶigynneri, orannьŋ aƶьl-agьjьnьŋ margьldaa cok par cediişkinnerin kөrgeş, ol cediişkinnerniŋ xөlegeziŋge alьskaş, orannьŋ iştiŋge polgaş pygy telegejge xamaarƶьr uluƣ-uluƣ politiktiƣ ajttьrьƣlarьn, orannьŋ iştinde namnьŋ politiktiƣ ajttьrьƣlarьn, nam keƶigynynyŋ uttup polвas politiktiƣ, revolustuƣ seremcilelin uttup turarьnda teen. Politik talazь-pile sagьş tajвьŋ, cьtkьr eвes, aamaj, podunuŋ kyƶyn aƶьr kөryp, tajzьnnьŋ kyƶyn kudu kөrgeş, podun podu megeleer coruktuŋ cьldagaanь-pile troskijcьlar şurgup turgan teeni, eş Stalinnьŋ koncuƣ-la өttyr kөryyşkyny tur.

Camdьk nam keƶigyny eşter, aƶьl-agьjnьŋ cediişkinneriŋge alьskaş, SSRE-niŋ taştьkkь pajdalьn uttup, kapitalistьƣ kyryneler am-taa par cyвe polgan tөleede, olar SSRE-niŋ iştin-ce pottarьnьŋ cazьt tөleelerin, şiвişkinnerin, өlyrykcylerin, xoralakcьlarьn yrgylcy corudup turar eвes-pe, ьndьƣnьŋ tөleezinde, seremciliƣ turar, aƶьl-aƶьjnьŋ cediişkinneriŋge nemeştir namnьŋ politik massalьƣ aƶьlьn kattaj xaara corudar tep cyвeni uttupkan tur tep, Stalin podunuŋ ol tөөgylyƣ iletkelinge sagьndьrgan.

Eş Stalinnьŋ iletkelin TARN TK-nьŋ prezidiymy 1937 cьldьn 4 ajnьŋ 27 xynynde өөrenip kөrgeş, pajьrlap temdeƣleeni polza: „Telegejniŋ arat massalarьnьŋ ьnak paşkьzь Uluƣ Stalinnьŋ, SSRE-niŋ PK(в)N-nьŋ plenumuŋga sagьndьrьp iletkeen ol ajttььşkьnnarь polza, karacaŋgьs SSRE-niŋ Komunistьƣ namьŋga, Sovet cazaaŋga polgaş pygy arat connarьŋga pergen sagьndьrьƣ eвes, cyƣ-le ol cerlerge uƶur tuzalьƣ cyвe eвes, xarьn ol koncuƣ tөөgylyƣ ajttььşkьn telegejniŋ arat connarьŋga uluƣ uƶur tuzalьƣ. Telegejniŋ arat connarь eş Stalinnьŋ ol ajttььşkьnьŋga tajaŋgaş, faşizm polgaş olarnьŋ idepkejliƣ kezee troskijcьlar paza өske-taa өlyrykcy, xoralakcьlar, şiвişkinner-pile temisseƶirde koncuƣ şudurgu, revoluscu cemzek toort şьn polgaş өj şaanda pergen ajttььşkьn tur“.

„TAR-nьņ nasional revoluzunuņ xeree, revolustuq cazak, nam ulamna pьzьgьp turarьnьņ ulamь-pile feodal polgaş өske-taa revoluska udur idegetter өlyrynyņ murnunda sөөlgy arganь xereqleeş, cyzyn-paazьn xoralьq cyвeni kьlьrьnьņ xamьk argalarьn xereqlep turarь eş Stalinnьņ iletkelinden todargaj kөstyr tur“ tep, pygy namga, ooņ tus-tus kezigynneringe pottuq ajttььşkьnnь pergen. Eş Stalinnьņ ol iletkelinin iştinde ajьtkan cyylder pistiņ arat conga, pistiņ ARN-ga pyryny-pile xamaarzьr tur. Pistiņ camdьk nam organizastarьnda, camdьk nam kezigynnerinde piccii-le cyвe kөrgeş, piccii-le cediişkin kөrgeş xөreer, „pajьtlьq“ xoozun telegram corudar, „ajak şajlar“ turguzar, cyвe-le polza, „100 xuu“ cediişkinniq polur polgaş, ooņ-taa өskeniņ maktanьr, podun xөөredir, polit. seremci cok, orannьņ iştinde feodaldarnьņ polgaş olarnьņ tuzalakcьlarьnьņ xoralьq azьlьn kөrвes, „ol xire cediişkinniq turuвusta, TAR 15 cьl polganda feodaldarda-taa cyy poor-laan, anaa xej cyвe-ьjnaan“ teer, namnьņ politiktiq azьlьn tooвas, ooņ taaskan azьlьn kьlвas, xoozun kezigyn poop olurar kiziler kajь kөвej. Telegejniņ arat connarьnьņ ьnak paşkьzь eş Stalinnьņ iletkelin pistiņ namnьņ xamьk kezigynneri өөrenip kөrgeş, podunuņ azьlьn ekki kььlьp, curttap turar cerlerinde cetpes cyвelerin cok kьlьrьnga pottuq temisseldi corudarь cugula tur.

Eş Stalinnьņ tөөgylyq iletkelin pistiņ nam organizastarьnьņ, ooņ tus-tus kezigynneriniņ orttuzunga өөrenir coruk polza, TARN-nьņ politiktiq azьlьn tirgizeringe, revolustuq seremcileldi pedideringe, arat connarnьņ angьzьnьņ tajzьnnarь feodal-teokrattar-pile eres xyreziringe namnьņ iştinde cyzyn-paazьn politiktiq culcurukcular, pөөrengejler (tanzьnnar, sandьktar) polgaş polit. seremci cok, politik talazь-pile aamajlar-pile eres xyreziriniņ xereenge idiq perzin. Eş Stalinnьņ ol iletkelin pyryny-pile өөrenip algaş, TAR-nьņ tuskaj togunnaarьn ulam pьzьdarьnьņ kyştyq cemzeen pilip alьl.

Namnьŋ azьldarьnьŋ cetpesterin, troskijcьlarnь polgaş eske-taa iji arьnnьoq-larnь uzutkaar xemceoqler tugajьnda

1937 cьldьŋ 3 ajnьŋ 3 xynynde PK(в)И TK Plenumuŋga eş Stalinnьŋ iletkeli

EŞTERI
Plenumga tьŋnagьlaan iletkelder polgaş olarnьŋ tugajьnda şygymcylelderden keerge, mьnda pis mьndьoq yş kol cyyl parьn keryp turar tur-pis.

PIREEDE, taştьkkь kyrynelerniŋ cazьt teleelerininŋ paza olarnьŋ arazьnga koncuoq-la idepkejlioq kirzilgelioq turgan troskijcьlarnьŋ xora cedirer, yreoqdeer polgaş cazьt medee xuraar şiвişkin azьь pistiŋ pygy-le azьlagьjnьŋ-taa, cazak cagьrga polgaş namnьŋ-taa organizastarьŋga şuptuzunga ijik-pe, azь parьk şuptuzunga ol po cizee-pile teep xaldaan tur.

IJIDE, taştьkkь kyrynelerniŋ cazьt teleeleri, ooŋ iştinde troskijcьlar polza, cyoq-le kudukku organizastarga eвes, xarьn paza camdьk xarььssalgalьoq azьl alвannarga şurgup kirgen turlar.

УŞTE, tep-taa cerde, kedeetaa cerlerde pistiŋ camdьk udurttup paaştaar eşter ol xoralakcьlarnьn, yreoqdekcilerniŋ, şiвişkinnerniŋ, elyrykcylerniŋ cingine arьn-nyyryn tanьr pilirden turzuk, xarьn pottarьnьŋ cyвe xereksebes, sagьş tajвьŋ, cyвe pilвes appargaŋьnьŋ xaraazь-pile pottarь taştьkkь kyrynelerniŋ cazьt teleeleri ol po xarььssalgalьoq alвan azьldar-ce tepşip kirip alьrьnga tegym tuza poop turganь xoвar eвes tur.

Temgi iletkelderden polgaş olarnьŋ tugajьnda şygymcylelderden podu-la ilerep yŋyp turar margьş cok yş ьlaptьoq cyyl ol tur.

I

Politik talazь-pile cyвe xereksebes coruk

Pistiŋ udurttup paaştaar eşteri-вis, namga polgaş sovet jozuga udur cyzyn-paazьn yzeldioqler-pile temisseзip coraan koncuoq tur-

zulgalьƣ xirezinde, po tugajьnda seremci sezik cok, sogur, sagьş amьr polu pergeninin, arat xəjnyŋ temgi ol tajzьnnarьnьŋ cingine arьn-nyyryn tanьr şьdavajьn, xoj kezi ezingen pərylerni tanьr şьdavajьn turar, olarnьŋ arnьn cazьrьp kedip algan cyvezin uşta tьrttьp şьdavajьn turar cьldagaanь cyl?

Taştьkkь kyrynelerniŋ cazьt təleelerinin SSRE teviskeeriŋge yylgedip turgan xora cedirer, yreƣdeer polgaş şivişkinneer azьь mooŋ murnunda turup turvaan polgaş xep-xenertten piske tavarzьp kelgen cyve tur tep polur-pe, kandьƣьl? Cok, ьnca tep polvas. Onu ьnca tep polvazьn xereccilep turar cyve polza, şaxtin yjezinden peer səəlgy 10 cьl iştinde ulustuŋ azьl-agьjьnьŋ cyzyn-paazьn adьrlarьŋga xora cedirip turgan coruktarnь coguur parьmdaa alvan pizikterge pizigilep turganь xereccilep tur.

Faşizmnьŋ troskijcь-zinovjefci təleelerinin xora cedirer, şivişkinneer ijik-pe əlyrer azьl coruunuŋ tugajьn səəlgy yjede paaş udur medeƣlep, ol tugajьnda ajttььşkьn suƣ pervejin turgan tep polur-pe, kandьƣьl? Cok, ьnca tep polvas, ol tugajьn xarьn medeƣlep turgan, volşevikter onu uttur erge cok.

Eş Kiroftu əlyrgen tyrzok coruk polza, arat xəjnyŋ tajzьnnarь uluska idegeldiƣ kizi poop ap, pistiŋ organizastarьvьs-ce şurgup kirip alьr teeş, iji arьnnьƣ poop alьr tur, ьncangaş iji arьnnьƣ poop algaş, megelep volşevik poop, nam kezigyny poop caƣdьnar tur eves-pe tep cyveni paaş udur medeƣleen, pir tugaar koncuƣ medee sagьndьrьƣ ol turgan.

„Leningrat təvynyŋ“ xereen şiitkeni, paza „Zinovjef-Kamenejftiŋ“ xereen şiitkeni polza, eş Kiroftu əlyrgen tyrzok coruktan algan kicceel sagьndьrьƣga caa parьmdaa pergen.

„Zinovjefci-troskijcь kezekterniŋ evilelinin“ xereen şiitkeni polza, temgi murnukkularьnьŋ xereen şiitkeninden algan kicceel sagьndьrьƣnь ulam algьtkan. Cyl tize, zinovjefciler-pile troskijcьlar polza, pygy-le əzeen xььlьƣ vurzuas idegetterni pottarьn tolgandьr kattьştьrьp, Germannьŋ kargьs şaƣdaa cerinin şivişkinci polgaş yreƣdeer, əlyrykcy ajvьccь təleeleri appargan turlar tep cyveni iji arьnnanьr caƣdьnar coruk polza, zinovjefciler-pile troskijcьlarnьŋ pistin organizastarga şurgup kirip alьrьnьŋ karacangьs-la argazь ol tur tep cyveni, seremciliƣ polgaş politik talazь-pile cyvenin uzurun əttyr kəər coruk polza, temgi idegetterniŋ şurguur coruun poldurvastьŋ polgaş zinovjefci-troskijcь tyrzok idegetterni cok kьlьrьnьŋ. eŋ-ne şьn arga cepsee ol tur tep cyveni koncuƣ todargaj kərgysken.

Eş Kiroftu əlyrgen tyrzok coruktuŋ tugajьnda 1935 cьldьŋ 1 ajnьŋ 18-te corutkan cazьt cagaazьnda PK(в)N Təp komitedi, politik talazь-pile izin karazььr cyvezi cok, aŋgalaaş aazatpaj coruk poldurvas tep nam organizastarьŋga paaş udur erestii-pile medeƣlep turgan. Uk cazьt cagaada cugaalaanь polza:

„Pistiŋ kyzyvys əsken tudum-na tajzьn polza ulam-na caazьgьр, kem xora cok appar cьdar poor teer puruu coruktu parьmdalaaş, izin karazььr cyvezi cok olurar opportunistьƣ

coruktu cok kьlьr xerek. Ol coruk yndezininden şьn ebes, ol coruk polza, tajzьn idegetter oozum ajaar sosializm-ce sojup kire peer, olar ьncap coruj-coruj adak soolynde cingine sosialistar appaarlar tep kişi-le polganga oozun şьnzьdьp coruur parььn yzeldin xeni tur. Bolşevikter amьrap tajвьncьp cьdьp aar polgaş angalaj pergen aazatpajlap coruur uзur cok. Piske xerek cyвe polza, izin karazьr cyвe cok coruk ebes, xarьn sezik seremci, cingine вolşevik jozunun revolustuq sezik seremci xerek. Tajzьnnarnьn pajdalь xarьk cok polgan tudumna, sovet erge cagьrga-pile temisseşkeş, kyş cedip cadaaş, xarьksьraannarnьn karacangьs artkan argazь poldurup, xarьn en-ne ajьl xoralьq cepsekterni tudup ulam temisseзirler. Onu pilip coraaş, seremciliq coruur xerek"—teen.

Troskijcь-zinovjefcilernin eвilelirin şьв'şkinci olyrykcy azьl coruunun tugajьnda 1936 cьldьn 7 ajnьn 29-ta coruткan cazьt caзaazьnda PK(в)N Top komitedi polza, nam organizastarь kancaar-taa aaj-cok seremciliq turup, arat xojnyn tajzьnnarь kancaar-taa ekki caqdьnьp algan polza, olarnь tanьp pilgen turarьn kattap kьjgьrgan. Uk cazьt caзaada cugaalaanь polza:

„Troskijcь-zinovjefci tyrзok araattannar polza, sovet erge cagьrga-pile temisseзirde, pistin curttun azьlcьn conunun en-ne ozeen xььlьq, kancaar-taa aaj-cok koryşpes tajzьnnarь polur şiвişkinner, provokatorlar, yreqdekciler, aktar, kulaktarp olgaş oon-taa oske ol ьşkaş idegetterni kattьştьrьp algaş temissezip turarь am xereccilenip kozylgende, paza pir talazьndan ol idegetter-pile, iji talazьndan troskijcь-zinovjefcilernin arazьnda piccii-taa ьlgal teer cyвe cok apparganda, pistin pygy-le nam organizastarьвьs, namnьn pygy kezigynneri polza, komunistarnьn seremciliq turarь kajaa-taa, kazan-taa erge-cok cugula tep cyвeni pilir uзurluqlar. Po yjenin pajdalьnda вolşevik pyryzynyn erge-cok cugula şьnarь polur cyвeni pilir uзurluqlar. Po yjenin pajdalьnda вolşevik pyryzynyn erge-cok cugula şьnarь polur cyвe polza, namnьn tajzьnь kancaar-taa ekki caqdьnьp caştьnьp algan polza, onu tanьp pilir coruk ol polur uзurluq"—teen.

Oon koorge, paaş udur medeqlep sagьndьrьp turgan cyylder turgan tur.

Ol paaş udur medeqlep sagьndьrьp turgan cyylder cyny kьlzьn tep kьjgьrьp turganьl?

Olar polza, namnьn organizastьq azьlьnьn koşkak coruun cok kьlgaş, namnь cangьs-taa iji arьnnьq idэget şurgup kire alвas, tak pьзьq xerim poldurarьn kьjgьrьp turgan.

Olar polza, namnьn politik azьlьn ekki xerekke alвas coruktu cok kьlgaş, ol azьldь pygy arga xemceq-pile tьnzьdьp, politiktin seremcilelin tьnzьdar tala-ce erestiq ergilerin kьjgьrьp turgan.

Ьncaarga, oon cyy polgan eвes teeş koorge, uk paaş udur medeqlep sagьndьrьp turgan cyylderni pistin eşter xaajьnga-taa kakpajьn cer-le xereksep tooвaan polgannar.

Ol tugajьnda namnьn dokumen pişikterin xьnaar, soluur

kampanidan ilereen cyylderni ulus toozazь pilir, olar todargaj xereccilep turar tur.

Ol paaş udur medeqlep sagьndьrьp turgan cyylder coguur idiq perвeeninin cьldagaanь cyl?

Pistin nam kezigyny eşter, sovet jozuzunga udur idegetter-pile temissezip coraan turzulgalьq xirezinde, udaa-taraazь-pile paaş udur medeqlep sagьndьrьp, ajttььşkьnnar perip turganьnьn kьrьndan, arat xөjnyn tajzьnnarь cyzyn-paazьn xora cedirer, yreqdeer, şiвişkinneer azьl kьlьp turda, politik talazь-pile karaa cetpes polganьnьn cьldagaanь cyl?

Pistin nam kezigyny eşter, pijeekkizinden paksьraj pergeni olpe, olarnьn medereli polgaş sagьlga curumu paksьraj pergeni ol-pe? Cok, kancap-taa ьndьq eвes!

Azь olarnьn pudulup өskerlip par cьdarь ol-pe? Cok, paza ьndьq eвes! Ьnca teerinin kandьqtaa parьmdaazь cok.

Ьncaarga am cer-le cyl ьncaş? Ьndьq aazatpaj, cyвe xereksевes, izin karazьr cyвe cok, sogurarar coruk kajьn tьptьp kelgeni ol ьncaş?

Oon uzuru cydel tize, pistin nam kezigyny eşteriвis, azьl-agьj kampanilarь polgaş azьl-agьj-turguzuuşkununun frontuzunda kancaar-taa aaj-cok uluq cedilgelerge alьskaş, вolşevikternin uttur ergezi cok camdьk koncuq cugula cyylderni anaa-la uttupkanьnda tur. Cyl tize, SSRE-nin taştьkkь pajdalьndan pir kol cyyldy uttupkan turarlar, paza nam вiledi-pile şьptьnьр, megelep вolşevik kizi poop caqdьnьр turar amgь xoralakcьlar, şiвişkinner, yreqdekciler, өlyrykcylerge şuut xamaarzьr iji koncuq cugula cyyldy eskerвejin pargan turlar.

II

Kapitalistьq orannar tolgandьr turar coruk

pistin nam kezigyny eşternin uttupkan ijik-pe, azь cygeer-le eskerвejin pargan cyylderi, cyy tep cyвeleri ol?

Olarnьn uttupkan cyвezi polza, sovet erge cagьrga telegejnin aldь xuuzunun cyq-le pir xuuzunda tiileen, telegejnin өske peş xuuzun kapitalistьq kyryneler ezeleen turar tep cyвeni uttupkan turlar. Sovet Eвileli polza, kapitalistьq kyrynelerge xyreeledip algan turarьn olar uttupkan turlar, kapitalistьq kyrynelerge xyreeledip algan turarpis tep piste anaa-la culcurup turar poordan paşka, kapitalistьq kyrynelerge xyreeletken turar coruk cogum cyy tep cyвelaan ol tep cyвenin uzurun tapтьq podaksaвas poor tur. Kapitalistьq kyrynelerge xyreeletken turar tep cyвe polza, anaa-la kuruq aas eвes, xarьn xerek kьrьnda ьlьp par polgaş ьndьqla ekki cyвe eвes tur. Kapitalistьq kyrynelerge xyreeletken turar tep cyвe polza, podunda sosialistьq jozunu toktaadьр algan, pir oran, Sovet Eвileli par, paza oon angьda, kapitalistьq jozu-pile curttaвь-şaan turar polgaş Sovet Eвileldi xyreelep algan, oon podunga xaldaaş, cьlca şaap kaaptar ijik-pe, ton tora teerde, oon kyzyn sьp sularadьр

kaar teeş, uƶuralga manap turar xөj вurƶuas orannar par turar tep cyве tur. Ol kol cyyldy pistin eşter uttupkan turlar. Ьncaarga, tolgandьr xyreelep turar kapitalistьq kyryneler-pile Sovet Eвilelinin arazьnda xarьlzaƶьгъ-nьn yndezini oon parьmdalattьnar la polgaj.

Ciƶeeleerge, вurƶuas kyrynelerni ap kөreeli. Cyвe pilвes ulus polza, kol şьnarь cangьs kyryneler polgan uƶurunda, olar pottarь arazьnda kancaar-taa aaj-cok ep najьraldьq turup turar tep ьncap podap polur. Onu cyq-le cyве pilвes ulustar ьncaar podap polur. Şьnьnda ap kөөrge, olarnьn arazьnda xarьlzaazь koƶa xolвaa ulustarnьn najьraldьq xarьlzaazьndan tьkka ьrak. Burƶuas kyryneler pottarьnьn şiвişkinnerin, xoralakcьlarьn, yreqdekci'erin, paza camdьkta өlyrykcylerin pot-podun-ce ьdьp, ol kyrynelerge pargaş, olarnьn alвan aƶьl pydyrylge cerleringe kirip algaş, ortta pottarьnar cerlerinerni turguskaş, „cugula appargan şaqda", ol kyrynelernin kyƶyn koşkadьp, kyş şьdalьn sьgar tөleede, olarnь iştinden caza tepsiner tep taalga perges, ьdьp corudup turar tep cyве, ijinin kьrьnga ijini kaarga tөrt polur ьşkaş todargaj xereccilettingen. Po yjede ьndьq turup turar tur. Pijeede-taa ьndьq-la turgan. Ciƶeeleerge, 1 tugaar Napoleon xaannьn yjezinde Evroptun kyrynelerin ap kөreeli. Ьncaarda Franzьnьn iştinge orus, german, avstrij, angli şiвişkinner, yreqdekciler iminejnip turgan. Ьncaarda, Angli, German, Avьstrij, Orus kyrynelernin iştinge Franzьnьn ьtkan şiвişkinneri, yreqdekcileri paza oon tudak cok kөвej turgan. Anglinin caƶьt ьtkan tөleeleri, Napoleonnu өlyrerin iji-taa kattap oraldaşkan polgaş Napoleonnun cazaanga udur Franzьda Vantejnin taraacьnnarьn kaaş udaa tura xalьdьp turdular. Ьncaarga Napoleon cazaa cyy cazak turganьl teerge, Franzьnьn revoluzun uƶurgaş, revolustun cyq-le uluq paj вurƶuastarga aƶьktьq kyysseldezin arttьrьp algan вurƶuas cazak turdu. Napoleonnun cazaa koƶa-xolвaalarьndan өƶeenin negep alвajьn, anaa olurвajьn, xarьn podunun yreqdep xoralaar arga corudulgalarьn paza corudup turgan tep cyвeni cugaalaaş-taa kancaar. Pijeede ьndьq turgan, oon peer 130 cьl polgan tur. 1 tugaar Napoleonnun soonda 130 cьl polganda am paza ьndьq turup turar tur. Am Franzь-pile Anglide german şiвişkinner, yreqdekciler iminejnip turar, paza Germanda angli, franzь şiвişkinner, yreqdekciler emge cok corup turar. Amerikte japon şiвişkinner, yreqdekciler iminejnip, Japonda amerik şiвişkinner, yreqdekciler iminejnip turar.

Burƶuas kyrynelernin arazьnda xarьlzaƶьrьnьn tyrymy ьndьq tur.

Ьncaarga, вurƶuas kyryneler kancangaş Sovet Sosialistьq kyryneni pottarь-pile tөreldeş cangьs şьnarlьq вurƶuas kyrynelerin kөөrynden arttьk cьmcak polgaş koƶa xolвaanьn ekki najьralьnьn jozugaar kөөr uƶurluq cyвel? Olar şiвişkinnerni, yreqdekcilerni, xoralakcьlarnь, өlyrykcylerni pottarь-pile tөreldeş вurƶuas kyryneler iştin-ce ьdьp salьrьndan Sovet Eвilelinin iştin-ce kancangaş eвeeşti ьdьp salьr uƶurluq cyвel? Onu kajьn tьp

aldьnar sler? Marksizmnь parьmdalap køør polza, вurƶuas kyryneler xoralakcьlar, şiвişkinner, yreqdekciler polgaş ølyrykcylerni kandьq-taa вurƶuas kyrynelernin iştin-ce ьdьp salьrьnьn ornunga Sovet Eвilelinin iştin-ce iji yş kattaptan xøjny ьdьp salьr uƶurluq tep podaar polza, ol xarьn şьn eвes-ijnen? Am teereƶinde kapitalistьq kyryneler orannь teskingen turup turda, taştьkkь kyrynelernin ajвьccьlarьnьn pistin iştiвis-ce ьdьp salьp turar xoralakcьlarь, şiвişkinneri, yreqdekcileri, ølyrykcyleri piske turup turar tep cyвe todargaj eвes cyвe-pe?

Pistin nam keƶigyny eşter po pygyny uttupkan tur. Po tugajьn uttupkaş, xep-xenertten uƶuraƶьr corukka taвarьşkan.

Moon uƶurundan Japon, Germannьn kargьs şaqdaa cerinin Troskij yzeldiq ajвьccьlarьnьn yreqdekci, şiвişkin aƶьь pistin camdьk eşteriвiske mьrьnaj-la xenertten taвarƶьr coruk poop uƶuraşkan.

III
Amgь yjenin troskizmь

Oon ьnaj. Pistin nam keƶigyny eşter, troskijcь cьƶьt tøleeler-pile temisseƶirde, amgь yjenin troskizmь, ciƶeeleerge, 7—8 cьldarnьn murnunda turganь-teq eвes appargannьn, troskizm polgaş troskijcьlarnьn arnь po araƶьnda taƶьь-pile koncuq øskerlip xuulganьn, oon uƶurundan troskizm-pile temisseƶiri-taa, temisseƶirinin argalarь-taa taƶььpile øskerilgen turar uƶurluq tep cyвeni eskerвejin soora køryp kalgannar. Troskizm polza, yletpyrccin angьnьn iştinde politiktiq yzel eвes appargan, 7—8 cьldarnьn murnunda yletpyrccin angьnьn iştinge troskizm politiktiq yzel turganьndan am taştьkkь kyrynelernin caƶьt medee xuraar cerlerinin taalgaƶь-pile aƶьldap turar uƶur parьmdaa cok şuut sodaqlanьp kaapkan xoralakcьlar, yreqdekciler, şiвişkinner, ølyrykcyler polu pergen tep cyвeni pistin nam keƶigyny eşter oƶaaвaan turlar.

Yletpyrccin angьnьn iştinde politiktiq yzel tep cyl? Yletpyrccin angьnьn iştinde politiktьq yzel teerge polza, podu politik talaƶь-pile pir tuskaj arьn-nyyrlyq, program-podalgalьq, podunun yzelin yletpyrccin angьdan caƶьrвas polgaş caƶьrьp şьdaвas, xarьn podunun yzelin yletpyrccin angьnьn karaanga surtaal salьp nepteredip, yletpyrccin angьga podunun politik arnьn kørgyzerinden kortpas, yletpyrccin angьnьn murnunga podunun ьlap sorulgalarьn kørgyzerinden kortpas, xarьn yletpyrccin angьga podunun yzelin şьnƶьktьrьp pyzyredir teeş, yletpyrccin angьnьn iştin-ce şuut aƶьk ilezi-pile kirip oraldaƶьp turar ьndьq pølyk ijik-pe aƶь nam polur. Moon murnunda, 7—8 cьldarnьn murnunda troskizm yletpyrccin angьnьn iştinge pir ьndьq politiktiq yzeldernin pireezi turgan, myn Leninnin surttaalьnga udur polgaş oon uƶurundan xanь puruu polzataa cer-le politiktiq yzel turgan.

Amgь yjenin troskizmьn, ciƶeeleerge, 1936 cьldьn troskizmьn yletpyrccin angьnьn iştinde

politiktiq yzel tep polur-pe? Cok, onu ьnca tep polвas. Cyge? Cyge teer polza, pir eвes pistiŋ ьlaptьq podal sagьzьвьstь yletpyrccin angь pilip kaar polza, pisti pytpes idegetter tur-sler teeş kargap-kargap yndyr ojladьptar eвes-pe tep seziqleeş, amgь yjeniŋ troskijcьlarь pottarьnьŋ cingine arnьn yletpyrccin angьga kөrgyzerinden korgup, pottarьnьŋ cingine sorulga podalgazьn yletpyrccin angьga ileredip peerinden kortkaş, pottarьnьŋ politiktiq şьrajьn yletpyrccin angьdan koncuq kьzьp cazьrьp turarlar. Mooŋ uzurundan am troskijcьlarnьŋ azьlьnьŋ kol argazь polza, yletpyrccin aŋgьnьŋ iştinge azьk ak setkildii-pile yzelin nepterediri eвes, xarьn pottarьnьŋ yzelin caap cazьrar, pottarьnьŋ tajzьnnarьnьŋ yzelin aвьjaastap caşpaalap maktaar, pottarьnьŋ yzelin megelep malgaşka xөme tepken poop arga-paazь xereqlep turarlar.

Pir eвes saktьr polzuŋarza, 1936 cьlda xereen şiittirip turgaş, Kamenjef, Zinovjef iji, piste kandьq-taa politiktiq tuskaj podalga cok tep şuut xөrlep turgannar polgaj. Olar ьncaar xereen şiittirip turgaş, pottarьnьŋ politiktiq tuskaj podalьn telgereŋgeji-pile kөrgyzyp polur pyryn ergalьq turgannar. Ьndьq-taa polza, olar piste kandьq-taa politiktiq tuskaj podal cok teeş seqleвejin pargannar. Olar piste tuskaj podalga cok tep, kajьzьnьŋ-taa megelep turganь kancaptaa todargaj.

Olar pottarь tuskaj podalgalьq turganьn am sogur-taa kiziler kөryp turar tur. Ьncaarga olar, piste kandьq-taa politiktiq tuskaj podalga cok tep cyge xөrlep turgannarьl? Cyge teer polza, olar pottarьnьŋ cingine politiktiq arnьn ileredirinden korgup, SSRE-ge kapitalizmnь kattap egidip turguzar teen pottarьnьŋ ьlaptьq podalgazьn ileredip kөrgyzerinden kortkan turlar, cyge teerge, ьndьq podalganь yletpyrccin angь pilip kaqza ceksinip paak kөre peer eвes-pe teeş kortkan turlar.

1937 cьlda Pjatakof, Radek, Sokolnikof suqlar xereen şiittirip turgaş, ьncanmaannar. Olar polza, troskijcьlar-pile zinovjefciler politiktiq tuskaj podalgalьq turganьn xөrleвeenner. Olar piste toktaamal tuskaj podalga par tep xylęegeş, onu pottarьnьŋ өccyyŋge telgereŋgeji-pile ileretkenner. Ьncaarga olar onu telgereŋgeji-pile ileretkeniniŋ uzuru polza, troskijcьlarnьŋ tuskaj podalgazьn tetkiiringe yletpyrccin aŋgьnь, arat xөjny kьjgьrgan cyвe eвes, xarьn oozun arat tymenge udur, proletarga udur tuskaj podalga tur tep, kargap paaktap kaaptarь-pile ileretken turlar. Kapitalizmnь kattap egidip turguzar, kolxos, sovxostarnь uzutkaar, mөlcykteldiŋ jozu curumun kattap turguzar, Sovet Eвilelipile caalazьr tajьnnь cookşuladьr teeş German-pile Japonnuŋ faşistьq kyşteri-pile eвilel turguzar, ep tajвьŋnьŋ politiinge udurlanьr polgaş tajьn yndyrer teeş temissezir, Ukrajьnnь —germannarga, Ьrakkь Cөөn cyktyŋ talaj kaвьzь cerlerni japonnarga perвi-şaan, Sovet Eвilelиniŋ teвiskeer curttuŋ kezek-kezee-pile ysperlep peer, pir eвes Sovet Eвileliniŋ kьrьn-ce өzeenniq kyryneler xalьp kelze, Sovet Eвileli tajьnga tiilettirip karьn peletkep turgan polgaş ol sorulgalar-

nь cedip alьrыnыn argazь poldurup xora cedirer, yreqdeer, sovet erge cagыrganыn paaştыncыlarыn iji-cangыstap өlyrer, japon—germannыn faşistыq kyşteringe tuza kыldыr şiвişkinnep peer tep, Pjatakof, Radek, Sokolnikof suqlarnыn ileretken cyylderi polza, amgь yjenin troskizmыnыn politiktiq tuskaj podalgazь ol polur tur. Troskijcыlar ыndыq tuskaj podalganь arat xөjden, yletpyrccin angыdan cazыrвas argazь cok polganь todargaj tur. Ьncangaş oozun olar cyq-le yletpyrccin angыdan cazыrgan eвes, xarыn troskijcь massalardan paza cazыrgan, cyq-le troskijcь massalardan eвes, xarыn ol xerek-cok 30-40 xire-le kizilliq, piccii pөlyk, udurttukcu troskijcыlarnыn ystykky kezeenden pezin cazыrыp turgannar. Ol tuskaj podalgazыnыn şыnarыn cugaalazыr tugajыnda 30-40 xire troskijcыlarnыn piccii xuralыn cыldыrar teeş, Radek-pile Pjatakof Troskijdan cөpşeerel ajttыrarga, Troskij xorzok teeş xorup kaan, cyge teerge, kaaş-kыjna-taa porвak troskijcыlarga uk tuskaj podalganыn ыlaptыq şыnarыn cugaalap peerge kajыn polurul, ыndыq „ajttыrыq“ turguza peerge, margыldaa yngeş carlыьşkыn poop polur teeş, xorzok teen. Ьncangaş amgь yjenin troskizmыnыn nyyr şыrajь polza, pottarыnыn yzelin, pottarыnыn tuskaj podalgazыn cyq-le yletpyrccin angыdan cazыrar turzuk, xarыn troskijcь massalardan cazыrar, paza troskijcь massalardan cazыrar turzuk, xarыn ystykky udurttukcu troskijcыlardan pezin cazыrar şak mыndыq „politiktiq azыldakcыlar“ tur.

Oon keerge, po yjenin troskizmыn yletpyrccin angыnыn iştinde politiktiq yzel tep adap polвas appargan tur.

Amgь yjenin troskizmь polza, yletpyrccin angыnыn iştinde politiktiq yzel polur eвes, xarыn taştыkkь kyrynelernin cazыt medee xuraar cerleringe xөlezilenip azыldap turar uzur parыmdaa cok, jozuluq yzel cok xoralakcыlar, yreqdekciler, xajgыыlcыlar, şiвişkinner, өlyrykcyler polgaş azыlcыn angыnыn ыt-segi-teq tajzыn teerвecciieri polur tur.

Seelgy 7—8 cыldarnыn iştinde troskizmnыn өskerlip xuulup kelgeninin margыş cok pajdalь ыndыq tur. Murnundagь troskizmpile amgь troskizmnыn arazыnda ыlgalь ыndыq tur.

Pistin nam kezigyny eşternin aldaqdalь cyl tize, murnundagь troskizm-pile amgь troskizmnыn arazыnda ol xanь ыlgalыn eskerвeen turlar. Olar polza, troskijcыlar şaqda-la tuskaj yzeldiq ulus polur xөly ertkenin, troskijcыlar polza, şaqda-la Sovet kyrynege polgaş sovet erge cagыrgaga paak xora cedirer-le polza, şiвişkinneer coruk kыlыr polgaş tөreen curttun şuut өskerttiringe cedir kandыq-taa paak cydek, pygy kandыq-taa pыzar ceksinciq, xoralыq cyвe yylgedirinden tadaj tiвes, uluq oruktun teerвecciieri polu pergenin eskerвeen turlar. Olar onu eskerвeen polgaş oon uzurundan troskijcыlarpile caa janzыnыn en erestiq temissel corudarыnga өj şaanda caarttыnыp turgustunup ap şыdaвaan turlar.

Seelgy cыldar iştinde troskijcыlarnыn yylgetken pыzar xoralыq paak coruu pistin camdыk nam kezigyny eşterge pyrynypile xep-xenertten taвarыşkan uзuru ol tur.

Oon-ьnaj. Adak soonda, po yjenin xoralakcьlarь, yreqlekcileri polgaş paza olarnьn arazьnda koncuq idepkejliq kirzilgeliq turup turar faşizmnьn troskijcь cazьt teleeleri-pile şaxtin yjezinin xoralakcьlarь, yreqdekcilerinin arazьnda yndezin ьlgal parьn pistin nam kezigyny eşter eskerbeen turlar.

Pireede. Şaxtincьlar-pile yletpyr namcьlarь piske azьь-pile pytpes idegetter turgan. Olarnьn xej kezii polza, ergide yletpyr pydyrylge cerlerin ezelep coraan xerengittenner, ergide xerengittennernin et yletpyrynyn ergelekcileri, paza ergide aksionerliq ebileldernin xuu kattьştьrgannarь polur, cok-polza, piske politik talazь-pile azьk ile ezeeliq ergi burzuastьn tuskaj erttemniqleri turgan.

Ol teergilernin politiktiq arnьnьn şьnarь şak ьndьq polurun pistin iştibisten kьm-taa tadagalzabajьn turgan. Xarьn şaxtincьlar pottarь-taa sovet jozu turguzuqqa pottarьnьn xenny cok coruun cazьrbajьn turgannar. Amgьnьn xoralakcьlarьnьn polgaş yreqdekcilerinin tugajьn, troskijcьlarnьn tugajьn ol ьşkaş ьncaar cugaalap polbas. Amgьnьn xoralakcьlarь, yreqdekcileri polgaş troskijcьlarnьn xej nuruuzu polza, karmaanda nam bilettiq nam kezigyny ulustar polur tur. Ьncangaş, xebir talazь-pile pytpes idgetter ebes ulustar polganь ol. Pir ebes ergi xoralakcьlar pistin ulustarьbska udurlanьp turgan polza, caa xoralakcьlar ьndьq ebes, xarьn pistin ulustarьbьstьn murnunga caşpaalap, pistin ulustarьbьstь maktap, idegedip alьr teeş, olarnьn murnunga abьjaastap turar turlar.

Kerdyner-pe yndezin ьlgaldьq tur.

Ijide. Şaxtincьlar polgaş yletpyr namcьlarnьn kyştyq turgan cybezi cyl tize, olarlar polza, uluq, picce-taa polza xirezi-pile cugula texnik erttemniq turgan, ьncaarga, ьndьq erttem cok turgan pistin ulustarьbьs olardan eerenmes arga cok turgan.

Ol coruk polza, şaxtin yjezinin xoralakcьlarьnga uluq azьktьq polgan uzurunda, olar oozunga tajanьp algaş, şeleen xostuq polgaş saat şaptьk cokka xora cedirip, pistin ulubustu **texnik talazь-pile** megelep turgannar. Ьncaarga amgьnьn xoralakcьlarь, troskijcьlarь ьndьq ebes. Pistin uluzubus-pile temejleerge, amgьnьn xoralakcьlarьnda texnik talazь-pile kandьq-taa artьk cybe cok. Xarьn pistin uluzubus polza, amgьnьn xoralakcьlarьnga keerde, troskijcьlarga keerde texnik talazь-pile artьk piliişkinniq. Şaxtin yjezinden po yjege cedir piste texnik talazь-pile jozuluq mergezeen on-on mun bolşevikci kaadьrlar esken. Texnik talazь-pile ezyp mergezeen mun-mun polgaş on-on şaa mun bolşevik udurttukcularnь adap polur-ijik, olar-pile temejleerge, ol-la pygy Pjatakoftar-pile Livşister, Şestoftar-pile Boguslavskijler, Muraloftar-pile Drobnistar olar şuptuzu polza, xej kuruq yrdyncek aastar polur polgaş texnik peletkel talazь-pile meldyk-kaldьk cybeler tur-on. Pir ebes ьndьq polza, amgь yjenin xoralakcьlarьnьn, troskijcьlarьnьn kyzy cydel? Olarnьn kyzy polza, nam biledinde, nam biledin edileeninde tur. Olarnьn kyzy polza, olar nam biledin azьqlap algaş, politik talazь-pile idegeldiq poop, pistin pygy alban cerleribis pol-

gaş organizastarьвьs-ce şeleeliq şurgup kirip ap turarьnda tur. Olarnьn arttьk cyвezi cyl teerge, olar polza, nam вilettiq poop algaş, sovet erge cagьrgazьnьn eş-eery-pis tep megelenip algaş, pistin uluzuвustu **politik talazь-pile** megelep, idegelin paak cyвee xereqlep, tujukkaa xora cedirip, pistin kyrynenin cazьt cyylderin Sovet Eвilelinin tajzьnnarьnga ileredip perip turgan turlar. Myn olarnьn kiziden ol „arttьk cyвe-zi“ politiktin polgaş ugaan me-derel talazь-pile erttee ta kandьq cyвe-ьjnaan, ьndьq polza-taa, cer-le „arttьk cyвe„ polur tur. Tros-kijcь xoralakcьlar polza, nam вiledi azьqlap, pistin alвan cer-leriвis polgaş organizastarьвьstьn pygy-le cerleringe kirer argalьq poop tura-la ol „arttьk cyвezi-pile“ taştьkkь kyrynelernin ca-zьt medee xuraar cerlerinin şuut olcazь polu pergeni ol turlar.

Pistin camdьk nam kezigyny eşternin aldaqdalь cydel teerge, olar polza, ergi, caa xoralakcь-larnьn arazьnda, şaxtincьlar-pile troskijcьlarnьn arazьnda pygy ol ьlgaldarnь eskerip pilвeen polgaş onu eskerip pilвeeninin uzurundan caa xoralakcьlar-pile caa janzьnьn temissel corudar-ьnga ej-şaanda caarttьnьp tur-gustunup ap şьdaвaan turlar.

IV

Azьl-agьj cedilgelerinin xelegeliq talalarь

Pistin iştikki, taştьkkь pajda-lьвьstьn talazьndan camdьk nam kezigyny eşternin uttupkan ijik-pe, azь eskerвejin pargan kol-kol cyylderi mьndьq polur tur.

Pistin ulustarьвьs monu cyge eskerвejin pargannarьl, cyge ьn-cap monu tegerezin uttup al-gannarьl?—tep ulus ajttьrar poor.

Po xamьk uttuuccal, sogurar-ar, sagьş tajвьn, cyвe xerekse-вes coruktar kajьn tьrtьp kel-genil?

Pistin ulustarьвьsьn, azьl kь-lьrda, cajaanьndan paagь ol-pe?

Cok, cajaanьndan paagь ol eвes. Po polza, tyr yjenin coruu tur, onu pistin ulustarnьn tala-zьndan picce-le kьzar polza, tyr-gen uzutkap ap polur.

Ьncaarga am cyl?

Cyl teerge, pistin nam kezi-gyny eşteriвis, seelgy cьldarnьn yjezinde azьl-agьj corudulgala-rьnga pyryny-pile xaara tьrttьr-gaş, azьl-agьjnьn cedilgeleringe kancaar-taa aaj-cok xaramdьgьp, ol pygy xerekke xamьk sagьzьn cangьs ьnaar salьpkaş, eske cyyl-derni tegerezin uttupkan, eske cyylderni tegerezin kaapkan turlar.

Azьl-agьj cedilgeleringe xan-dьp turgaş, onu xamьk cyвenin uzu-paazь po tep podap algaş, Sovet Eвilelinin taştьkkь pajda-lьn, pisti kapitalistьq curttar tol-ganьp turarьn, namnьn politiktiq azьlьn tьnzьdarьn, xoralakcьlar-pile temissezirin polgaş oon-taa eske po cizektiq azьldar-ce po-dal salвajьn, olarnь xarьn iji tu-gaar ijik-pe yş tugaarьnda co-rudar azьldar tep podap turgan turlar.

Cedilgeler polgaş cediişkinner polza, şьnap-la uluq-la cyвe pol-gaj. Sosialistьq turguzuuşkunnun talazь-pile pistin cedilgeleriвis şь-nap-la koncuq uluq. Ьndьq pol-

za-taa, cedilgelerniꞑ pottarь cer-le telegej kьrьnda өske pygy cyʙeler-pile tөmej xөlegeliƣ talaƶь paza par polur cyʙe tur. Politik talaƶь-pile tadьʙaan ulus, uluƣ cedilgeler polgaş uluƣ cediişkinnerge cyʙe xereksebesteer, sagьş tajʙьꞑcьr, podunga meneergenir, ideergeer, podunga emin erttir idegeer, podun maktanьr appaarь xoʙar eʙes polur polgaj. Sөөlgy yjede podun maktaarlarnьꞑ sanьn kiƶi sanap cetpes apparganьn sler margьşpas poorsler.

Sosialistьƣ turguzuuşkunnuꞑ koncuƣ uluƣ cedilgeleringe amьraaş, podun maktanьr, pistiꞑ cedilgeleriʙisti indir cьksaalga xөөrekseer, tajzьnnarnьꞑ kyƶyn kudu kөөr, pottarьnьꞑ kyƶyn oon aƶьr kөөr coruktarnьꞑ uƶurundan politik talaƶь-pile sogurarar coruktuꞑ ynyp keerin kiƶi kajgaar cyʙe eʙes tur.

Men maꞑaa cedilgeler polgaş cediişkinner-pile xolʙaşkan ajььldьƣ cyylder tugajьnda kaaş sөs cugaalaar uƶurluƣ-men.

Perge cyylder-pile xolʙaşkan ajььldarnь ertken yjeniꞑ turƶulgaƶьndan pilir-pis. Ьndьƣ pajdaldьƣ ajьь-pile kaaş cьl iştinde temissezip tur-pis, ьnda cedilgeler cok eʙes tep cugaalaar xerek.

Perge cyylder-pile xolʙaşkan ajььldar pьƶьƣ eʙes ulustu muꞑgaradьr, podunuꞑ kyƶynge pyzyreʙes, tedir ьrʙaksaar pajdalga taʙarьştьrar cyylder xaaja eʙes poop turar. Oon angьda, perge cyylderden ynyp turar ajььldarnь cok kььp tiileer teeş temisseƶip turar ulus, ol temisselden taş-teƣ kadьƣ bolşevikter poop ynyp turar. Perge cyylder-pile xolʙaşkan ajььldarnьꞑ pajdalь mьndьƣ poor tur. Perge cyylderni aƶьp tiileeriniꞑ tyꞑneli paza mьndьƣ poor tur.

Moon angьda, cedilgeler polgaş cediişkinner-pile xolʙaşkan өske janzьnьꞑ ajььldar paza par poor tur. Ije, ije eşter, cedilgeler polgaş cediişkinner-pile xolʙaşkan ajььldarnь ьnca tep turmen. Cedilge cedilgezi-pile, cediişkin cediişkini-pile plannarnь aƶьr kyyssedir-kyyssediri-pile pygy mьnca pydyp keerge, politikke şooluƣ tadьʙaan polgaş tьkka xөj cyʙe kөryp corʙaan ulustar cyʙe xerekseʙes, podu meneergenir, indir cьksaal pajьrьnьꞑ xөƣlyƣ ezininge alƶьr, potpodunga pajьr cedirƶir, cyʙeniꞑ xire sojguzun pilʙestep, politik talaƶь-pile cьt xap pilʙes poop, koşkap saldьnьpkaş, setkili tajʙьꞑcьp amьrap olurup aar appaar poor cyʙe tur.

Ideergek, podu meneergenir, indir cьksaal kььp xөөrekseer, podun maktanьp şuugaar ulustarnьꞑ pistiꞑ curttuʙustuꞑ cedilgeleri-pile xolʙaşkan, kapitalistьƣ orannarnьꞑ tolganьp turarь, xora cedirer coruktuꞑ caa xeʙirleri, ajььldar teen ciƶektiƣ ьndьƣla ekki eʙes polgaş pistiꞑ curttuʙuska pir tugaar uƶur utkalьƣ camdьk yndezin cyylderniꞑ tugajьn uttup turarьn kiƶi kajgaartaa cyʙe eʙes tur. Pisti kapitalistьƣ orannar tolganьp turar tep ce? Ol-taa xej cyʙe tur-ijin oꞑ! Pis, aƶьl-agьjьʙьstьꞑ planьn kyyssedip, aƶьr kyyssedip turar polganьʙьsta, kapitalistarnьꞑ pisti tolganьp turarь piske cyy kandьƣ uƶur utkalьƣ polur cyʙel? Xora cedirer coruktuꞑ caa xeʙiri tep ce, troskizm-pile temisseƶir tep ce? Ol pygy anaa pir

xej сүве tur on! Pls aʐьl-agьj planьn kyyssedip, aʐьr kyyssedip turuвusta ьndьq-ьndьq aar-saar сүвeler piske суу, kandьq uʐur utkalьq poor сүвel? Namnьn tyrymyn, nam organizastarьn songuuru, nam aʐьldakcьlarь namnьn xөj kezigynnerinnge aʐьlьn xьnadьrь tep-ce? Po pygy сүвelernin xeree cer-le par сүве poorpe? Aʐьl-agьjьвьs өzyp xөqʐyp, yletpyrccin, taraaccьn arat tymennin amьdьral pajdalь ulamna segip turda, mьndьq-mьndьq aar-saar сүвeler-pile syrʐyp turganьnьn xeree cer-le par-pe? Ol cer-le xej сүве tur-ijin! Plannarьвьs aʐьr kyyssedip turar turpis, namьвьs pagaj eвes tur, oon Tөp Komitedi paza pagaj eвes tur. Piske oon arttьk am cyzy, kandьвzь xerek сүве irgi? Moskvada, namnьn Tөp komitedinde eldep-le ulus olurar сүве turam: xөj-le cyzyn-paazьn ajttьrьqlar tьp, xora cedirer coruk tep сүве tьp algan pottarь-taa udu-

вas-сьtpas, өske ulus-taa udutpas-сьttыrвas.

Pistin camdьk turʐulga cok eşteriвis aʐьl-agьjnьn cedilgeleringe xaramdьgьp, paaʐь teskingeş, politik talaʐь-pile sogurarar coruktun xaldaвьrьnga pelen polgaş „anaa ta" alzьp turarьnьn todarrgaj ciʐee po tur.

Cedilgeler polgaş cedlişkinnerpile xolвaşkan ajьldar mьndьq poor tur.

Pistin nam kezigyny eşteriвis aʐьl-agьj cedilgeleringe xaramdьkkaş, Sovet Eвilelinge koncuq uluq uʐur utkalьq taştьkkь, iştikkinin ajttьrьqlarьn uttupkanьnьn polgaş pistin curttuвustu xyreelep turar eleen xөj, ajьldьq cyylderni eskerвejin parganьnьn cьldagaannarь mьndьq polur tur.

Pistin сүве xereksевes, uttuuccal, sagьş tajвьn, politik talaʐь-pile sogur appaarьвьstьn taʐьldarь po tur.

Pistin aʐьl-agьj polgaş nam aʐьlьnьn cetpes cyylderinin taʐьldarь mьndьq polur tur.

V

Pistin sorulgalarьвьs

Pistin aʐьlьвьstьn ol cetpes coruktarьn kancap uzutkap alьrьl?

Anaa cyny kьlьr xereqil?

Mьndьq coruduuşkunnarnь pottandьrza coguur.

1. Xamьktьn murnunda ol po alвan cerlerinin şugumu-pile „xyn pyrynyn agar ajttьrьqlarьnga" kadalьp tyʐyp turar pistin nam kezigyny eşternin sagьş-podalьn —pygy telegej polgaş curttun iştikki pajdalьnga xamaarʐьr uluq-uluq politik ajttьrьqlarnьn talaʐьn-ce uqlandьrarь cugula.

2. Namnьn, sovettin polgaş aʐьl-agьjnьn kaadьrlarьn politik talaʐь-pile cьrьdьp, вolşevik jozuzu-pile pьʐьrarьnьn sorulgaʐьn ton cugula kөrgeş, pistin namnьn politiktiq aʐьlьn coguur cadaʐьnga cedir kөdyreri cugula.

3. Aʐьl-agьjnьn cedilgeleri margьş cok koncuq uluq uʐur tuzalьq polgaş olarnь pis moon songaar-taa xyn pyry, cьl pyry cedip alьrьn oraldaʐьr polzuвussataa, pistin sosialistьq tuduuşkunuвustun xamьk xeree cyq-le ol aʐьl-agьj cedilgeleri-pile tөnyp

kalвas tep cyвeni pistiŋ nam kezigyny eşterge tajьlвьrlaarь cugula.

Azьl-agьjnьŋ cedilgeleri-pile xolвaşkan, xөlegeliq talalarь polur—poduŋga meneergenir, cyвe xereksesвes, politik talazь-pile cьt xap pilir coruktu şaptьlandьrar coruktarnь uzutkaarda, karacangьs pir eвes azьl-agьj cedilgelerin nam turguzuuşkununuŋ cedilgeleri-pile polgaş pistiŋ namnьŋ telgereŋgej politik azьlь-pile xolвaştьrar polza, am uzutkap ap polur tep cyвeni tajьlвьrlaar.

Azьl-agьjnьŋ cedilgeleri, olarnьŋ рьzьq mөŋgezi pyryny-pile namnьŋ organizas polgaş politik azьldarьndan polur, ol cokka azьl-agьjnьŋ cedilgeleri tөs cok elezinge turgustunarь magat cok tep cyвeni tajьlвьrlaar.

4. Kapitalistьq curttar tolganьp turar coruk polza, Sovet Eвilelinin taştьkkь pajdalьnьŋ kol parьmdalaar cyyly polur tep cyвeni kazan-taa utpajьn saktьp coruuru cugula.

Kapitalistьq curttar tolgandьr turda, taştьkkь kyrynelernin cazьt medee xuraar cerlerinden Sovet Eвilelinin iştin-ce ьdьp kirer xoralakcьlar, yreqdekciler, şiвişkinner, өlyrykcyler turup turar polur tep cyвeni kazan-taa utpajьn saktьp coruur, po tugajьn saktьp coraaş, kapitalistьq curttar tolganьp turar coruktun uzur-tuzazьn cedir ynelep kөrвes, xora cedirer coruktun kyzyn polgaş uzurun cedir ynelep kөrвejin turar eşter-pile temissel corudar.

Azьl-agьjnьŋ kandьq-taa cedilgeleri, cezemeniŋ-taa uluq turzacok, kapitalistьq curttar tolgandьr turar coruktu polgaş ol coruktan ynyp turar cyylderni cok kьlьp şьdaвas poor cyвe tep cyвeni pistiŋ nam kezigyny eşterge tajьlвьrlaar.

Taştьkkьnьŋ cazьt medee xuraar cerlerinin xora cedirer, yreqdeer, şiвişkinneer azьlьnьŋ sorulga podalgazь-pile, pottuq azьlь-pile polgaş arga texnii-pile pistiŋ eşter, nam kezigynneri polgaş nam kezigyny eвes вolşevikter tanьzьp ap polur kьldьr cugula xemceqlerni ap corudar.

5. Taştьkkьnьŋ cazьt medee xuraar cerlerinin yreqdeer, xora cedirer, şiвişkinneer azьlьnьŋ idepkejliq idegetteri polur troskijcьlar polza, azьlcьn aŋgьnьŋ iştiŋge şaqda-la politiktiq yzel eвes appargan, azьlcьn aŋgьnьŋ erge-azьь-pile taarzьp xolвaşkan kajь pir yzel surttaalga olar şaqda-la tuza cedirвes appargan, olarlar taştьkkьnьŋ cazьt medee xuraar cerleriŋge xөlezilenip azьldap turar xoralakcьlar, yreqdekciler, şiвişkinner, өlyrykcylerniŋ kol parьmdaa cok polgaş tuskaj yzel surttaal cok pөlyqleziişkini polu pergen tep cyвeni pistiŋ nam kezigyny eşterge tajьlвьrlaarь cugula.

Po yjeniŋ troskizmь-pile temissezirde, am ergi arga surttaal, margьldaanьŋ argazь xerek cok, xarьn caa arga, tazьlьndan tura sogar polgaş cьlca pazarьnьŋ argalarь xerek tep cyвeni tajьlвьrlaar.

6. Amgь yjeniŋ xoralakcьlarь-pile şaxtin yjeniŋ xoralakcьlarьnьŋ arazьnda ьlgalьn pistiŋ nam kezigyny eşterge tajьlвьrlaarь cugula, şaxtin yjeniŋ xoralakcьlarь pistiŋ ulustuŋ texnik talazь-pile koşkak sulazьn azьqlap turgaş, texnik ortta megelep turgan polza, nam вilettiq amgь yjeniŋ xoralakcьlarь pistiŋ ulustuŋ politik talazь-pile cyвe xereksesвes coruun azьqlap, pistiŋ ulustan olar-

nь nam kezigyny ulus teeş·politik talazь-pile idegep turganьn azьqlaaş pistin uluzuвustu megelep turarьn tajьlвьrlaar.

Texnikke mergezip өөrenir tep şaxtin yjezinge taarzьp turgan ergi lozunnun kьrьnga am po turup turar yjege ьlaptьq taarzьr lozun polur kaadьrlarnь politik talazь-pile kizizidip, вolşevizmge mergezilr polgaş pistin politik talazь-pile idegeccel coruuвustu uzutkaar tep caa lozunnu nemeeri cugula.

Mьnca tep ajttьrьr cadaвas: on suq cьldьn murnunda, şaxtin yjenin tuzunda ol lozunnarnь xarь-uqda ijeldirzin, texnikke mergezip өөrenir tep paaştajgь lozunnu-taa, kaadьrlarnь politik talazь-pile kizizider tep sөөlgy lozunnu-taa pir uqda salьp polвas turgan cyвe-pe? Cok, xorzok turgan. Pistin вolşevik namnьn iştinge azьl xerekti ьncaar kьlьp polвas cyвe. Revolustuq şimceeşkinnin ergildeliq yjelerinde kezeede kandьq pir-le kol yndezin lozun murnap yner, cyge teerge, oon tuttunup algaş, onu tamcьştьr pygy ilcirвelerni şuptuzun şөje tьrttьp yrdyrer. Lenin pisti mьnca tep өөretken: pistin azьlьвьstьn ilciвezinin kol cerin tьpkaş, oorttan tuttunup algaş, onu tamcьştьr pygy ilcirвeni şuptuzun şөje tьrtьp yndyrgeş, purungaar tepşip corup olurunar teen. Ol taktik karacangьs şьn taktik polurun revolustuq şimceeşkinnin tөөgyzy kөrgyzyp tur. Şaxtin yjenin tuzunda pistin ulustarnьn koşkak cyвezi texnik talazь-pile cьdьp kalganьnda turgan. Ьnca arda pistin koşkak cyвeвis politik ajttьrьqlar eвes, xarьn texnik ajttьrьqlarь poop turgan. Ьncaarga ol yjenin xoralakcьlarьn pis politik talazь-pile kancaar kөryp turgan-pis teerge, mьrьnaj todargaj turgan, cyl tize, вolşevikter olarnь politik talazь-pile pytpes idegetter tep kөryp turgan. Texnikke mergezip өөrenir tugajьnda lozunnu salgaş, po arazьnda onon, cys-cys şaa mun mergezeen вolşevik kaadьrlarnь kizizidip alganьвьs-pile pistin ol texnik talazь-pile koşkak sulaвьstь uzutkap algan-pis.

Am polza, ьndьq eвes, texnik talazь-pile mergezeen вolşevik kaadьrlarlьq turuвusta, pistin uluzuвuska tөmejleerge texnik talazь-pile kandьq-taa artьk cyвezi cok, xarьn nam вiledi edilep coruur polgaş nam kezigynynyn pygy ergelerin azьqlap turar pytpes idegetter cazьt xoralakcьlar poop turar turlar. Am pistin ulustun koşkaa texnik talazь-pile cьdьp kalganьnda eвes, xarьn politik talazь-pile cyвe xereksebes, taвarьlga poop nam вiledi algan uluska kajь xamaan cok idegeer, ulustu xьnaarda, politik talazь pile askьn parьmdalaвajьn, xarьn olarnьn azьlьnьn kyysseldezin xьnaar coruk cogunda. Piske am kol cugula poop turar ajttьrьq polza, pistin kaadьrlarьвьstьn texnik talazь-pile cьdьp kalganьn uzutkaarьnьn ajttьrьь eвes, cyge teerge, ol coruk kolduunda uzutkangan,xarьn politik talazь-pile cyвe xereksebes polgaş taвarьlga-pile tuş poop nam вiledi apkan xoralakcьlarga politik talazь-pile idegeccel coruktu uzutkaarьnьn ajttьrьь polur.

Şaxtin yjenin tuzunda kaadьr tugajьnda temissel corucar cugula ajttьrьq-pile am po yjenin cugula ajttьrьnьn arazьnda yndezin ьlgalь ьndьq tur.

Mooņ uƶuru-pile on cьldьņ murnunda iji lozuņnu ijeldirzin, texnikke mergeƶip өөrenir tugajьnda lozuņ-pile kaadьrlarnь politik talazь-pile kiƶizider tugajьnda lozuņnu ijeldirzin salьp şьdaвas turgan polgaş salвas uƶurluq turgan tur-pis.

Mooņ uƶuru-pile texnikke mergeƶip өөrenir tugajьnda ergi lozunga, am вolşevizmge mergeƶip өөrenir tugajьnda, kaadьrlarnь politik talazь-pile kiƶizider polgaş pistiņ politik talazь-pile cyвe xereksewes coruuвustu uzutkaar tugajьnda caa lozuņnu nemeeri cugula polu pergen.

7. Pistiņ xyn pyry puruņgaar tepşeeniвis tudum-na angь temisseli ulam-na өƶyp par cьdar uƶurluq, pistiņ cedilgeleriвis ulgatkan tudum-na aņgь tajzьnь ulam caaƶьgьp par cьdar teer irik yzeldi caza şapkaş, ьradьr oktaptarь cugula.

Po polza—karacangьs irik yzel polur cyвe eвes, xarьn ajьldьq yzel polur, cyge teerge, ol yzel pistiņ ulustarnь udumzuradьp, olarnь kapkaga kiirip, ьncaarga angь tajzьnь sovet erge cagьrga-pile temissel corudarьnga segip ynyp keliriņge argalьq poldurup turar.

Xarьn-na pis ulam puruņgaar tepşeeniвis tudum, ulam uluq cedilgelerliq polganьвьs tudum, caza şaptьrgan tarlaar angьlarnьn arttььşkьnnarь ulam өƶeergeer, olar temisseldiņ eņ cidiq xeвirleringe ulam tyrgen kirer, sovet kyrynege paak cyвeni ulam-na uluu-pile xaldadьr, paakka tyşkennernin en sөөlgy argazь poldurup temisseldin eņ-ne medee cok argalarьn ulam-na xarвaņajnьр tudar appaar.

SSRE-de caza şaptьrgan angьlarnьņ arttььşkьnnarь caaskaanzьraan eвes tep cyвeni podaar xerek. Olarlar SSRE-niņ ьndьnda turar pistiņ tajzьnnarьвьstьņ talazьndan şuut tuzalamcьnь ap turar. Aņgь temisseli SSRE-niņ işti-pile kьzьgaarlangan tep podaar polza puruu polur. Pir eвes aņgь temisselinin pir uƶu SSRE iştinde xөdelip turar polza, ooņ paza pir uƶu pisti tolgangan вurƶuas kyrynelerniņ iştinde şөjlyp kire pergen turar. Po tugajьn caza şaptьrgan angьlarnьņ arttььşkьnnarь pilip şьdaвas eвes cyвe tur. Ьncangaş şak po tugajьn olarlar pilir polgaş moon songaar-taa olar pottarьnьņ medee cok xaldaaşkьnьn yrgylcyleer.

Pisti tөөgy ьncaar өөredip turar. Pisti leninizm ьncaar өөredip turar tur.

Po pygyny utpajьn pelen turarь cugula.

8) Yrgylcy xora cedirвes polgaş podunuņ kьlьp turgan aƶьlьnga xaaja-taa polza, cedilge kөrgyzyp turar kiƶi xoralakcь poop polвas teer paza pir irik yzeldi caza şapkaş, ьradьr oktaptarь cugula.

Şak po eldep yzel polza, onu yndyryp kelgennerniņ cyвe pilвezin ileredip turar tur. Pir eвes xoralakcь kiƶi eņ kьska polcaq iştinde ilerettinip tutturвas tep podaar polza, yrgylcy xora cedirвes, xarьn-na jozuluq xoralakcь kiƶi podunuņ aƶьlьn corudup tura xaaja polgaş-la cedilgeler kөrgyze kaap turar uƶurluq, cyge teerge, uk ideget xoralakcь poop xeвeer arttarьn idegedip algaş, podunuņ xoralьq aƶьlьn ulamcьlap corudarьnьņ karacangьs argazь ol polur.

Men podaarьmga, po ajttьrьoq todargaj polgan uzurunda moon ьnaj tajьlвьrlaaşkьn xereoqlевejin tur poor tep podaj tur-men.

9) Azьl-agьjnьn plannarь yrgylcy kyyssettinip turar coruk xora cedirer coruktu polgaş ooq kyysseldelerin cok kьlьr cyвe teer yş tugaar irik yzeldi caza şapkaş, ьradьr oktaptarь cugula.

Şak po cizektioq yzel cyoq-le cangьs mьndьoq soruldaanь kazьrьp polur: pistin azьldakcьlarnьn poltarьnьn turamьk sagьzьn kizirgendirer, olarnь tajвьnzьradьp, xora cedirer coruk-pile olarnьn temisselin koşkadьp suladadьr.

„Pistin azьl-agьjnьn plannarь yrgylcy le kyyssettiner"—tep cyy cyвel ol?

Pireede, pistin azьl-agьjnьn xamьk-la plannarьn ciigetken tep cyвeni pyzyretken cyвe polgaj, cyge teerge, pistin, ulustun azьl-agьjьnьn iştinde enderli pergen cьdar kancaar-taa aaj-cok xөj kur kyşty polgaş arga-symelerni uk plannar parьmdalaвajьn turar.

Jjide, erengeji-pile ulus komissariattarьnьn talazьnda azьl-agьj plannarьn tyn talazь-pile kyyssedip turar teen coruk polza, camdьk koncuoq cugula adьrlar talazь-pile plannar paza la kyyssettinip turar tiвeen cyвe tur. Xarьn-na parьmdaa cyylder cyny cugaalap turarьl teerge, cьldьn azьl-agьj plannarьn kyyssetken polgaş azьr kyyssetken eleen kezek ulus komissariattarь ulustun azьl-agьjьnьn camdьk koncuoq cugula-cugula adьrlarьnьn talazь-pile plannarьn yrgylcy-le kyyssetpejin turar.

Yşte, pir eвes xoralakcьlarnь ileretkeş, ьradьr oktaptaan polza, azьl-agьj plannarьn kyyssedir talazь-pile koncuoq pagaj turarь tadaagalzaa cok polur-ijik, uk yzeldi yndyrgen karaa cetpes kiziler po tugajьn saktьp podap algan turgan polza coguur-ijik.

Tөrtte, xoralakcьlar poltarьnьn kol-la xoralьoq azьlьn kold unda tajвьn şaoqьn yjezinge taвarьştьrar eвes, xarьn caa tajьn yner tep pargan yjege ijik-pe, azь uk caa-tajьn poop turar yjege taвarьş'ьrar. Cizeeleerge, pis xoralakcьlarga xol teoqвejin, „azьl-agьj plannarьn yrgylcy kyyssedir" teer irik yzel-pile poduвustu өppejlep olurup pergen tizik-pis. „Azьl-agьj plannarьn yrgylcy kyyssedir" teer irik yzel-pile caştьp, pir eвes olarnь pistin azьlagьjnьn iştinge turguskan polza, caa-tajьn tuzunda ol xoralakcьlar pistin kyrynege kajь xire uluoq xora cedirerin po irik yzeldin eeleri pilip turar irgi pe.

„Azьl-agьj plannarьn yrgylcy kyyssedir" teer yzel polza, xoralakcьlarga azьktьoq yzel tep cyвe todargaj eвes irgi-pe?

10) Xora cedirer coruktu uzutkaarьnga staxanofcularnьn şimceeşkini kol cepsek polur teer tugajьn cugaalap turar tөrt tugaar irik yzeldi caza şapkaş, ьradьr oktaptarь cugula.

Ol yzeldi, staxanofcular polgaş staxanof şimceeşkininin tugajьnda şuugazьp culcurzup turgaş, xoralakcьlardan soguuşkun cajladьr teeş podap yndyryp kelgen yzel tur.

Eş Molotof podunun iletkelinge, Kuzвas-pile Donвasska turup turgan troskij yzeldioq polgaş troskij yzeldioq eвes-taa xoralakcьlar pistin politik talazь-pile cyвe xerekseвes eşteriвistin idegelin azьoqlap turgaş, staxanofcular-

nь yrgylcy megelep, olarnьn tugujunga ьjaş sup, olarnьn cedilgeliq azьldarьnga eleen xөj moondaktьq cyylderni sagьştьь-pile turguzup, adak sөөlynde olarnьn azьlьn paksьradьp kelgen tugajьnda eleen faktь-parьmdaalarnь ileretken. Cizeelep podaarga, Donвastьn kapital tuduuşkununga xora cedirip turgan coruk xөmyrtaş kazьp tьвarьnьn peletkel azьldarь-pile өske xamьk azьldarьnьn arazьnda yzyktel kьlьrьnga cedirip kelgende, cangьs staxanofcular cyny kьlьp şьdaar poor teer-sler?

Azьl-xerekti purungaar tepşidip corutkaş, podunun uluq xyleelgezin kyyssedir tөleede, xoralakcьlarnьn kandьq-taa cyyl-pyry pytpes yylgediişkinneringe udur staxanof şimceeşkini podu pistin talaвьstan jozuluq tuzalamcь xereqlep turar tep cyвe todargaj eвes irgi-pe? Xora cedirer coruk-pile temissezirі, ol xora cedirer coruktu uzutkaar tugajьnda temissel, xora cedirer coruktu cygennep sьdьmnap alьr coruk polza, staxanof şimceeşkinin kalвarttьp telgeredirinin cugula cyyly polur tep cyвe todargaj eвes irgi-pe?

Men podaarьmga, po ajttьrьq paza-la todargaj polgan uzurunda moon ьnaj tajьlвьrlaaşkьn xereqleвejin tur poor tep podaj turmen.

11) Troskij yzeldiq xoralakcьlarnьn am oon ьnaj kur kyzy cok, olar am cyq-le en sөөlgy kaadьrlarьn cььр turarlar teer peş tugaar irik yzeldi caza şapkaş, ьradьr oktaptarь cugula.

Ol polza, şьn eвes tur, eşter. Şak ьndьq yzeldi cyq-le cyвe pilвes ulus podap yndyryp keep polur. Troskij yzeldiq xoralakcьlarnьn pottarьnьn kur kyzy par. Olarnьn ol kur kyzy polza, xamьktьn murnunda SSRE-de caza şaptьrgan tarlaar angьlarnьn arttььşkьnnarь ol polur. Olarnьn oon ьnaj kur kyzy SSRE-nin teвiskeerinin taştьnda Sovet Eвilelinge өzeenneşkek eleen kezek pөlykter polgaş organizastar ol polur.

Cizeeleerge, yzynyn iji xuuzu şiвişkinner polgaş yreqdekciler poop turar troskij yzeldiq kontrrevolustuq IV tugaar internasional tur. Po polza, kur kyş poop polвas-pe? Şak ol şiвişkin internasional troskijcьlarnьn şiвişki, yreqdekci azьlьnga kaadьrlar yndyryp perip turar tep cyвe todargaj eвes irgi-pe?

Cok polza, paza cizeeleerge, Troskij tep teedi şiвişkinni podunda xorgadadьp algan polgaş Sovet Eвilelinge Troskijnьn xora cedireringe tuzalaşkan Norvegide Şeflo tep optuq oвuzunnuq idegettin pөlyyn ap kөreeli. Po pөlyk cyzy-pile kur kyş poop polвazьl? Şak po kontrrevolustuq pөlyk troskijcь şiвişkinnerge polgaş xoralakcьlarga moontaa songaar tuzazьn kөrgyspes tep kьm ьnca tep şьdaarьl?

Cok polza, paza cizeeleerge, ol Şeflo tep optuq oвuzunnuq idegettin pөlyy ьşkaş Franzьda Suвarinnьn pөlyyn ap kөreeli. Po polza, cyzy-pile kur kyş poop polвazьl? Şak po optuq oвuzunnuqlarnьn pөlyy polza, troskijcьlarnьn Sovet Eвilelinge udur corudar şiвişkin-xoralakcь azьlьnga paza tuzalaвas tep ьncap polur-pe?

Ьncaarga, sylde-synezinin, turgan podun faşistarga sattьnьрkan Germanda Rut Fişerler, Masloftar, Urвansьlar suq tigileen ol pygy teergiler—troskijcьlarnьn

şıвışkin-xoralakcь azьlьnga kur kyş polвas ceri kajdal?

Cok polza, cizeeleerge, Amerikte Istmen tep optuq oвuzunnuq ideget paaştaan kezek tyrzok cogaalcьlar pəlyy, SSRE-nin azьlcьn angьzьn xoptap, cyq-le ooq-pile amьdьrap coruur ol-la pygy temir-yzyk teerвeccileri polza, troskizmga kur kyş polвas ceri kajdal? Mьndьq təleede, troskijcьlar en səəlgy kaadьrlarьn cььp turar teer irik yzeldi ьradьr oktaptar xerek.

12) Adak soonda, pister вolşevikter xəj tur-pis, xoralakcьlar polza eвeeş tur, pister вolşevikterni on-on saja ulustar tuzalap turar tur, xarьn troskijcь xoralakcьlarnь cyq-le iji-cangьs polgaş kaaş on-şaa kiziler tetkip tuzalap turar təleede, pister вolşevikter, pir kaaş-la porвak xoralakcьlar-ce podal salвaza-taa azьrвas teer paza pir irik yzeldi puza şapkaş, ьradьr oktaptar xerek.

Ol polza şьn eвes, eşter. Ol polza, xoralakcьlar-pile temissezip pilвestin xaraazь-pile azьldap cadaan camdьk pistin eşlernin setkilin coвaipajьn argalap, olarnьn seremcilelin koşkadьp ujaradьp, olarnь amьr şəleen ududar teen eldeptiqden arttьk paak yzel tur.

Troskijcь xoralakcьlarnь iji-cangьs-la kizi tetkip turar, xarьn вolşevikterni on-on saja ulustar tetkip turar teeni şьn polвajьnnaan. Ьndьq polza-taa, onu parьmdalaaş, xoralakcьlar pistin xereeвiske koncuq ajьldьq xora cedirip şьdaвas tep cer-le polвas. Paak cyвe yylgedip, xora cedirer tize, aqaa xəj sannьq kizi cer-le xereqlettinmes. Dneppir tuduun tudarda, on-on mun azьlcьnnarnь azьldadьp kiirer xerek. Xarьn onu caza tepsir teen polza, kaaş-la on kizi kirer, oon kəвej eвes. Tajьn tuzunda tulcuuşkunnu tiilip alьr təleede, kaaş-kaaş korpus kьzьl şeriqler xereqlettinip polur. Ьncaarga ol tiilelgeni caaga yreer tize, pygy şeriqnin ştaвьnga ijik-pe, azь divizinin ştaвьnga-taa polza, caalazьrьnьn todargaj planьn oorlap algaş, onu tajzьnga tamcьdьp apparьp peripter kaaş şıвışkin kiziler polza-la polu peer. Uluq temir-oruk kəвyryy turguzar teen polza, mun şaa kizi xereqlettiner. Xarьn onu caza tepsir teen polza, ol ortta cyq-le kaaş kizi ceccir. Ьndьq cizekterni on-onu-pile-taa, cys-cyzy-pile-taa kərgyzyp polur-ijik.

Ьncangaş pis xəj-pis, olar troskijcь xoralakcьlar polza, eвeeş tur tep, pottun xənnyn cazap polвazь ol tur.

Olar troskijcь xoralakcьlarnь pistin xyreelenівis iştinge cer-le turguspazьn kьzьp cedip alьr xerek.

Azьl-agьjnьn polgaş Sovettin-taa, cazak-cagьrganьn polgaş namnьn-taa, pistin pygy organizastarьвьstьn niittizinge xamaarzьr pistin azьlьвьstьn cetpesterin kancaar uzutkaar tugajьnda ajttьrьq ьndьq tur.

Ol cetpesterni uzutkaarьnga erge-cok cugula xemceqler ьndьq tur.

Nam organizastarь polgaş olarnьn azьlьnda cetpesternin tugajьn tuskaj ap kəər teerge, ol cetpesterni uzutkaar xemceqlernin tugajьn slerge xьnadьp kərgyzeri-pile ekkep kiirgen toktaaldьn təleвilelinde cecce todargajьpile cugaalap kaan. Ьncangaş, men podaarьmga, manaa ol tu-

gajьn tajьlʙьrlap cugaalap turar xire cugula eʙes tur.

Pistiŋ namnьŋ keƶigʙy kaadьrlarnьŋ politiktiq peletke'iniŋ polgaş pөlʙaazьralьnьŋ tugajьnda ajttьrьq talazь-pile cyq-le kaaş sөs cugaalaksap tur-men.

Men podaarьmga, pir eʙes pistiŋ nam keƶigyny kaadьrlarnь adaandan өry ystynge cedir iştikki, taştьkkьnьŋ pajdalьrьn aaj paazьn cajыq pilip alьr kьdьr olarnь yzel surtaal talazь-pile peletkep, politik talazь-pile pьƶьrьp ap şьdaan turgan polzuʙussa, pir eʙes pis, olarnь oranьŋ udurtup paştaarьnьŋ ajttьrьqlarьn şooluq ьşkьndьrьqlar cok kьldьr, şiipirlep şьdaar argaьq, jozuluq pьşkan leninciler, marksiscьlar kьlьp ap şьdaan turgan polzuʙussa, pistiŋ sorulgalarьʙьstьŋ onnuŋ tos xuuzun ooŋ-pile kyyssedip algan turar ijik-pis.

Pistiŋ namnьŋ udurttur kiƶileri kandьq janzьlьq turup turarьl?

Pistiŋ namnьŋ xyreeleninde, pir eʙes ooŋ udurttur kiƶilerin ap podaar polza, 3-4 muŋ xire teedi udurttukcular par. Onu men polza, pistiŋ namnьŋ teedi cancьnnarь teer ijik-men.

Ooŋ ьŋaj 30-40 muŋ orttumak udurttukcular par. Ol polza, pistiŋ namnьŋ orttumak cancьnnarь tur.

Ooŋ aŋgьda 100-150 muŋ xire namnьŋ kudukku udurttur aƶьldakcьlarь par. Ol polza—pistiŋ namnьŋ picce cancьnnarь tur.

Ol udurttur kaadьrlarnьŋ yzel surttaal talazь-pile tepşilgezin polgaş politik talazь-pile pьƶьşkьnьn kөdyryp, өry tepşiderin manap ourar caa kiƶilerni ol kaadьrlarga kattьştьrar, ьncaŋgaş udurttur kaadьrlarnь kөʙydedir,—sorulga ol tur.

Onu kyyssedirde cyy xereqil?

Xamьktьŋ murnunda pistiŋ namnьŋ udurttukcularьnga, yyrler targalarьndan egeleeş moƶular polgaş respubliktarnьŋ nam organizastarьnьŋ targalarьŋga cedir, coguur yjeniŋ iştinde, pottarьnьŋ jozuluq oralakcьlarь poop şьdaar iji-iji nam aƶьldakcьlarьn şilip alьrьn taandьrarь cugula. Ьncaarga pir kiƶige-le iji oralakcьlarnь kajьn tьp alьr cyʙel, piste ьndьq taarzьr aƶьldakcьlar par eʙes tep ajttьrarь magat cok. Ol polza, şьn eʙes tur, eşter. Aƶьldap şьdaar, tuskaj salьmnьq kiƶiler piste oŋ-oŋ muŋ tur. Olarnь ergi ceringe emin erttir yr turguzup, iritpes төleede, olarnьŋ pajdalьn pilip turgaş, өj şaanda өry tepşider xerek. Tilep timzenzinerze tьp aar sler.

Ooŋ ьŋaj. Nam өөredilgeziŋge polgaş yyrler targalarьn selip peletkeeringe moƶularnьŋ tөp cerler pyryzynge tөrt aj xuussaalьq **„nam surguulu“** turguzarь cugula. Ol surguuldar-ce namnьŋ xamьk kudukku organizastarьnьŋ (yyrleriniŋ) targalarьn corudar xerek. Ooŋ soonda olar surguulun tooskaş, canьp kelirge olarnьŋ oralakcьlarьn polgaş namnьŋ kudukku organizastarьnьŋ eŋ-ne teere keƶigynnerin corudar.

Ooŋ ьŋaj. Rajonnar organizastarьnьŋ pir tugaar targalarьn politik talazь-pile ulam-na selip peletkeeri-pile SSRE-niŋ iştinge, cizeeleerge, 10 eŋ cugula tөp cerlerge, ses aj xuussaalьq **„Leninniŋ surguulun“** turguzarь erge-cok cugula. Ol surguuldar-ce rajonnuŋ polgaş okruktuŋ nam organizastarьnьŋ pir tugaar targalarьn corudup өөretkeş, ooŋ olar surguulun tooskaş, canьp keerge, olarnьŋ oralakcьlarьn

polgaş rajon, okruktuꞑ nam organizastarьnьꞑ eꞑ teere keƶigynnerin corudar polza coguur.

Oon ьꞑaj. Xooraj organizastarьnьꞑ targalarьn yzel surttaal talazь-pile ulam selip peletkeer polgaş politik talazь-pile polʙaaƶьradьr ɵeleede, PK(ʙ)N TK-nьꞑ canьꞑga 6 aj xuussaalьƣ **„Namnьꞑ tɵɵgyzy polgaş politiiniꞑ tugajьnda surguuldu“** turguzarь ergecok cugula. Ol surguul-ce xooraj organizastarьnьꞑ pir tugaar ijikpe ijі tugaar targalarьn corudup ɵɵretkeş, oon olar surguulun tooskaş, canьp keerge, xooraj organizastarьnьꞑ eꞑ teere keƶigynnerin corutsa coguur.

Adak soonda, PK(ʙ)N TK-nьꞑ canьꞑga 6 aj xuussaalьƣ **„Iştikki niꞑ polgaş taştьkkь politiktiꞑ ajttьrьƣlarьnьꞑ tugajьnda cɵʙylel xural“** turguzarь erge-cok cugula. Ol-ce moƶular polgaş krajlar organizastarьnьn paza nasionaldarnьꞑ komunistьƣ namnarьnьꞑ tɵp komitetterinin pir tugaar targalarьn corudar. Ol eşter polza pistiꞑ namnьꞑ Tɵp Komitedininꞑ udurttukcularьnьꞑ soon salgap şьdaar caꞑgьs eʙes, xarьn kaaş-kaaş eelceƣlerni peer uƶurluƣ. Ol polza erge-cok cugula polgaş ol ьjaap-la kьldьꞑgan turar uƶurluƣ.

Men tooza perdim, eşter.

Ьncaꞑgaş, yletpyrccin aꞑgьnьꞑ tajzьnnarь podunuꞑ yreƣdeer—xoralaar, şibişkinneer —kiƶi ɵlyrer aƶьlьꞑga aƶьƣlap ap turar cetpester polur pistiꞑ pygy aƶьlagьj, cazak-cagьrga, nam organizastarьʙьska niittizi-pile xamaarƶьr polgaş cyƣ-le nam organizastarьꞑga tuskaj xamaarƶьr şьnarlьƣ, pistiꞑ aƶьlьʙьstьꞑ kol cetpesterin todargajlap kɵrdyʙys.

Oon ьꞑaj, ol cetpesterni uzutkaarьꞑga polgaş taştьkkьnьꞑ caƶьt medee xuraar cerleriniꞑ troskijcь—faşiscь tɵleeleriniꞑ yreƣdekci—xoralakcь polgaş şibişkinci—kiƶi ɵlyrykcy xaldaaşkьnnarьn xora cok poldurarьꞑga ergecok cugula kol-kol arga xemceƣlerni tɵleʙilep ajьttьʙьs.

Pygy ol arga xemceƣlerni pottandьrьp şьdaar-pis-pe, piste aꞑaa cugula xereƣlettiner pygy argalarьʙьs par-pe tep ajttьrttьnar appaar tur

Cugaa cok, şьdaar-pis, Ol arga xemceƣlerni pottandьrarьꞑga cugula xereƣlettiner pygy argalar piste, pistiꞑ erge-medeliʙiste par cyʙe tɵleede şьdaar-pis.

Piste cyy cyʙe cetpejin turarьl?

Cyƣ-le caꞑgьs cyʙe cetpejin turar tur, cyl tize: podunuꞑ politik talazь-pile cyʙe xereksebes coruun, podunuꞑ sagьş tajʙьꞑ coruun, podunuꞑ politik talazьpile karaa cetpes coruun uzutkaarьꞑga peleꞑ turar coruk cetpes tur.

Xamьk-la uƶur ьnda tur.

Kapitalizmnь tyƶyrgeş, sosializmnь kolduunda turguskaş, pygy telegejniniꞑ komunizmьnьꞑ uluƣ tuguꞑ kɵdyryp yndyrgen pister, ol kattьrьncьƣ polgaş melegej aarьƣdan kancap carlьp ap şьdaʙas ulus poor-pis?

Pir eʙes pis podubus kyzeer poizubussa, oorttan kancap-taa adьrlьp ap poluruʙus tugajьnda piste tadagalzaar cyʙe cok. Pis oon anaa-la adьrlьp alьr eʙespis, xarьn ʙolşevik jozuzu-pile ьlap adьrlьp ap şьdaar-pis.

Şak ol melegej aarьƣdan adьrlьp alganьʙьs soonda, piske kan-

dьq-taa iştikki, taştьkkьnьn tajzьnnarь korguncuq евes, piske olarnьn xaldaaşkьnь korguncuq евes, cyge teerge, pis olarnь am po yjede kajь xire caza şaap turgarьввs ьşkaş, moon murnunda kajь xire caza şaap turganьввs ьşkaş moon songaar-taa caza şaвar-pis.

(Adьş caskaan).

1937 cыldьŋ 3 ajnьŋ 5 xynynde PK(в)N TK Plenumuŋga eş Stalinnьŋ topcu xaгььzь

EŞTER!

Men podumnuŋ iletkelimde, uk cugaalazьp turar xerektiŋ kol ajttьrьqlarьnьŋ tugajьn cugaalaan-men. Şygymcylelden køørge, cyвeni pilip alganьвьs am pyryn todargaj tur, sorulgalarьвьs pilir tur-pis, azьlьвьstьŋ cetpes cyвelerin cok kьlьrьnga pelen coruuвus par tur. Ьndьq polza-taa, pistiŋ organizas politiktiq pottuq azьl talazь-pile camdьk ajttьrьqlarnь pis am-taa ekki todargaj pilip alвaanьвьs şygymcylelden paza køzyldy.

Ьndьq ajttьrьqlarnь men cedini sanadьm.

Ol ajttьrьqlarnьŋ tugajьnda kaaş søs cugaalaajьn.

1) Namnьŋ politik ajttьrьqlarьn cugulaga kørвejin uttupkaş, azьl-agьj coruduuşkunnarь polgaş azьl-agьj cedilgeleringe emin erttir xandьgьp xaramdьgar polza, mungaş pajdalga taвarzь peer cyвe tur tep cyвeni am ulus tooza pilip miningen tur tize azьrвas. Ьndьq cyвe polganda, azьldakcьlarnьŋ sagьş podalьn namnьŋ politik ajttьrьqlarьnьŋ talazьnce køryndyrgeş, azьl-agьj cedilgeleri namnьŋ politik azьlьnьŋ cedilgeleri-pile taarьştьr, cergeleştir corup turar poldurarь ergecok cugula tur.

Namnьŋ politik azьlьn tьŋzьdar sorulganь, nam organizastarьn azьl-agьjnьŋ aar-saar cyylderinden xostaar sorulganь xerek kьrьnga kancaar pottandьrarьl? Şygymcylelden køørge, am-na azьl-agьj azьlьn mьrьŋaj kьlвas appaar cyвe tur eвes-pe oŋ tep camdьk eşter ьncaar pilir teer pajdaldьq tur. Caa, purgan aвьrazьn, am-na azьl-agьj xereenden adьrlьr tur-pis, am namnьŋ politik azьlьn-taa kьlьp polur cyвe eвes-pe oŋ tep pettii kьdьь ьndьq ьttar ynyp turdu. Ьncaar pilirge şьn-pe, kandьqьl? Cok, şьn eвes. Pistiŋ nam kezigyny eşter azьl-agьj cedilgeleringe xandьgьp alьskaş, politikten xoorlu pergen coruu polza, emin ertken coruk tur, oon pis uluq kogaral kørdyвys. Pir eвes am pistiŋ camdьk eşter, namnьŋ politik azьlьn tьŋzьdar teeş, azьl-agьjdan xoorlur-pis teer polza, ol paza pir emin ertken coruk polur, oon køør kogaralьвьs temgizinden tudaвas polur. Pir emin ertken coruktan pir emin ertken coruk-ce şurap polвas. Politikti azьl-agьjdan adьrьp polвas. Pis politikten carlьp şьdaвazьвьs ьşkaş, azьl-agьjdan carlьp şьdaвas-pis. Øørenirde eptiq polzun teeş, azьl-agьjnьŋ ajttьrьqlarьn politiktiŋ ajttьrьqlarьndan arga talazь-pile ulus carьp turar polgaj. Ьndьq polza-taa, onu ьncaarьnьŋ uzuru polza cyq-le arga poldurup, cyq-le øørenirde eptiq polzun teeş ьncap turar

cyʙe tur. Amьdьral kьrьnga polza ьndьq eʙes, xarьn xerek kьrьnga politik-pile azьl-agьj carьlʙas. Olar kadь turup turar polgaş kadь xedelip turar. Ьncangaş, pistin xerek kьrьnda politiiʙiske azьl-agьjnь politikten adьrar tep podaar, azьl-agьj azьlьn tьnzьdarda politik azьlьn xereksеʙestep turgaş tьnzьdar ijik-pe, paza xarьn politik azьlьn tьnzьdarda azьl-agьj azьlьn xereksеʙestep t u r g a ş tьnzьdar tep podaar kizi ьjaap-la mungaş pajdalga taʙarzьr.

Nam organizastarьn azьl-agьjnьn aar-saar cyylderinden xostaar polgaş namnьn politik azьlьn tьnzьdar tep toktaal teleʙilelinde pir cyyldyn utkazь polza, azьl-agьj azьlьndan polgaş azьl-agьj udurttulgazьndan xoorlur teen cyʙe eʙes tur, xarьn azьl-agьj organnarьn polgaş oon iştinde ьlangьja cer organnarьn pistin nam organizastarьʙьs şuut ornap eenziredi peer coruktu moon songaar yndyrʙezin tep cyq-le ьnca teen utkalьq cyʙe tur. Ьndьq cyʙe polganda, azьl-agьj organnarьnga şaq yrgylcy tuzalap, olarnь şaq yrgylcy pьzьqlap turar polgaş azьl-agьjnь udurtturda ol organnarnь azьldьr eʙes, xarьn olarnь tamcьştьr udurttur tep, azьl-agьj organnarьn ʙolşevik jozu-pile udurttur, ol arganь mergezip pilip alьrь erge-cok cugula tur. Azьl-agьj organnarь polgaş xamьktьn murnunda cer organnarьnga ekki-ekki kizilerden peer xerek, ol organnarga taangan sorulgazьn kyyssedip şьdaar caa ekki-ekki azьldakcьlardan kiirip azьldadьr xerek. Cyq-le ol azьldь kьlgan soonda, nam organizastarь azьl-agьjnьn aar-saar cyylderinden pyryny-pile xostalgan turar tep polur. Ol teerge ьndьq-la amьr pelen cyʙe eʙes polgaş anaa eleen yr yje xereqlettiner appaarь pildingir tur. Ьndьq polza-taa, onu kьlgь-ce cedir nam organizastarьʙьs moon-taa songaar coguur coldak xuussaa iştinde, kedee azьl-agьjnьn azьlьnьn pygy-le aar-saar cyylderi, cer andararь, taraa tarььrь, taraa alьrь cizektiq cyylderin şuut xol tudup azьldaar appaar tur.

2) Xoralakcьlar, yreqdekciler, şiʙişkinner cergeliq cyʙelernin tugajьnda iji ses cugaalaajьn. Men podaarьmga, po yjenin xoralakcьlarь, yreqdekcileri ta troskijnьn, ta ʙuxarinnьn tugu-pile, ta kandьq-taa tuk-pile caştьnьr caqdьngan polza, olarnьn yletpyrccin angьnьn iştinde politiktiq yzel poluru şaqda-la citken, olar polza kol parьmdalaar yzel surttaalь cok, kol-la azьl xoralakcь, yreqdekci, şiʙişkin, elyrykcy idegetter polu pergenner tep cyʙe am pis pygydege todargaj tur tep podaj tur-men. Ol teergiler yletpyrccin angьnьn tajzьnnarь, pistin curttuʙuska xoralьq podalь-pile eskelengen idegetter polgan uzurunda olarnь kam xajьra cogu-pile cьlca şaap, tazьlьn tura tьrttьp cok kьlьr appaarь pildingir tur. Ol teerge todargaj polgaş oon ьnaj tajьlʙьrlaan-taa xeree cok tur.

Ьncaarga mьndьq ajtlьrьq: troskizmnьn japon-german cazьt teleelerin cьlca şaap, tazьlьn tura tьrttьp cok kьlьr sorulganь xerek kьrьnga kancaar pottandьrarьl? Ol teerge, cyq-le cingine troskijcьlardan angьda, kazan pir cyy şaqda troskizmnьn talazьn-ce cajgьlьp coraan polza-taa seelynde, troskizmdan şaqda-la carlь per-

gennerni paza sop, tazьlьndan cok kьlьr teeni ol-pe? Xora cedirer coruktun cingine troskijcь teleeleri polurlardan angьda, kazan pir cyy şaqda kajь pir troskijcь kizinin ertken kudumcuzu-pile kazan pir cyy şaqda erttipken kizilerni paza sop, kogun yze cok kьlьr teeni ol-pe, kandьqьl? Po plenumga manaa pettii kьdьь ьndьq ьttar ynyp turdu. Uk toktaaldь ьncaar pilir coruktu şьn tep polur-pe? Cok, şьn tep polвas. Ol ajttьrьqnь kөөrde, өske pygy ajttьrьqlar ьşkaş, kizi-kizi tus pyryzyn, angьlap kөөry erge-cok cugula. Ulustu toozazьn cangьs aaj kөryp polвas. Ьncaar kajь xamaan cok kөөr polza, cingine troskijcь xoralakcьlar, şiвişkinner-pile temissezir coruktun xereenge ol coruk cyq-le xora cedirip polur.

Pistin xarььssalgalьq eşternin arazьnda troskizmdan şaqda-la carьlgan polgaş troskizm-pile temissezip turarь troskizmnьn talazьn ce cajgьlьp kөrвeen pistin camdьk xyndylyq eşteriвisten tora eвes, xarьn teere ergi troskijcьlar eleen par. Ьndьq eşterni am paakka sugar polza, melegej coruk polur-ijik.

Pistin eşternin arazьnda, yzel surttaal talazь-pile troskizmga kezeede udur coraan polza-taa, ol xirezinde, tus-tus troskijcьlar-pile xuunun xarьlzaalьq coraan polgaş troskizmnьn xerek kьrьnda arьn şьrajь todargaj appaarь pilek-le uk xarьlzaazьn toraan yzyp uzutkaan eşter paza par. Olar tus-tus troskijcьlar-pile xuunun najьraldьq xarьlzaazьn toraan yspejin, ozaldap yskeni ekki eвes polвajьnaan, ьndьq polza-taa ьndьq eşterni troskijcьlar-pile pir temej, cangьs aaj oвaalaj kaar polza, melegej coruk polur-ijik.

3) Azьldakcьlarnь şьn şilir polgaş olarnь azьlga şьnь-pile xuвaap turguzar tep cyl? Po polza, azьldakcьnь şilip alьrda, pireede, ol kizinin politik şьnarьn xьnap kөөr, cyl teerge, ol kizi politik talazь-pile pyzyreldiq polur-pe, ijide, ol kizinin azьlga tuzalььn parьmdalaar, cyl tize, şak ьndьq todargaj azьldь kьlьp şьdaar kizi tep cyвeni parьmdalaar.

Kizinin azьlga tuzalььn parьmdalaar teen coruktu kizinin cyq-le azьlga tuzalььn sonuurgaar poordan paşka, politik talazь-pile şьrajьn sonuurgaвas coruk poldurar teen cyвe eвes tur.

Po polza, kizinin cyq-le politiktiq şьnarьn karacangьs cugula kьldьr xьnap kөrgeş, ol kizinin ol po azьldь kьlьp şьdaar, şьdaвazьn kөrвejin parzьn teen cyвe eвes tur.

Pistin nam kezigyny eşteriвis, ol вolşevik jozunu kyyssedip turar tep sөqlep polur-pe? Kyyssedip turar tep sөqleer arga cok tur-ijin. Po plenumga oon tugajьn cugaalaan-na polgajlar. Ьndьq polza-taa, tegerezin cugaalaвaannar. Uzuru polza, pistin pottuq azьl corudarьnьn pьşkan arga turzulgazьn azьl corudarda yzyk cok udaa-taraaz-pile koncuq pydyylyk argalar-pile yrep turar turlar. Azьldakcьlarnь şilip alьrda, uluq nuruuzunda-la uk azьldakcьlarnьn xire pajdalьnьn şьnarьn kөrвes, cyq-le taвarzьlga-pile, arьn-nyyryn kөryp, ala-cajgaar meşan jozuzu-pile şilip ap turarlar. Azьldakcьlarnь şilip alьrda, uluq nuruuzunda, olarnьn politik talazь-pile polgaş azьl corudarьnga ta-

arzьr, taarьşpas xirezin podaвas, podunun tanьş-køryzy, koza-curt-takcьlarь, xuuzunda idegeldiq kiziileri, podunuŋ ystykkylerin maktaar corukka mergezeen janzьbq ulustarьn şilip ap turarlar.

Moon algaş køørge, xarььssalgalьq azьldakcьlar polвas, xarьn cook aal-øq işti polcup algaş, artel-pølgym polcup algaş, ara-arazьnda eptiq curttaarьn, pot-pottarьn kьdьqlaşpazьn, margьldaa-cøryldeezin pazьn iştinden yndyвezin podaar, pot-podun maktazьr, øj-øjde tøp cer-ce cedilgeliq-pis tep xej xoozun, kizi xøŋny ulgancьq ajьtkaldar cedirip kaap olurar ulustar appaar tur.

Mьndьq tørel-tørgyl pajdaldьq azьldap tura azьldarnьŋ cetpes cyylderin şygymcyleeringe polgaş udurtukcularnьŋ cetpes azьlьnьn tugajьn pot-şygymcyleer arga cok poluru pildiŋgir tur.

Mьndьq tørel-tørgyl pajdaldьq poop turda, aвьjaastьq caşpaa, podunuŋ ekki adьn pilвes polgaş вolşevik jozuzu-pile piccii-taa tømejlezir cyвezi cok ulustar tьptьrьŋga taarzьr pajdal ynyp keeri pildiŋgir tur.

Cizeqlep alьrga, eşter Mirzojan-pile Vajnoftu ap køreeli. Pir tugaarьnda, Mirzojan tep kizi polza, Kazaxstannьŋ kraj nam komitediniŋ sekreteri kizi tur, iji tugaarьnda, Vajnof tep kizi polza, Jaroslaf mozunuŋ nam organizazьnьŋ sekreteri kizi tur. Po kiziler polza, pistiŋ araвьsta eŋ adakkь azьldakcьlar eвes tur. Ьncaarga po iji kizi polza, azьldakcьlarьn kancaar şilip ap turarlarьl? Mirzojan polza, podunuŋ murnunda azьldap turgan cerleri polur Azerвajzandan, Uraldan „podunuŋ" uluzu teer 30-40 xire kizini podu-pile Kazaxstan-ce appargaş, Kazaxstanda xarььssalgalьq azьldarda turguskulap algan tur. Vajnof polza, podunuŋ murnunda azьldap turgan ceri polur Donвaştan Jaroslaf-ce paza-la „podunuŋ" uluzu teer on azьq xire kizini podu-pile appargaş, paza-la xarььssalgalьq azьldarda kiirgilep algan tur. Mьncaŋgaş eş Mirzojan-da podunuŋ arteli par appargan tur. Ьndьq artel eş Vajnofta paza par tur. Cer-cerniŋ ulustarьndan azьldakcьlar şilip alьrda, вolşevikterniŋ azьldakcьlar şilip alьrьnьŋ polgaş azьlga taarьştьrarьnьŋ toktaamal pildiŋgir argazьn paaştalga kьldьr parьmdalap turgaş, azьldakcьlarnь şilip ap polвas turgan-pe? Polвajьn kancaar, polur turgan tur. Olar onu cyge ьncaar kьlвaannarьl? Bolşevikterniŋ azьldakcьlar şilip alьrьnьŋ toktaamal argazь, azьldakcьlarnь şilip alьrda, tørel-tørgyl parьmdalap turgaş, artel jozuzun parьmdalap turgaş, ala-cajgaar meşan jozuzu-pile şilip alьr coruktu turguspas poorga ьncalgan turlar. Oon aŋgьda po eşter pottarьnьŋ xuuda idegeen ulustarьn pottarьnьŋ azьldakcьlarь kьldьr cььp ap turgaş, ol cerniŋ ulustarьŋga polgaş namnьn Tøp Komitediŋge camdьk xamaarьşpas pajdaldь turguzup alьr tep turgan turlar. Cizeeleerge, eşter Mirzojan-pile Vajnoftu kandьq pir cьldagaan-pile am azьldap turar cerinden øske kajь pir cerge apparьp azьldadьr teen tizik. Mьndьq uzur yngen polza, eşter Mirzojan, Vajnof pottarьnьŋ po „kuduruktarьn" kancaarlar irgi? Paza-la kattap ederttip algaş, pottarьnьn caa azьldaar cerin-ce coruptarlar irgi-pe?

Bolşevikternin aƶьldakcьlar şilip alьr polgaş aƶьlga taarьştьrarьnьn tugajьnda toktaamal argazьn yreer coruk mьndьq utka şьnar cok pajdalga taвarьştьrar tur.

4) Aƶьldakcьlarnь polgaş taaskan aƶьldьn kyysseldezin xьnaar tep cyl?

Aƶьldakcьlarnь xьnaar tep cyвe polza, olarnьn kuruq askьn polgaş uguulgazьn parьmdalap xьnaar cyвe eвes, xarьn olarnьn aƶьldь kyyssetken tynnelin parьmdalap xьnaar.

Taaskan aƶьldьn kyysseldezin xьnaar tep cyвe polza, olarnь cyq-le alвan ceringe ijik-pe, azь erengej occodun parьmdalap xьnaar cyвe eвes, xamьktьn murnunda olarnьn aƶьldap turar cerinin aƶьlьnьn kьrьnga polgaş kyysseldezinin todargaj tynnelin kөryp xьnaar.

Cer-le ьndьq xьnalda xerekpe? Cugaa cok xerek. Pireede, cyq le ьndьq xьnalda polza, aƶьldakcьnь pilip alьrьnga arga peer, oon şьn şьnarьn pilip alьrda xerek. Ijide, ьndьq xьnaldanьn xeree polza, kyyssedir apparattьn cetpesterin polgaş aƶьktььn ilerediringe xerektiq. Yşte, ьndьq xьnaldanьn xeree polza, kyyssetsin teeş pergen sorulgalarnьn cetpesterin polgaş aƶьktььn xьnap pilirde xerek.

Udurttukcular udurttuttturlarnьn aƶьlьnьn kyysseldezin xьnaar tep cyq-le ьncaar ystynden aƶьldakcьlarnь xьnap polur tep camdьk eşter ьncap podap turar. Ol şьn eвes. Taaskan aƶьldьn kyysseldezin polgaş kiƶilerni şьn xьnaarьnьn pir pyzyreldiq xemcee polur kьrьndan xьnaar tep cyвe xerektiq-le polgaj. Ьndьq polzataa xьnaar cyвe polza, xьnaldanьn pygy xereen ьrakta-la xandьrьp şьdaвas. Paza pir өske janzьnьn xьnaldazь turup turar, cyl tize, adaandan өry massadan polgaş udurttulga adaanda turarlardan udurttukcularnьn ьşkьndьrььn temdeqlep, onu edip alьrьnьn oruun ajtьp peer janzьlьq xьnalda polur tur. Ьndьq janzьlьq xьnalda, kiƶilerni en şьn xьnaarьnьn pyzyreldiq argazь polur tur.

Nam kezigyny massalar, pottarьnьn udurttukcularьn xьnaarda, aktiif xuraldarьnga, konferenzilerge, uluq xuraldarga olarnьn tynnel iletkelin tьnnap turgaş, ceder, cetpezin şygymcylep turgaş, adak sөөlynde, paaştьar organnarce kajь pir udurttur eşterni songuur, songuвazьn kөryp turgaş xьnaar.

Pistin namьвьstьn tyrymynyn negep turarьn jozugaar, namnьn demokrattьq tөвylep udurttur jozuzun şьnь-pile corudarь, namnьn organizazьn cugaa cokka songuldalьq kьlьrь, songuur kiƶilerni tөleвileer polgaş kazььr ergezi, caƶьt padьlaarь, şygymcylel polgaş pot-şygymcyleldi şөeeliq corudarь — po pygy cyylder polgaş oon-pile tөmej ol ьşkaş cugula xemceeqlerni pottandьrьp corudarga, nam kezigyny massalarnьn talazьndan namnьn udurttukcularьn xьnaar polgaş kontroldaarьnga pelen polur.

Nam kezigyny eвes massalar, pottarьnьn aƶьl-agьjnьn, profestin polgaş өske-taa cerlerde udurttukcularьn xьnaarda kezigyn eвes aktiifcьlarnьn xuraldarьnga ol udurttukcularьnьn tynnel iletkelderin tьnnap, cetpes cyylderin şygymcylep, ol cetpes cyylderni edip alьrьnьn argazьn tөleвilep perip turgaş xьnaar.

Adak seelynde, arat tymen polza, Sovet Ebilelinin erge cagьrgazьnьn organnarьnьn songuldazьn corudup turar yjede, pygy niittinin ten ergeliq, toort polgaş cazьt padьlaarьnьn argazь-pile curttun udurttukcularьn xьnaar.

Sorulga polza, ystynden xьnaar xьnalda-pile adaandan ery xьnaar xьnaldanь kattьştьrar.

5) Kaadьrlarnь pottarьnьn aldaqdaldarьnga eeredir tep cyl?

Namnьn aldaqdaldarьn ak setkil-pile ileredir, ol aldaqdaldarnьn tьвьlganьnьn cьldagaannarьn eerenir, ol aldaqdaldarnь edip cazap alьrьnьn cugula argalarьn teleвileer coruk polza, namnьn kaadьrlarьn şьnь-pile eeredip kizizider, yletpyrccin angьnь polgaş azьlcьn arat massanь şьnь-pile eeredip kiziziderinin pir pyzyreldiq cepsee polur tep, Lenin ьnca tep eeretken. Leninnin cugaalaanь polza: „Politiktiq namnьn podunun angьzьnьn polgaş azьlcьn arattьn murnunga kyyssedir xyleelgezin xerek kьrьnga pottandьrganьnьn polgaş podunun şьncь-pyzyreldiin xerek kьrьnga parьmdaladьrьnьn pir-le tergiin polgaş şьn temdee polza, podunun aldaqdaldarьn kancaar keeryn den polur. Aldaqdalьn azьь-pile xyleenir, oon cьldagaannarьn ileredir, oon terytlynyp tьвьlganьnьn pajdalьn şincileer, aldaqdaldь edip cazap alьrьnьn argazьn xьnamcьlьь-pile cugaalazьp keer — po polza, namnьn şьncьzьnьn temdee ol, oon podunun xyleelgezin kyyssedip turarь ol, angьnь pelgaş oon soonda massanь kizizidip eeredip turarь ol polur".

Oon keerge, вolşevikternin xyleelgezi polza, pottarьnьn aldaqdaldarьn caqвas, ol aldaqdaldьq ajttьrьqlarnьn tugajьn cazьrвas uzurluq, ьndьq cyylder piste xej poop turgulaan, pottarьnьn aldaqdaldarьn şьnь-pile polgaş azьь-pile xyleenip, ol aldaqdaldarьn edip cazap alьrьnьn argalarьn şьnь-pile polgaş azьь-pile teleвilep, pottarьnьn aldaqdaldarьn şьnь-pile polgaş azьь-pile edip cazap alьr xyleelgeliq tur.

Pistin xej-xej eşteriвisten po xerek-ce kyzeldii-pile paar poor tep cugaalaвas-men. Ьndьq polza-taa, вolşevikter, pir eвes şьnь-pile вolşevik poluksaar polza, podunun aldaqdaldarьn azьь-pile xyleenip, oon cьldagaannarьn ileredip, olarnь edip cazap alьrьnьn argazьn teleвilep tьвar polgaş oozu-pile kaadьrlarnь şьn eeredir, politik talazь-pile şьn kizizider tugajьnda namga tuzalaar uzurluq. Karacangьs ьndьq arga-pile, karacangьs azьk, şьn pot-şygymcyleldin argazь-pile jozuluq вolşevik kaadьrlarьn kizizidip, jozuluq вolşevik udurttukcularьn kizizidip ap polur.

Şьn pajdaldь kergyzyp turar Leninnin iji cize.

Kolxos turguzuuşkununun tugajьnda pistin aldaqdaldarьвьstь cizeqlep alьrga: Sler utpaan poor sler, 1930 cьlda pistin nam kezigyny eşteriвis polza, taraaccьnnarnь kolxos turguzuuşkunun-ce şilcider tep koncuq narьn perge ajttьrьqnь 3-4-le aj iştinde kьlьp kyyssedip aar tej-peerge, namnьn Tep Komitedi, ol kederep turgan eşterni tedir aj-tep olurttup kaan polgaj. Ol polza, pistin namnьn corudulgazьnga pirle tergiin ajьldьq yje poop turgan. Po aldaqdal cyyden poop turganьl tize, pistin nam kezigyny eşteriвis, kolxos turguzuuş-

kununuң ekki turazьn parьmdalap corudarьn utkan, taraaccьnnarnь cagьrga xuuzu-pile alвadap turgaş, kolxos oruun-ce şilcidip cerle polвas tep cyвeni utkan, kolxos turguzuuşkununun xereen kaaş-la ajlar iştinde pydyryp alьr cyвe eвes, xarьn kaaş cьldarnьң iştinde ьlap podap turgaş pьzьrьmcьlьq kьlьp corudar azьl tep cyвeni uttupkan turgannar. Olar polza, ooң tugajьn uttupkan turgan, pottarьnьң puruuzun minip alьr tura cok turgannar. Cediişkinner kөrgeş paaş teskinip, cyвeniң şьn pajdalьn ozaaвajьn, purungaar ertte aza xalьp polвas tep cercerde pistiң eşteriвiske Tөp Komitetten ьndьq ajttььşkьn yndyrerge, koncuq udurlanganьn utpaan poor sler. Ьndьq polza-taa, Tөp Komitet ol өskeer pargan cyвelerniң aajьnga kirвejin, aңaa eresstiq udurlangaş, pistiң nam kezigyny eşteriвisti şьn oruk-ce kiirgen. Oon cyy polganьl? Am nam polza, podunuң şьn sorulgazьn cedip algaş, pistiң nam kezigyny eşteriвisti şьn oruk-ce eep kiirgeni kьmga-taa todargaj. Am polza, kolxos turguzuuşkununda polgaş kolxos udurtulgazьnьң talazьnda taraaccьnnardan yngen pistin on-on mun xire koncuq ekki kaadьrlarььвьs par. Ol kaadьrlar 1930 cьlda poop turgan aldaqdaldardan өzyp yngen polgaş pьzьkkan. Ьndьq polza-taa, pir eвes namdan ьncaarda podunuң aldaqdaldarьn xyleep, coguur өj şaanda edip cazap alвaan polza, piske am mьndьq kaadьrlar turвas-ijik.

Yletpyr turguzuuşkunundan paza pir mьndьq cizek.

Men polza, şaxtin xoralakcьlarьnьң yjezinde pistiң aldaqdaldarььвььstь cizeqleer tep tur-men. Pistiң aldaqdaldarььвьs cyyden poop turganьl tize; pis polza, yletpyrde pistiң kaadьrlarььвьstьң texnik talazь-pile cьdьp kalgan pajdalьnda pygy xolвaşkan ajььldarnь өөrenip kөrвejin turganpis, pis polza, ol cьdьp kalgan pajdal-pile eptezip, pistiң azьlagьjььвьstьң kaadьrlarьn вurzuastьң tuskaj erttemniqleriniң canьnga pagaj komissarlar poldurup algaş, kalвak sosialistьq yletpyr turguzuuşkunun karzь podaldьq tuskaj erttemniqlerniң tuzalamcьzь-pile corudar tep podap turgan-pis. Sler utpaan poor sler, ьncaarda pistiң azьl-agьjььвьstьң kaadьrlarь pottarьnьң aldaqdaldarьn xyleep alьrьnga kajь xire tura cok turzuktar, pottarьnьn texnik talazь-pile cьdьp kalgan pajdalьn miniringe kajь xire tura coktanьp turzuktar, ьncangaş olar „texnikke mergeziir" tep lozunnu kajь xire pagaj өөrenip ap turzuktar. Cyy polganьl ьncaş? „Texnikke mergeziir" tep lozuң polza, podunuң pyzyreldiin kөrgysken polgaş koncuq ekki tynneldiq polganь todargaj cizek kөrgyzyp turar tur. Am polza, texnikke өөrenip algan polgaş pistin yletpyrleriвisti purungaar tepşidip turar on-on, cys-cys mun xire azьl-agьjnьn вolşevik jozuluq koncuq ekki kaadьrlarlьq polgan-pis. Ьndьqtaa polza, pir eвes namdan azьlagьj azьldakcьlarьnьң texnik talazь-pile pottarьnьn cьdьp kalgan pajdalьn minip alьrьnga tura cok turgan coruun cok kьlвaan polgaş nam podunun aldaqdaldarьn xyleep alвajьn, onu coguur өjynde edip cazap alвaan polza, po kaadьrlar po yjede piske cok turar-ijik.

Camdьk eşter polza, pottarьnьŋ aldaqdaldarьnьŋ tugajьn azьь-pile cugaalaan xeree cok poor, cyge teerge, pottarьвьstьn aldaqdaldarьвьstь azьь-pile ileredip minir polzuвussa, pistin tajzьnnarьвьstan koşkak cyylderiвis kь'dьr pilip algaş azьqlaj peeri cadaвas poor tizirler. Po polza, xej cyвe tur, eşter, mьrьŋaj-la xej cyвe tur. Pistin aldaqdaldarьвьstь azьь-pile minip alьr polgaş şьnь-pile edip cazap alьr tep coruk polza, xarьn pistin namnь tьŋzьdar polgaş yletpyrccin, taraaccьnnar paza azьlcьn inteligenzilernin karaaŋga pistin namnьn at-aldarьn kədyryp, pistin kyryneвistin kyş şьdalьn ulgattьrar tur. Ol polza, xamьktьŋ cugulazь. Yletpyrccin, taraaccьnnar polgaş azьlcьn inteligenziler pis-pile kadь-la turza, əske pygyzy kajьn azьrar.

Əske eşternin cugaalap turarь polza, pistin aldaqdaldarьвьstь azьь-pile minip ileredir polzuвussa, pistin kaadьrlarьвьstь əəredip pьzьdar xamaan-cok, xarьn olarnь koşkadьp, puzarьŋga cedirer, pis polza, poduвustun kaadьrlarьвьstь kamnap xajьralaar, paza olarnьŋ adьn paksьratpas polgaş amьr-tajвьŋ olurar kьldьr xajьralap kamgalaar uzurluq-pis tizip turarlar. Ol tugajьnda pistin eşternin aldaqdaldarьn caap, şygymcyleldin kyzyn koşkadьp, xarьn ol aldaqdaldarga teqвejin erttiriptaa turza xarьn ekki tizip turarlar. Mьndьq podal polza, cyqle yndezini-pile puruu polur cyвe eвes, xarьn eŋ-ne koncuq ajььldьq, xamьktьŋ murnunda olarnьn „kamnaar" polgaş „xajьralaar" tep turgan kaadьrlarьnga koncuq ajььldьq polur. Aldaqdaldarьn caap pazьp turgaş, kaadьrlarnь kamnap kamgalaar tep cyвe polza, ol kaadьrlarnьŋ paazьnga suq kuda pergeni ьlap ol polur tur, pir eвes pis 1930 cьlda ol aldaqdaldarnь ileretpeen polgaş kaadьrlarьвьstь po aldaqdaldarga əəretpeen polzuвussa, kolxos talazьnda poduвustuŋ ʙolşevik jozuluq kaadьrlarьвьstьŋ paazьnga ьlap-la suq kutkanьвьs ol polur-ijik. Pir eвes pis şaxtin xoralakcьlarьnьŋ tuzunda pistin eşteriвistiŋ aldaqdaldarьn ileretpeen polgaş pistiŋ yletpyryвystyŋ kaadьrlarьn ol aldaqdaldarga əəretpeen polzuвussa, pis poduвustuŋ yletpyrleriвiste ʙolşevik jozuluq kaadьrlarьвьstьŋ paazьnga ьlap-la suq kutkanьвьs ol polur-ijik. Kьm-taa kizi pistin kaadьrlarьвьstьŋ aldaqdaldarьn caap cazьrьp turgaş, olarnьŋ adьn paksьratpajьn kamnaar-men tep podaar polza, kaadьrlarnьŋ paazьnga-taa suq kudar, olarnьn adьn-taa paksьradьr, cyge teerge, ol kizi uk kaadьrlarnьŋ aldaqdaldarьn caap cazьrьp turgaş, caa-caa, xarьn oon-taa artьk ajььldьq aldaqdaldar kattap ynerin ciigediri ol, ol caa aldaqdaldar polza, kaadьrlarnьn adьn paksьradьp, tajвьŋ curttalgazьn yrep, olarnьn paazьnga xan kutkanь ol teer xerek.

6) Lenin pisti massalarnь əəredirden angьda, xarьn massalardan əərenip coruŋar tep əəretken.

Ol cyy teeni ol? Ol polza, pireede, udurttukcular, pister meneergenmes uzurluq-pis, pir eвes pis TK-nьn kezigynneri ijik-pe azь ulus komissarlarь polzuвussa, şьn udurtturunun erge-cok cugula xamьk piliqleri piste par appargaнь ol tep podaвas uzurluq-pis.

Tuzaal edilepterge-le kizi pilişkinniq polgaş turzulgalьq-appargan ol eвes. At edilepterge oon-taa tora.

Ijide, şьn udurttur corukka cyq-le cangьs pistin, udurttukcularnьn turzulgaвьs cetpes, ьndьq polganda pottun turzulgazьn, udurttukcularnьn turzulgazьn massalarnьn turzulgazь-pile, nam kezigyny massalarnьn turzulgazь-pile, yletpyrccin angьnьn turzulgazь-pile, ulustun turzulgazь-pile toldurarь erge-cok cugula.

Yşte, massalar-pile pistin xarьlzaaвьstь cangьs-taa minutta yzer turzuk, xarьn koşkatpas-taa.

Tөrtte, massalarnьn ььdьn-ce, anaa nam kezigynnerinin ььdьnce, „piccii ulustar" teer ulustarnьn ььdьn-ce, arat xөjnyn ььdьnce ekki kulak salьr.

Şьn udurttur tep cyl ol?
Ol teerge, alвan ceringe olurup algaş, paaştalga ajttььşkьn-na pizip olurar cyвe eвes.

Şьn udurttur tep cyвe polza:

pireede, ajttьrьqnьn şьn şiitpirin tьвar.

Ьncaarga şьn şiitpirni tьвarda, pistin udurttulgaвьstьn yre-tyннelin pottarь-pile turzup kөryp turar massalarnьn turzulgazьn alвajьn cьtkaş, şьn şiitpirlep şьdaвas;

ijide, şьn şiitpirni pottandьrarьn eвileldeer, onu massalarnьn talazьndan şuut tuzalamcь cokka pottandьrьp şьdaвas;

yşte, ol şiitpirnin kyysseldezin xьnaarьn eвileldeer, onu paza-la massalarnьn şuut tuzalamcьzь cokka corudup şьdaвas.

Udurttukcular, pister, cyвeni, ulustu cyq-le cangьs talazьndan kөryp turar-pis, men polza onu ystynden kөөryвys ol teer-men, ьncangaş pis cyвenin cyq-le camdььzьn kөөr tur-pis. Xarьn massalar polza, cyвeni, ulustu pir talazьndan kөryp turar tur, onu men polza adaandan kөryp turarlarь ol teer-men, ьncangaş olar paza-la cyвenin camdььzьn kөryp turarlar tur. Ajttьrьqnь şьn şiitpir eerin tьp alьrda, ol iji turzulganь kattьştьrar xerektiq. Karacangьs ьndьq turda udurttuga am şьn polur.

Cyq-le massalarnь өөredir cyвe eвes, xarьn massalardan өөrenip alьr tep cyвe ol tur.

Leninnin ol sөqleeninin şьnьn kөrgyzyp turar iji cizek.

Ol polza, oon peer pir kaaş cьl ertken cyвe. TK-nьn kezigynneri pister, ьncaarda Donвastьn pajdalьn segider tugajьnda ajttьrьq cugaalazьp turganpis. Ulustun aar et-yletpyryn komissariadьnьn cerinden kьlьp ekkelgen xemceqlerinin tөlевileli okta-la cetpes turgan. Ol tөleвileldi Ulustun aar et-yletpyrynyn komissariadьnьn cerin-ce yş kattap tedir candьrgan-pis. Angьangь tөleвileldernі oon yş kattap algan-pis. Ьncalza-taa ol tөleвileldernі cyyldyq tur tep xyleep alьr arga cok turgan. Adaktьn soonda, Donвastan pir kaaş azьlcьnnar, paza pir kaaş azьlagьj polgaş profes azьldakcьlarьn kel tidirttip algaş, yş xyn ulaj, ol eşter-pile cugaalaşkanpis. Cyq-le olar, ol anaa azьldakcьlar, ol „piccii kiziler" şьn şiitpirni piske sөqlep perdiler tep, TK-nьn kezigynneri pister toozaвьs xyleer uzurluq polgan-pis. Donвasta xөmyr-taş kazььşkьnьn tьnzьdar xemceq tugajьnda TK-nьn polgaş Cazak cerinin pijeekki pir şiitpirin pilir poor-sler. Pistin xarьk eşterivistin şьn polgaş aldarlьq-taa şiitpir tep xy-

leep algan, TK-nьn polgaş Cazaktьn şak ol şiitpirin adakkь anaa pir ulustar piske seqlep pergeni ol polgaj.

Өske cizek. Men, eş Nikolajenkonun tugajьnda cizekti cugaalaar tep tur-men. Nikolajenko tep kьmы ol ьndьq? Nikolajenko polza, anaa-la pir nam kezigyny, anaa-la jozuluq „piccii kizi“ cyвe. Ol xereezen Kijettin nam organizazьnda pagaj pytpes cyyldernin tugajьn cьldь өttyr yrgylcy medeelep, arьn-nyyr tьrttьzьp, azьldakcьlarnь paak kөөr, pөtşygymcyleldi kьzar, trosklijcь xoralakcьlarnьn tyrzok coruun suq yrgylcy ileredip turgan kizi cyвe. Ol xereezenden kizi yqleer ьmьraa-teq yrgyttynyp, adaktьn soonda oon adьrlьp alьr teeş, algaş kezigynden yndyre tьrttьp kaannar. Kijeftin nam organizazьtaa, UK(в)N-nьn TK-zь-taa ol eşke cyвenin şьnьn tьpşьp perвeenner. Ol oraazьp kalgan tyyşkynny cyq-le namnьn Tөp Komitedinin kirişkeni-pile caskan. Uk xerektin aajьn tьpkan soonda cyy ilereenil teer polza, Nikolajenkonuu şьn, xarьn Kijeftin nam organizazьnьь şьn eвes polgan. Şak-la ьndьq polgan. Nikolajenko tep kьm ijik ol ьncaş? Ol xereezen teerge, TK-nьn kezigyny-taa eвes, ulus komissarь-taa eвes, Kijef mozunun organizazьnьn sekreteri-taa eвes, ol xerek-cok kandьq pir yyr sekreteri-taa eвes, anaa-la pir nam kezigyny kizi-le polgaj.

Kөrвes sler-pe, camdьkta anaa-la pir ulustar pedik-alвan cerleringe podaarga cyвenin şьnьnga tьkka cook poor turlar.

Am-taa on-on, cys-cys xire şak mьndьq cizekter kөrgyzyp polur-ijik.

Mьndьq cyвe teleede, pistin azьl xereeвisti paaştaarda, cyq-le cangьs pistin turzulgaвьs, paaştьncьlarnьn turzulgazь ьrakta-la cetpes poor tur. Azьl xerekti şьn paaştaarda, nam kezigyny massalarnьn turzulgazьn, yletpyrccin angьnьn turzuigazьn, azьlcьn tymennin polgaş „piccii ulustar“ teer ulustarnьn turzulgalarьn udurttukcularnьn turzulgazь-pile nemeştirip toldurarь cugula.

Monu kazan corudar argalьqьl?

Pir eвes paaştьncьlar massalar-pile koncuq cook xarьlzaşkan, nam kezigyny massalar-pile xarьlzaşkan, yletpyrccin angь, taraaccьnnar polgaş azьlcьn inteligenziler-pile xarьlzaşkan turar polza, am onu corudar argalьq tur.

Massalar-pile xarьlzaalьq, myn xarьlzaanь pьzьdar polgaş massalarnьn ььdьn tьnnap aarьnga pelen coruk polza, bolşevik paaştalganьn kyzy polgaş tiilettirвes coruu ьnda poor tur.

Bolşevikter kalвak arat xөj-pile xarьlzaalьq turar polza, olar tiilettirвes ulus polur tep cyвeni tyrym kьldьr xyleep polur. Ьncaarga bolşevikter xөj tymenden carlьp, olar-pile xarьlzaazьn yzypter-le polza, вyrokrat tadarььşkьnь-pile tadara peer polza-la, olarnьn kyzy cok poop anaa-la pir xej xoozun cyвe appaar eвes-pe.

Şaandakkь grekterin toolunda Posejdon tep, talaj purganь adalьq, Geja tep, cer purganь ijeliq Antej tep kajgamcьktьq pir maadьr coraan teer. Ol maadьr polza, podun tөryp, azьrap, torukturup kaan aвazьndan cerle carьlвas coraan. Ol Antejnin tiilep şьdaвas xire maadьrь cerle cok turgan. Antej tiilettirвes maadьr tidirttip coraan. Oon kyzy cyde turgaanьl? Oon kyzy pol-

za, tajzьn-pile temisseşkeş, paksьraj pergen sanьnda-la, podun təryp, azьrap kaan ijezi polur cerge teoŋgeş, ulam kyş kirip ap turgan. Ьndьoŋ polza-taa, ooŋ podunda pirle pagaj ceri par turgan, cyl tize, cerden kancap-la pir adьrlь peer xire ajьl turgan. Antejniŋ tajzьnnarь ooŋ ol pagaj cerin pilip algaş, onu pydyy kedep turgannar. Ьncap turвu-ce pir tajzьn tьвыlgaş, Antejniŋ pagaj cerin azьoŋlap algaş, oon podun tiilep kaan. Ol polza, Gerkules turgan. Ьncaarga Gerkules Antejni kancap tiilenil teer polza, Antejni cerden adьrьp, agaar-ce kədyryp yndyre pergeş, ooŋ cerge tyzer argazьn cok kьlьp a'gaş, agaarga pooj tudup kaan tur.

Men podaarьmga, вolşevikter grek toolda Antej maadьr ьşkaş tur. Bolşevikterniŋ kyzy polza, paza-la Antej-teoŋ, potiarьn təryp, azьrap, kizizidip kaan aвazь polur arat xəj-pile xarьlzaalьoŋ turarьnda. Ьncaŋgaş olar pottarьnьŋ aвazь arat xəj-pile xarьlzaalьoŋla turar polza, olar tiilettirвes ulus polurunuŋ pygy argazь par. Bolşevik paaştalganьŋ tiilettirвeziniŋ tylgyyry ьnda.

7) Adak səəlynde paza pir ajttьrьoŋ. Cyy tep ajttьrьoŋьl teerge, pistiŋ camdьk nam kezigyny eşterisis, namnьŋ tus-tus kezigynneriniŋ tugajьn, nam kezigynneriŋ namdan yndyrer tugajьn ijik-pe azь namdan yndyrtken kezigynnerni namga kat'ap turguzar tugajьn, jozu edertip kajь xamaan cok tyzymetsioŋ pajdal-pile kəər tugajьnda ajttьrьoŋnь cugaalap tur-men. Cyl tize, pistiŋ nam kezigyny camdьk uduritukcular polza, uluska, nam kezigynneringe, azьldakcьlarga sagьş salьr coruu cok. Olar oon turzuk, nam kezigynnerin əərenmejin, olarlar kandьoŋ turup turarьl, kajь xire əzyp sajzьrap turarьl tep cyвeni pilвejin, cer-le ьncaş azьldakcьlarnь pilip alвajьn turup turarlar. Mooŋ uzurundan olar polza, nam kezigynnerin, namnьŋ azьldakcьlarьn tus-tus aŋgьlap kərвejin turar. Nam kezigynnerin polgaş nam azьldakcьlarьn şak ьncaar ьlgaj kəryp turвaanьnьn xoraazь-pile olarlar cyвeni kьlьrda, kajь xamaan cok yylgedip turar: olarnь cok-polza, xəlyn ettir maktaar, cok-polza, paza-la ol ьşkaş kajь xamaan cok xəlyn ettir aa-perip, namdan muŋ-munu-pile, on-on şaa munu-pile yndyryp turarlar. Şak ьndьoŋ uduritukcular „iji caŋgьstarnьŋ" tugajьn, namnьn tus-tus kezigynneriniŋ tugajьn, olarnьŋ pajdalьn sagьş coвap podaвajьn, cer-le on-on şaa muŋnap podaarьn kьzar ulustar tur. Pistiŋ nam iji saja kezigynnyoŋ polgan telecde, on-on şaa muŋ kizini yndyrypterge, namnьŋ pajdalь oon kajьn əskerli peer tişkeş, namdan on-on şaa muŋ kizini yndyreri aвaa pir cyвe tur tizip turarlar. Ьncaarga karacaŋgьs alьs şьnьnda xanь jozuzu-pile namga udur kiziler nam kezigynnerin şak ьncaar kəryp polur.

Ulustu, nam kezigynnerin polgaş nam azьldakcьlarьn şak ьncaar kajь xamaan cok kəərge, namnьŋ pir kezeeriŋ setkil sagьzь xomudap, xej cerge azьnьp xederlenir coruk yner, ьncaa'ga troskijcь iji arьnnьoŋ idegetter polza, şak ьndьoŋ azьnьp xederlengen eşterni eptii-pile tuzaktap ap, olarnь troskijcьlarnьŋ xoralakcь coruunun malgazьn-ce kiir tьrtтьp ap turar.

Troskijcьlar pottarь pistiŋ namnьŋ iştinge *kazan-taa uluq kyş* poop turup turвaan. Pistiŋ namnьŋ iştinge 1927 cьlda polgan seelgy margьldaanь saktьp keryner. Ol polza, namnьŋ jozuluq-la referendumu tep pygy kezigynnerniŋ sanalьn alьr coruk polgan polgaj. Namnьŋ 854 muŋ kezigynynyŋ iştinden ьncaarda 730 muŋ nam kezigyny padьlgaga kirişken. Olarnьŋ iştinden troskijcьlarga udur, вolşevikter teeş, namnьŋ Tep Komitedi teeş 724 muŋ nam kezigyny padьlaan polgaş troskijcьlar teeş 4 muŋ nam kezigyny, xuulap podaarga carttьk xuu xirezi padьlaan, 2600 nam kezigyny tadagalzaan. 123 muŋ nam kezigyny aŋaa kirişpejin pargan. Olar kancangaş kirişpejin parganьl teerge, cok-polza, ьŋaj peer corukka coraan ijik-pe, cok-polza, eelceqliq azьldarga turgan polur. Troskijcьlar teeş padьlaan 4 muŋ kiziniŋ kьrьŋga, troskijcьlarga kyzep turgan tep podaaş pygy tadagalzap olurup kalgannarnь nemeer polza, oon ьnaj ooŋ kьrьŋga padьlaaşkьnga kirişpeennerniŋ tyrym jozugaar kьlza coguur turza-taa, carttьk xuuzun eвes, xarьn peş xuu kirişpejin pargannarnь, san-pile podaarga 6 muŋ nam kezigynyn paza nemep kiriştirer polza, troskizmga kyzeenner 12 muŋ xire nam kezigyny polur. Troskijcь teergilerniŋ pygy *kyzy po-la tur.*

Ol ьnca kiziniŋ iştinden eleenne xejy troskizmga cegengeş, oorttan ojttalap ьraj pergeniŋ nemep podaar polzuŋarza, troskijcьlarnьŋ kyzynyŋ cegenciin pile peer sler. Ol ьndьq turвuza troskijcь xoralakcьlar pistiŋ namnьŋ canьnda kancangaş ьndьq-mьndьq kur kyştyqyl teerge, *namdan* kezigyn yndyrer polgaş kezigynge kattap egidip turguzar tugajьnda pistiŋ camdьk eşterniŋ şьn eвes politiniŋ xaraazь-pile namnьŋ tus-tus kezigynneriniŋ polgaş tus-tus azьldakcьlarьnьŋ tugajьnda pistiŋ camdьk eşterniŋ *kajь xamaan* cok podaarьnьŋ xaraazь-pile sagьş setkil xomudap, azьnьp xederlenirler xej cerge tьвьlgaş, troskijcьlarga ьncap kur kyş poop turar turlar.

Uluq nuruuzunda-la idepkej cok coruk tep pir şak ьndьq cyвeniŋ tugajьnda kezigynnerni namdan yndyryp turar. Idepkej cok coruk tep cyl? Pir eвes nam kezigyny kizi namnьn programьn **pilip alвaan** polza, ol kizini idepkej cok teeş namdan yndyrer uzurluq tep sanap turar poor cyвe tur. Ol polza, şьn eвes tur, eşter. Pistiŋ namnьŋ tyrymyn şak ьncaar yzyk syryp pilip polвas. Namnьŋ programьn pilip alьr teer polza, jozuluq marksiscь polur xerek, şьlgaraan polgaş teori talazь-pile mergezeen marksiscь poop alьr xerek. Pistiŋ programьвьstь pilip apkan, teori talazь-pile mergezeen polgaş şьlgaraan jozuluq marksiscьlar polu pergen nam kezigynneri piste ьndьq-la xej tep-pe. Pir eвes moon songaar pis po oruk-pile coruur polzuвusa, namnьŋ iştinge cyq-le inteligennerni polgaş cer-le ertiemden kizilerni arttьrar appaar-pis. Ьndьq nam kьmga xereqil ьncaş? Namga kezigyn polurunuŋ tugajьnda şьlgattьngan polgaş xamьk şьlgaldanь ertken Lenin jozuluq cyylyвys par. Ol cyyidy jozugaar kьm kizi kezigyn poop polurul teerge, namnьŋ programьn

cөpşeereer, kezigyn tadьвьrьn tөleer polgaş oon kajь pir organizazьnda azьldap turar kizi kegyn poop polur. Podap kөrynerden: Leninnin cyyly polza, programnь pilip alьr teer tugajьn cugaalaвaan, xarьn programnь cөpşeereerinin tugajьn cugaalaan tur. Ol polza, mьrьnaj iji өske cyвe tur. Po tugajьnda, programnь pilip alьr tep xej culcurzup turar pistin nam kezigynnernii şьn eвes, xarьn Leninnii şьn teer tugajьn kizi şьnzьktьrьp pyzyredir-taa eвes cyвe tur. Ol-taa pildingir-le poldur. Nam kezigyny poop polur eşter polza, programnь pilip apkan polgaş teori talazь-pile mergezeen marksisсьlar polu pergen cyoq-le ьndьoq kiziler poop polur tep cyвeni nam parьmdalap kөrgen polza, nam kezigynnerin marksizmga өөredip, pistin programьвьstь olar pilip alьr kьldьr tuzalap turar nam-mun nam pөlgymnerin, cьs-cys nam şkolalarьn namnьn iştinge turgusрaan turar-ijik. Nam kezigynnerinin orttuzunga namdan şak ьndьoq şkolalar polgaş pөlgymnerni kancangaş turguzup turarьl teerge, nam kezigynneri namnьn programьn am teerezinde pilip alвaan, am podunda teori talazь-pile mergezeen marksisсьlar poop alвaan tep cyвeni pilgeş, turguzup turar tep cyвe mьrьnaj todargaj tur.

Ьncaarga am, namga kezigyn polur tugajьnda polgaş namdan kizi yndyrer tugajьnda pistin politiiвisti edip alьr teer polza, idepkej cok coruk teer ajttьrьoqnь am po yjede uzur paaş cok pilip turar coruktu cok kьlьp alьrь cugula.

Ьndьoq polza-taa, po talazь-pile paza pir paak cyвeвis par. Cyy cyвel teer polza, pistin eşter iji kedergej coruktun orttuzun podaarьn tooвajьn turar. Azьlcьn, nam kezigyny kizi piccii-le cyвege puruudaj peerge, iji-pir kattap nam xuralьnga parвajьn paarga, kandьoq pir cьldagaan-pile kezigyn tadьвьrьn tөleвejin paarga ol kizini namdan top toraan yndyre şaвa tьrttьp kaar tur. Cogum oon kajь xire puruudaaньn, xuralga kelвejin pargaньnьn cьldagaaньn, kezigyn tadьвьrьn tөleвeeninin cьldagaaньn sonuurgaвas poor tur. Po ajttьrьoqlar talazь-pile tyzymetsioq pajdal cer-le kancaar-taa aaj-cok. Koncuoq ekki kaadьr azьlcьnnar, staxanofcular şak ol setkil coвaoq cok politiktin xaraazь-pile namdan yndyr oktadьpkan aparganьn kizi podap cadaar cyвe eвes tur. Ьncaarga namdan toraan-na yndyre şaвa perвejin, yndyrerinin murnunda sagьndьrьoq perip, ьncaarga xorzok polza,—surgaalda ijik-pe, azь tongulda perip, pir eвes ьncaarga-taa xorzok polza,—ettinip cazaньp alьrь-pile polcaoq xuussaa peer, oon kedereerge oralakcaa şilcidip polвas polgan cyвe-pe? Ьncap polur turgan polвajьn kancaar. A, ьncaar tize, uluska, nam kezigynneringe, nam kezigynnerinin pajdalьnga kicceengejlii-pile sagьş salьrь negettiner. Şak ol cyвe-le pistin camdьk eşteriвiste cetpejin turar tur.

Şak ol uzur tyrzok coruktu cok kьlьrьnьn өj şaa cetken, şaoqdak cetken tur, eşter.

(Adьş caskaan).

SEDIP-OOL

Respubliktьŋ emcileriniŋ 2 tugaar xuralьnьŋ poop ertkeni

Nam, cazaktьŋ ajttььşkьnь-pile TAR Kultur jaamьzьndan respubliktьŋ emcileriniŋ 2 tugaar xuralьn Kьzьl-xoorajga, 1937 сьldьŋ 3 ajnьŋ 15-ten 18-ke cedir сььldьrьp erttirgen.

Ol xuralga kozuunnarnьŋ emnelge cerleriniŋ tөlee emcileri parьk toozazь kelgileen polgaş xuraldь 3 ajnьŋ 15-tiŋ xynynde kezeekkiniŋ 6 şakta azьtkan. Aŋaa SSRE-niŋ TAR-da olurup turar pyryn ergeliq elcini eş Malkoftan polgaş MAR-nьŋ TAR-da olurup turar pyryn ergeliq elcini Namzьrajdan pajьr cedirgileen. Paza namnьŋ Tөp Komitediniŋ polgaş TAR cazaanьŋ murnundan Tөp Komitettiŋ prezidiymynyŋ targazь eş Toka pajьr cedirgen.

Oon ulaştьr xuralga cugaalaşkan ajttьrьqlar polza:

1. Izin aarьnьŋ tugajьnda emci eş Buzutoftuŋ iletkeli.

2. Tuberkulos aarьqnьŋ tugajьnda emci eş Sterlinanьŋ iletkeli.

3. Şeer aarьqnьŋ tugajьnda emci eş Astaninniŋ iletkeli.

4. Ьrak sumularnь emnelge tuzalamсьzь-pile xandьrar tugajьnda emci eş Kalesnikoftuŋ iletkeli.

Ol kezeeniŋ xuralь toostup turda, eş Cyrmit-tazьdan pajьr cedirbişaan, emcilerniŋ ol xuralьnьŋ azьktuzazьn polgaş kadьk kamgalalьnьŋ xereen moon soŋgaar ulam-na sajzьradьp, namnьŋ 10 tugaar uluq xuralьnьŋ, paza TAR Ulustuŋ picce xuralьnьŋ 18 tugaar сььzьnьŋ şiitpirlerin kyyssedir tugajьnda erestiq sanaldarnь yndyryp temdeqleen.

Respubliktьŋ 2 tugaar konferenzi xuralь polza, poduŋga onaaşkan ajttьrьqlarnь eres şudurguzu-pile cugaalazьр erttirgen polgaş arat connu kadьkşьdьр, kadьk kamgalalьnьŋ xereen ulam sajzьradьр corudarda, xerek kьrьŋga azьl kyyssediriniŋ todargaj şiitpirlerin yndyryp, tus-tus iletkeldermiŋ tugajьnda toktaaldar yndyrgen.

1937 сьldьŋ 4 ajnьŋ 24-te polgan TAR Sajьttar cөvyleliniŋ xuralьndan respubliktьŋ emcileriniŋ 2 tugaar konferenzi xuralьnьŋ yndyrgen toktaal şiitpirlerin cyyldyq tep temdeqleen.

Pis moon soŋgaar respubliktьŋ emcileriniŋ 2 tugaar konferenzi xuralьnьŋ yndyrgen şiitpirlerin parьmdalap kadьk kamgalalьnьŋ talazь-pile erestiq azьldar corudar polzuвussa, TAR ulustuŋ 8 tugaar Uluq xuralьnьŋ polgaş namnьŋ 10 tugaar Uluq xuralьnьŋ toktaaldarьn xerek kьrьŋga pottandьrьр turganьвьs ol polur. Cyge teerge, emcilerniŋ 2 tugaar konferenzi xuralь ol uluq xuraldarnьŋ ajttььşkьnьn xerek kьrьŋga pottandьrьр kyyssedir tugajьnda todargaj azьldarnь sanap şiitpirleen tur.

Arat tymenni kadьkşьdar azьldь ulam-na sajzьradьr coruk polza,

tus curttuŋ azьl-agьj, kulturun purungaar tepşidip sajzьradьr polgaş feodalizmnьŋ arttььşkьnьn uzutkap, respuвliktьŋ tuskaj togunnaan pot ergezin ulam pьzьdarьŋga arat tymenni şььrak, kyştyg kadьk temisselciler poldurar. TAR-nьŋ kadьk kamgalaar xereeŋge arat tymen polgaş nam, areve kezigynnerinden kancaar-taa aaj-cok idepkejlig kirzirin tьŋzьdarь cugula polgaş ol coruk polza, olarnьŋ xyndylyg xyleelgezi polur uzurlug.

Respubliktьŋ emcileriniŋ 2 tugaar xuralьŋga eş Tokanьŋ pajьrь

TARN TK polgaş cazaktьŋ murnundan TAR nьŋ kadьk kamgalalьnьŋ azьldakcьlarь slerge revolustuq pajьr cedirejin! (Adьş caskaan).

Eşter, po xural kancaar-taa aaj-cok uluq uzur tuzalьq xural tur, cyl tize, TARN 10 tugaar Uluq xuralь polgaş Picce xuraldьŋ 18 tugaar cььzьnьŋ kadьk kamgalaar talazь-pile pergen şiitpirlerin tyrgen poltandьrьp kyyssediriniŋ argazьn ajttьr sorulgalьq xural tur.

Karangь pydyylyk coruk, niittiniŋ aarьqlarь teer koncuq perge pajdaldar piske feodalizmdan arttьr kalgan. Tuskaj pot-ergezin edileenninden peer, nasonal revolustuq cazaa polgaş namьnga paaştadьp algaş, oran curttunuŋ azьl-agьj, kulturun xөqzyder, kalbak arat tymenniŋ amьdьral pajdalьn segidip sajzьradьr talazь-pile arat tymen kancaar-taa aaj-cok uluq cedilgeler cedip algaŋ polgaş oozunga tajaŋgaş, kadьk kamgalaar talazь-pile uluq-uluq cedilgeliq poop turar. Ьndьq polza-taa, azьl-agьj, kultur amьdьral talazь-pile puruŋgaar oontaa-arttьk tyrgen tepşiir teerge, ergi şaqnьŋ karangь pydyylyk arttььşkьnь şaptьk poop turar.

Feodalizmnьŋ ol arttьncьlarьn azьp, cok kьlьr tugajьnda pistiŋ Тьва ulиska pygy telegejniŋ xamьk azьlcьn arattarьnьŋ xanь ezi, Uluq Sovet Sosialistьq Respubliktarnьŋ Evilelinden xa-tuŋmanьŋ ak-setkildiq tuzalamcьzьn kөrgyzyp kelgen-taa, kөrgyzyp turar-taa.

Kaaş-la cьldьŋ murnunda pygy respublikka caŋgьs-la emciliq turdubus. Ьncaarda lamalar, xamnar arattarnьŋ arazьnga uluq xaldavьrlьq turup, pydyylyk mege argazь-pile arattarnь emneen poop, xarьn arattarnь xemdedip kaap turgannar. Karacaŋgьs TAR cazak, namьnьŋ sagьş covar şьn azьldap kelgeniniŋ xaraazь-pile Тьва ulus feodalizm, imperializmniŋ şak ol aar perge arttьncьzьndan adьrlьp şьdaan. Po xyn respubliktьŋ kozuunnarьnda tus-tus emcilerliq turarьndan kadьna, xarьn kozuun sanьnda-la emnelgeliq, aptektiq, camdьk ьrak sumularda cajgь kөzer өqlerliq turar. Ol emnelge cerlerinde Sovet emciler polgaş anьjak tьva emnelge kaadьrlarь azьldap, arattarga polvaazьn emci tuzalamcьzьn kөrgyzyp, feodal arttььşkьnьndan arattarnь adьrьp alьrьnga tuzalap turarlar.

Sovet emci polza, cyq-le emnep turar eves, xarьn aarьq tьptьrьnьŋ cьldagaanьn cidireriŋge tuzalьq arьq-şever, kultur azьlьnьŋ talazь-pile arat tymenniŋ kadььn kamgalaar, kulturun kөdyrer talazь-pile uluq azьl corudup turar. Sovet emnelgeziniŋ, sovet emciziniŋ at-aldarь arattarnьŋ arazьnda kancaar-taa aaj-cok pьzьkkan. Sovet emcini kajaa-taa koncuq өөryşkylyy-pile uktup ap turar.

Sovet emci arattarga ьnak polgaş xyndylyq. Sovet emci aarьq ulustu emneer teeş-taa arattьŋ өөŋge paar polza, ol po aarьqdan kamgalanьrьnьŋ argazьn tajьlvьrlap peer teeş-taa paar polza, arat-

tar onu tolgandьr sьrьj meeŋnezip algaş, ooŋ ajttьp pergen tanьştьrььn kancaar-taa aaj-cok kicceeŋgejlii-pile pajьrlap tьŋnap alьriar. Arattarga emci koncuq-la cook terel kizi appargan, ьncangaş pir ebees „men maŋaa arttьp kalgaş" sleniŋ-pile kezeede kadь curttaarmen tep emci, arattarga ьnca teer polza, xarьn ol-la polgaj, sler pistiŋ eŋ-ne kyzeldiq xa-tuŋmaвьstьŋ pireezi poor sler tep arattar caŋgьs ььt pile ьnca teerler tep cugaalap şьdaar-men. Pistiŋ curt SSRE polgaş sovet emcilerinin tuzalamcьzьŋga tajangaş, kadьk kamgalaar talazь-pile orttumak nasional kaadьr azьldakcьlarlьq appargan turarьn po xyn maŋaa onu temdeqlep kaarga koncuq taarьr tur. Ol teerge, koncuq cugula cediişkin. Ol talazь-pile moon songaargь sorulga polza, par turar nasional kaadьr emci azьldakcьlarnь pьzьqlaar, sestralar, akuşerikalar polgaş eske-taa emci azьldakcьlarьn moon-taa songaar peletkeer, arattardan yngen pottuŋ emcilerliq turarьn cedip alьr.

Po poop turar emcilerniŋ xuralь polza, TARN 10 tugaar Uluq xuralь polgaş Picce xuraldьŋ 18 tugaar cььzьnьŋ şiitpirlerin xerek kьrьŋga kalвak arat tymen revolustuq jozu-pile kyyssedip kiripken ejde poop turar tur. Kadьk kamgalaar talazь-pile TARN 10 tugaar Uluq xuralь polgaş TAR Picce xuralьnьŋ 18 tugaar cььzь koncuq cugula sorulgalar salgan. Uk Uluq xuraldьŋ toktaatkanь polza, TAR 20 cьl polur oju 1941 cьlda uluq kozuun pyryzyn pir emci, pir felşer, ijiden ebeeş ebes kezer emci ee-pile xandьrgan turar polgaş picce kozuunnarnь (Kaa-xem, Pii-xem, Taŋdь, Tere-xel, Tozunu) pir-pir emnelge salвьrь polgaş kezer emci ee-pile xandьrar, paza Kьzьl-pile Cadaananьŋ emnelgelerin ylegerliq pajdaldьq poldurup, kandьq-taa emnelge tuzalamcьzьn kergyzer cerler poldurar tep toktaatkan. Conнuŋ kadььn kamgalaar azьlga kurort paza uluq uzur tuzalьq, kelir cookku cьdarnьŋ iştinde Ceder kurorttu ylegerliq kurort poldurarь cugula. Ol kurortka pir eelceeqde 600-ten ara ebes kizi emneer poldurar xerek.

Niittiniŋ aarьqlarь polza, connuŋ ezyldeziŋge şaptьk poop turar. Emneeri-pile kadь massalьq tajьlвьr azьlьn corudar polza, ol aarьqlarnь cok kьlьrьnьŋ kol argazь ol. Ol tugajьnda yndyrgen xoojlu tyrymny şьŋgььzь-pile ederer coruk polza, erginiŋ ol-aar arttьnсьzьn cok kьlьrьŋga paza tuzalьq. Po xuralda ьrak kozuunnar Parььn-xemcik, Tees-xem, iвi azьldьq kozuun polur Tozudan polgaş eske-taa cerlerden kelgen emciler par tur. Ol cyny cugaalap tur tize, kolonij feodal ergi Tьвadan pistiŋ ulustuŋ kadььnьŋ talazь-pile cьdьp kalgan koncuq paak arttььşkьnьn tazьlьndan niittiniŋ kyzy-pile tura tьrttьp cok kьlьr teeş, emnelgeniŋ niitti kultur frontuzun turguzup şьdaarьвьstь cugaalap turarь ol tur.

Karacaŋgьs şььrak, kyştyq kadьk arattar pottarьnьŋ xostuq şeleen curttun moon ьnaj xeqzydyp sajzьradьr pygy sorulgalarьn cediişkinniq kyyssedip şьdaar, karacaŋgьs şььrak, kyştyq kadьk temisselciler nasional revoluzunuŋ tajzьnnarьnьŋ pygy-le xaldaaşkьnьn cediişkinnii-pile ojttur şaap şьdaar tep cyвeni cugaalaaş-taa kancaar.

Po xuralga Tьвada kadьk kamgalalьnьŋ kol-kol ajttьrьqlarьn cugaalazьr tep turar tur. Sler ol ajttьrьqlarnь coguuru-pile şiitpirleer

poor-sler tep idegeer-men. Po xuraldɯŋ şiltpiri polgaş slerniŋ idepkejliq azьlьŋar TAR-da kadьk kamgalalьnьŋ xereen cedilgelii-pile purungaar tepşider.

Nasional revolustuq cazak, namnьŋ murnundan Uluq Sovėt Ɓilelinin teleezi eş Malkofka pajьr cedirip tur-men, eş Malkof polza, pistiŋ curttuŋ kadьk kamgalalьnьŋ xereen kancaar ekki sajzьradьr tugajьnda symezi-pile piske mogaq şьlaq cok tuzalap turar kizi, paza eş Malkoftu tamcьştьr Uluq SSREge pajьr cedirip tur-men. SSRE-niŋ tereen adaɓьs ьşkaş sagьş соɓар tuzalap kelgeniniŋ xaraazь-pile 15 cьl iştinde tuskaj togunnap kelgen coldak yjeɓis iştinde oran curttuɓustu cediişkinnii-pile xeqzydyp pьzьdьp, ьlangьja kadьk kamgalaar talazь-pile erestiq cedilgelerni cedip algan-pis.

Pistiŋ ulustu caagaj pajdaldьq poldurar teeş, pistiŋ curttu ceccektendirip sajzьradьr teeş, pistiŋ-pile kadь sagъzь aarьp coruur eş Malkoftuŋ podunga paza pajьr cedirip tur-pis. Tьɓa arat respuɓliktьŋ turguzuuşkununuŋ iziq idepkejliq talalakcьzь tep, eş Malkofka pajьr cedirip tur-pis.

Mooldun cazaa polgaş uluzunuŋ murnundan MAR-nьŋ pyryn ergeliq teleezi eş Namzьrajnьŋ maŋaa cedirgen pajьrьŋga men paza xanь eerур tur-men. MAR, TAR iji ep najьraldьq curttar turguzuuşkununuŋ kajьtaa talazь-pile, ьlangьja kadьk kamgalalь tep temisseldiŋ pir koncuq cugula adьrь polur azьldьŋ talazьpile ulam cediişkinniq purungaar tepşiir tep idegeer-men.

Pistiŋ ulus, pistiŋ curttuŋ arattarь tooza şььrak, kyştyq kadьk corzun teeş, perge pajdalga torulɓajьn temissel corudup turar sovet emcilerge iziq pajьr!

Respuɓliktьŋ emcileriniŋ 2 tuggaar xuralь telgerezin!

Uluq SSRE telgerezin!

SSRE, MAR, TAR-nьŋ xa-tuŋma xarьlzaazь ulam kьlьnnap pьzьrь telgerezin! (**Kancaar-taa aajcok adьş caskaan. „TAR nam, cazaa telgerezin! Eş Toka telgerezin!" tep jereel salьp turgan).**

„Ьrak sumularnь emnelge talazь-pile xandьrarь“ tep, emci Kolesnikoftuŋ iletkeliniŋ tugajьnda toktaal

TAR-пьŋ arattьŋ revolustuq namьпьŋ polgaş cazaanьŋ paaştьlgazь-pile Тьва ulus cyq-le azьl-agьj, erttem kulturnu kөdyreriniŋ talazь-pile kancaar-taa aaj-cok uluq cediişkinnerliq polgan евes, xarьп arat connuŋ kadьk kamgalalьпьŋ talazь-pile paza uluq cediişkinnerliq polgan.

Arat connuŋ kadьn kamgalaar corukka nam, cazaktьŋ talazьndan onza sagьş salьр совар turganьпьŋ xaraazь-pile emnelgeniŋ tuzalamcьzьп kөrgyzer coruk сьldьŋ-na segip, emnelge ceri kalвarьр, tuskaj erttemniq kaadьrlar kөвydep, nasionaldьŋ kaadьrlarь kizizip polвaazьrap, paza emnelgege arattarnь сьвra tьrttar coruk ulgadьр turar tur.

Sovettiŋ emnelgezi arat connuŋ orttuzun-ce xaпьlap xandьр kirgen polgaş arat conga margьldaa cok at-aldarlьq appargan. Ьndьq polza cok, am po xynge cedir ьrakkь sumularnь emnelge-pile xandьrar coruk koncuq cetpejin turar.

1937 сьlda ьrakkь sumularnь xandьrarь-pile 7 8 xire kөzer өqler organizastap corudar tugajьnda cazak, namdan toktaal yndyrgeniŋ konferenziden өөryр pajьrlaaş, cugula tep sanaarь polza:

1. Kөzer өqlerni maj ajnьŋ 15-ten egeleeş sentaвr ajnьŋ 15-ke cedir 3-4 aj xuussaalьq corutsa coguur. Ьncangaş ol kөzer өqlerni emci ijik-pe, azь feldişer (tuzalaar emci), sestra paza тьвa tьl pilir sanitarka kizi, cok polza xelemcci—şak mьndьq ulustar-pile xandьrgan turar uzurluq.

2. Moon songaar ьrakkь sumularga stol-şiree, sandaj, orun, tөzek, suugu, iziq-temir polgaş oon-taa өske cyyl-pyry xerekseldiq emnelge stanzьzьп ijik-pe, azь yrgylcy turar emnelgeniŋ сьвq pazьпсьgazьn tudup kьвrьпьŋ azьвn egelep corutsa cugula. Ol pygyny sumu targazьпьŋ xarььssalgazь-pile şьqzadьр, kөzer emnelge өө negep keerge, perip turar kьвр alьr. Oon ьnaj kөzer өqlerge xerqleer ol cizektiq cugula xer-xerekselderni тьвarь-pile am tarьj sumu cagьrgalarьпьŋ murnunga ajttьвq turguzar polza coguur tur.

3. Emnelgeniŋ kөzer өqleriniŋ sorulgazь polza:

a) Aarьq arattarnьŋ aarьn ileredip emneer, ьlangьja өkpe aarьпdan, karak aarьndan, şeer aarьqdan polgaş өske-taa cyyl aarьqlardan aaraan ulustu ileredip emneer, onu ileredirde, ol aarьqlarnьŋ eŋ neptereen cerlerinde curttap turar arattarnь şuptuzun şincip kөryp ileredir.

в) Arьq şeвerni corudarьпьŋ argalarь-pile kadь aarьqпьŋ tьртьр ynerin poldurвazьпьŋ arga xemceqlerin corudar. Cizeelcerge cyyl-pyry xural-suqlaanь azьqlap turgaş, aal pөlykterge po talazь-pile nomculga kьвр, cugaa-syme corudar.

Şak ьndьq cugaa-syme, nomculga tuskaj cyylderni cьskaaj tanьştьrьp corudar, cizeeleerge:

1) Şeer aarьqdan aarьj peer coruk, onu emneeri polgaş paaş udur poldurвazьnьŋ arga xemceqleri.

2) Өq iştiniŋ arьq şeвerin sagьr coruk.

3) Xereezen kiziniŋ podunuŋ arьq şeвer coruuru.

4) Uruq-tarьqnь azaap kizizider coruk.

5) Xaldamьrlьq aarьqlar.

6) Cem polgaş cemneniriniŋ curumu, oon-taa өske.

a) Sovet emnelgeziniŋ at-aldarьn algьdar polgaş ooŋ tөвyt emnelgeden azьq turarьn tajьlвьrlap neptedir. Өq-өrege pyryzynge kancaŋgaştьŋ coguur nom tepterler, plakat, lozuŋnarь turguzarь cugula tep cyвeniŋ tugajьnda TAR cazaanьŋ ajttььşkьn şiitpirlerin tajьlвьrlaar.

в) Curttuŋ iştinde kajь pir aarьqlarnьŋ telgerep turarьnьŋ, olarnьŋ telgerep taraarьnьŋ, cьldagaanьnьŋ, connuŋ ciir ceminiŋ polgaş oon-pile xolвaştьr aarьq tьrtьp turarьnьŋ, paza connuŋ amь podunuŋ kadььnьŋ tugajьnda erttem jozunuŋ şincilel azьldarьn corudar.

c) Kyş kulturnuŋ ojun-toqlaazьn polgaş cer-le kulturluu-pile ojnap xөqleer coruktu organizastap corudar, po tugajьnda kөzer өqler-pile kadь kyş kultur azьldakcьzьn corutsa coguur tur.

4. Ьrakkь sumularnь kөzer өqler-pile xandьrarьndan angьda, emnelge cerleri-pile emnelge salвьrlarь pottarьnьŋ kozuununuŋ iştinge arattarnь emneer polgaş arьq şeвerniŋ, aarьqnь paaş udur poldurвazьnьŋ arga xemceqlerin corudar sorulga-pile plan jozugaar pir ajnьŋ iştinde pottarьnьn emci azьldakcьlarьn şak ьndьq ьrakkь sumular-ce corudup turar.

5. Arat connu arьq şeвerniŋ cьrьdььşkьn azьl-pile xaara tudarьn soruqlaaş, sumular-ce talaştьq yner emci azьldakcьlarьn pyryn azьqlaar, aŋaa cyq-le emneer azьl kьlьr eвes, xarьn ulustu cььp algaş-taa polza, tus-tus kizilerniŋ orttuzungataa tajьlвьrlьq tanьdьlga azьlьn corudar.

Kөdee sumular-ce emnelge azьldakcьlarь yner apparza, olar ap coruur kьldьr corumal aptekcigeş kьlьr, oon ьŋaj coguur plakat, lozuŋnar peletkeerin kultur jaamьzьndan xandьrarь cugula tur.

6. Kөdee sumularga uluq aarьqdan aarьp pergedeen kizilerni emnelge ceringe ekki eptiq cedirer uzurunda, emnelge ceriniŋ caŋьŋga ьndьq ulus tazьr transport turguzarь cugula (cьccaan maşina, aat, terge, şanak tьp alьr), oon ьŋaj pir eвes şak ьndьq onza talaştьq coruktar yner polza, өske-taa organizastarnьŋ cьccaan maşinazьn azьqlap polur kьldьr cazak ceripile polgaş coguur cerler-pile tugurzup alьrьn Kultur jaamьzьn tamcьştьr tileer tur.

7. Kөdee sumuda paaştaj aarьj pergen kizilerni ol ceringe cedip parвajьn, şuut emnelge cerinden emnep xandьrarda, olarnьŋ aarьn şincilep kөrвejin em perip xandьrьp polвas. Pir eвes kadannap aarьj pergen kiziler turar polza, cerniŋ ьrak uzak, pergezin podaaş şuut em perip polur.

8. Connu emnelge talazь-pile planпьq xandьrar uzurunda, aarьq kizilerge emci keldirer coruktu taarьştьrarьn Kultur jaamьzьndan kouunnarga ajttььşkьn perze coguur tur, cizeeleerge, emcini uluq aarьq kizilerge keldirer, kandьq-kanьq

aarьǫlardan aaraan kizilerge keldirip polurul teerge:

1) Pergedeen perttikke, 2) perge pajdaldьǫ xan tøktyr corukka, 3) xorannanь pergen corukka, 4) xereezen ulustuņ pozuuru pergedej pergen polza, 5) uruǫ sьrttьь saadaan polza, 6) pergedeen xaldamьrlьǫ aarьǫdan aaraan polza, emci keldirip polur.

Oon øske aarьǫdan aaraan kiziler emnelge ceringe pottarь keep polur uzurluǫ.

9. Kultur jaamьzь amdьgaaştan egelep køzer øǫlerniņ tøzeвilelin kьlьp, em cyylynyņ ørtteen tøleerin, xamьk xerekselin polgaş aņaa azьldaar azьldakcьlarnь tilep tьвarьn peletkeze coguur.

10. Arьǫ şeвerni corudarьnьņ argalarьn ajttьrь-pile kadь, aarьǫnь paaş purungaar polduraazьnьņ arga xemceǫlerin corudarьnga şefke algan organizastarnьņ azьlьn azьǫlap, olarnьņ kozuun, sumu ynerin azьǫlaar.

11. Ajьtkan xamьk arga coruduuşkunnarnь nam, areve polgaş øske-taa xøj niittiniņ organizastarьnьņ tuzalamcьzь-pile xolвaştьrьp, corutsa coguur, po tugajьnda Kultur jaamьzьnьn şiitpiri jozugaar tøp cerlerden ajttььşkьn peeri cugula tur tep tileer tur.

12. Køzer øǫlerniņ paar ьrakkь sumularьn-ce TTK-nь tamcьştьr cem cyyly—talgan, makaron, krupa, pecenja, cigir polgaş oon-taa øske cem cyylyn corudar. Ol tugajьnda kozuun cagьrgalarь xarььssalgalьǫ polur.

13. Emnelge stanzьzьnьņ tuduuşkunun Mal cer jaamьzь-pile temcizip kьlьr tugajьnda ol cer-pile tugurzup alzьnnar.

Mal aƶьlьn sajzьradьrьnьŋ erestiq sorulgalarь

I.

Pistiŋ curttuŋ aƶьl-agьj, kulturunuŋ xөqƶeen cediişkinnerin kьmtaa cugaa cok pilir polgaj.

Ьndьq polza-taa, cedip algan cediişkinivisķe amьraaş saldьnьрkaş olurup alьr polgaş purungaar ulam tepşiirin-ce xөj tymenni ebileldebejin olurup alьr polzubussa xorƶok.

Ьndьq cube tөleede, am murnubusta turar perge-perge sorulgalarnь kyyssedip alьr coruk polza, nam, cazaktьŋ polgaş pygy-le arat connuŋ po xyngy sorulgazь polur tur.

TAR 20 cьl ojunda mal paaƶьn 2 saja cedireri pygy curttuŋ kol-la sorulgazь ol.

TAR 20 cьl ojunga cedir 4-le cьl arttь, am curttuŋ iştinde malьbьs sanь cyq-le 1.185.940 paaş tur. Oorttan kөөrge, kelir 4 cьldьŋ iştinde 814.060 paaş mal өstyryp alьr, pir cьl sanьnda-la 20 muŋdan aƶьq mal өstyryp alьr uƶurluq tur-pis.

Onu cedip alьrь koncuq uluq perge sorulga polur. Ьndьq polza-taa, revolustuq cazak, namnьŋ paaştalgazь-pile coraaş, arat tymennin pygy kyƶyn ebileldep xөdeldirer polza, po sorulganь kancaptaa cedip ap polur polgaş cedip ap-taa turar-pis.

Ol tөөgylyq sorulganь kyyssedirde cyny kьlza xeregil tize:

Curttuŋ pygy arat tymeninin, xamьktьŋ murnunda olarnьŋ eŋ teere ool, kьzь polur — nam, areve keƶigynneri polgaş idepkejliq arattarnьŋ soruk kyzelin, kyş şьdalьn ebileldeeri cugula.

Idepkejliq eş өөrler pottarьnьŋ kьzьmakkaj, sorumakkaj kyƶy-pile ylegerin kөrgyzer polza, oran curttubustuŋ pydyrykcy kyşterin ulam telgeredip xөqƶydyp, kyrynebistiŋ murnunda saldьŋgan sorulganь tөөgylyq erestiq kyyssedir temissel-ce, pygy arat tymenni xөdeldirip ebileldeeringe koncuq kyştyq idiq poop şьdaar.

II.

Tьbanьŋ edinin cazaanьŋ polgaş ooŋ uluzunuŋ kol amьdьraar cubezi polza, mal aƶьlь polur polgaj.

Ol kol yndezin mal aƶьlь cediişkinniq xөqƶyyrge, orannьŋ amьdьralьnьŋ өske pygy adьrlarьnьŋ cediişkinniq xөqƶyyry paza xandьrttьnar polgaş uluq tuza poop xamaarƶьr uƶurluq.

Arattarnьŋ malьnьŋ cem suuru am-taa pydyylyk, texnik argazь am-taa polbaazьn ebes, agaar pojdustuŋ şaq ergildezinin ajььlьndan am-taa adьrьlbaan. Uluq xarlьq kььş tyƶypterge-le, kөşkyn arattarnьŋ kajь şaqdan peer kөryşpes tajzьnь cut tep cube arattьŋ xajьralьq ьnak malьn on-on şaa munupile kam xajьra cokka kьra şaap algaş paar koncuq cube polgaj.

Cut teerge, anaa pir taʙarьlga eʙes, xarьn ooŋ tьptьp keer uƶuru polza, pir talazьnda, şaq ergildeƶiniŋ agaar pojguzunuŋ tokşun perge pajdalьnda, paza pir talazьnda arat connuŋ malьnьŋ aƶaal-teƶeeli pydyylyk polgaş, agaar pojdustuŋ kyƶyn am-taa ekki aƶьp tiilep şьdaʙazьnda tur. Cyq-le şak ooŋ uƶuru-pile søølgy peş cьl iştinde cuttan arattьŋ 250.000 aƶьq paaş malь ølgen tur.

Pir eʙes, kiƶi agaar pojdustuŋ ajььldьq pajdalь-pile temisseƶiriniŋ arga piliin cecce pilir turar polza, pojdustuŋ ajььl-pile temisseşkeş, aƶьp yner uƶurluq. Ьncangaş agaar pojdustuŋ aajьnga kirʙes, xarьn ooŋ podun cagьrьp, ooŋ eezi polur appaar.

Cuttu anaa kancaan-taa kargaar polza, cut ooŋ kortpas-taa, citpestaa. Cuttu cyq-le temisseƶip turup cok kьlьp polur. Ьncaarga ooŋpile temisseƶiriniŋ argazьn tileen xerek cok, ooŋ argazь tьʙьlgan.

Cyl tize, kiƶi ugaanьnьŋ kyƶyn yndyryp, kiƶiniŋ kyş-aƶьlьn xødeldirip, oraŋ curttuŋ pajlaan aƶьqlaar polza, Sajaannьŋ pedik sьn tajgazьnьŋ-taa, Tandь-uulanьŋ-taa talazьnda uluq xar caap kelze cut kørʙejin parьp polur, paza maldьŋ kьşkь azьral cemin peletkep, odar pelciirin taarьştьrьp, maldь taarƶьr kaƶaa-xoraalьq turguzar polza, maldь cutka caqdatpazьnьŋ argazь ol tur. Ol kol ajttьrьqlardan egeleeş, mal aƶьlьnьn eelceqliq sorulgalarьnьŋ tugajьn cugaalaƶьp køreeli.

III.

MALDЬŅ AZЬRAL CEMI POLGAŞ KAƵAA-XORAAZЬNЬŅ TUGAJЬ

Kьşkь malga cidirttir sigenni coguur ciƶee-pile peletkep alьr polza, kandьq-taa cut caqdaʙas.

Ulustuŋ Picce xuralьnьŋ 18 tugaar cьƶьndan sanap kørgeni polza, kьƶьn arat connuŋ malьn sigenpile xandьrarda, po cьlьn 4 saja 5 cys muŋ puut sigen peletkeer teen polgaj. Paza ooŋ angьda cyden cyy-taa polur magat cok teeş, seremci kьldьr kyryneniŋ kur xørengizi 200 mun puut sigen turguzarь alʙan tep şiitpirleen. Ol ajttььşkьnnь erestiq kyyssedir teeş uluq aƶьldarnь corutpu-şaan, pir paaş malga 10 puuttan eʙeeş eʙes sigenni peletkeerin sorulga salьrpis.

Ьnca sigenni peletkep şьdaar pis-pe, kandьqьl, onu peletkeerde cyny kьlza ekkil, paza kandьq sigen peletkeze ekkil—teer polza:

Tьʙanьŋ kalʙak xoʙu şølderinde cьldьŋ-na xej kalьp cьdar oot-sigen tep cyʙe emge xajaa cok. Pir eʙes cьldьŋ-na oot-sigeniʙistiŋ ooda cyq-le 30-40 xuuzun kezip ap turar polzuʙussa, Tьʙanьŋ par-la malьn sigen-pile xandьrardan turƶuk, xarьn emge xajaa cok kur seremci sigenniq turar ijik-pis. Ootsigen yner kajgamcьk caagaj cerler emge cok polgan uƶurunda, sigen peletkeer arga pyryn par tur. Onu peletkeeringe cyy xeregil tize; sigen kezer cerleriʙisti şaq øjynde sugargaş, malga taptadьp kaatpas tøleede kaƶaalap, ьlap ekki aƶaap alьrь ol-la tur. ooŋ øske onza cyy kandьq eldep ugaan-taa xerek cok tur.

Sigenni peletkeerde, ekki polgaş cemiştiq sigen peletkep alьr tøleede, sigen kezip egeleer øjyn ozaldadьp polʙas. Øjy ertken sigen pagaj sigen polur.

Sigenni, oot nogaan turda kezer xerek. Sargarьp øjy ertken sigen polza, saʙandan tora. Sigen kezer øj—7 ajnьŋ pir tugaar carttьndan egeleeri todargaj pildingir eʙes-pe.

Cut-pile temissezirde, sigenge ekki tuzalakcь poor cyве saвaņ polur.

Ьncaarga, arattar saвaņьn kamnap azaap ap turarь kandьq-ijik? Emge xajaa cok saвaņ xej-le kalьr ijik-pe, azь kysten-ne mal pazьp kaaptar polgaj.

Xamьk-la saвaņnь saraattaaş, kazaalaaş, kьzьn malga cidirttir xerek.

Podap kөrynernen, arattarnьņ tarьlga cerinden saja azьq puut saвaņnь pөlyp ap polur tur, uluq cut polur polza, ol saвaņ-pile 100 muņ paaş maldь azьrap turgaş, mendi cьl azьrьp ap polur.

Xamьk-la saвaņьвьstь pyryny-pile azaap kadagalap alьr teeş temissezil.

IV.

MALDЬ ӨSTYRERI

Maldь cөp ederiştirer coruk polza, taraa tarььrь-pile tөmej tur, kancap taraanь taraaş, yrezin kөөr ijik, ol ьşkaş.

Ьncaarga, mooņ murnunda arattar malьn kancaar ederiştirip corzuk?

1936 cьlda Tees-xem kozuununuņ ineenin 14,5 xuuzu, pezinin 20 xuuzu kьzьraan. Uluq-xem kozuununuņ ineenin 19,5 xuuzu, pezinin 28,1 xuuzu kьzьraan. Oon kөөrge, arattar enir cьlьn pьzaaladьp, kulunnadьp alьr uzurluq turgan kaaş on-şaa muņ pьzaa, kulunun xej ьşkьnganь ol tur.

Maldьn ьncaar kьzьraar coruun poldurвas ijik-pe, azь eвeezedir tөleede, cyny kьlza ekkil?

Ol tugajьnda mьndьq cyве kьlьr: Ulustuņ cyq-le ekki turazьn parьmdalaaş; arвannar, sumularnьn curttarьnga kadьp turgaş, kezek-kezek askьr өөry cьlgьlar turguskaş, ortta ekki-ekki askьrlarnь salgaş pelerge xalьdar, ьncangaş myn maldьņ ederzirin kөryp taarьştьrьp turar uzurluq.

Paza inekter kadьр, ortta arattarnьņ tөlgyr pugalarьn salgaş, cangьs-taa inek kьzьraвas kьlьr polza ekki.

Ьndьq peler, inekter arazьnga xaldaвьr aarьqlьq mal turguspas tөleede, myn maldarnь mal emcileri paaştaj şinciir uzurluq.

Myn ederiştirer tuşta askьrlar, pugalarga sula taraa perip turza ekki polgaş edereştirer azьldь cөp corudar polza, inek, peniņ kьzьraarь taa eвeeş polur.

Inek, cьlgьnьņ askьr, pugalar-pile ederiştirer kampaninь peletkeer polgaş erttirerиniņ saaвьrьn Mal-cer azьlьnьņ jaamьzь solunnarga yndyryp carlaan polgaj, ol saaвьrnь arattar toozazь pilip alьrь cugula.

Pygy-le idepkejliqlerniņ sorulgazь polza, mal ederiştirer kampaninь kyyssedip erttireringe erestiq azьldaar tugajьnda pygy arat conga ylegerni kөrgyzer jozuluq.

Xoj, өşkyny kьzьn tөrytpes xerek, kьzьn tөryyrge anaj, xuragan kьrlьp kaar poor tur.

Ol tugajьnda cyny kьlza ekkil?

Cas tyzyp keeri-pilek-le koşkar, xunanь xoj, өşkyden yskeş, 10 ajnьņ sөөlgy uzunda ederiştireriniņ coguur өjy egelegize cedir, tuskaj kadararь cugula.

Edereştirer өjy egeleerge, koşkar, xunanь xoj, өşkyge salьr. Xaldaвьrlьq aarьq xaldatpas tөleede, mal emcileri pygy-le koşkar, xunanь xoj, өşkyge kadarьnьņ murnunda şinciir uzurluq.

Cьlьqlaan mal kazaazьnьn uzur tuzazь pir tugaar cugula. Mal cьlьq kazaalьq polgaş ekki azьraldьq turar polza, cut turвas.

Maldьꞑ kazaazьn kancaar tudarьn Cadaananьꞑ ylegerliꝗ stanzьzь kөrgysken. Mal kazaazьn kancaar tudarьn ajьtkan tepterni kozkooptarda sadьp turar polgaj, arat pyryzy ol tepterni sadьp algaş, nomcup tanьzar jozuluꝗ.

Am cyny kьlza ekkil?

Am arattar, ystynde ajьtkan cyylderni azьldap egeleer.

Cьlьꝗlaan mal kazaazьn xөjy-pile tudup egeleeri uluꝗ negeldeliꝗ tur.

Ьncaarga, olarnь tudarda paaştaj peletkelin kьlьp alьr, cyl tize, mal kazaazьn tudar taarzьr cerin tьp alьr. kazaa ьjazьn, cingis, kadaꝗ, songa karaanьn şili—po-la cyвelerni paaştaj peletkep alьr uzurluꝗ.

Ol tugajьnda cazaktan arattarga tьkka-la tuzalap turar polgaj. Cyl tize, arattar cьlьꝗ mal kazaazьn ekki tudup alzьn teeş, вankь tamcьştьr uzun xuussalьꝗ ceeli tьpsьp turar.

V

MALDAN YNER CIꝗ ETTI KӨBYDEDIRI

Syt polgaş sytten yner cem (aarzь, kurut, pьştak, sarcaꝗ, cөkpek) polza, arattarnьn koncuꝗ cugula cemi polur.

Po yjede arattarnьꞑ sytty azьꝗlap turarь am-taa ьndьꝗ-la ekki eвes.

Pir kilogram sarcaꝗnь xajьndьrьp turgaş yndyryp alьr polza, 50 litir syt xerek, seperator (syt maşinazь)-pile yndyrer tize, cyꝗ-le 20 litir syt xerek.

Arattьn azьl-agьjьnga seperator teerge, koncuꝗ cugula polgaş tuzalьꝗ maşina.

Orannьꞑ işlinge sarcaꝗ peletkeer tuskaj cerler (zavottar) turguzar tep Ulustuꞑ Picce xuralьnьꞑ 18 tugaar cььzь TTK-ga ьndьꝗ taalga pergen. Ol azьlьn tyrgen egeleerin TTK-dan ekki negeer xerektiꝗ.

Ol zavottar tura peerge, arattarga koncuꝗ-la tuzalьꝗ, olarnьꞑ orulgazь kөвydeer, olar' ekki kulturluꝗ cemiş-pile curttaarda ulm-na ekki.

Sytty ekki azьꝗlaarьn arattarnь uk zavottar өөredir polgaş arattar ineeniꞑ saanьn ulgattьrarьꞑga idiꝗ poop peer.

Тьвada 331.869 er, kьs өşky par tur. Oorttan arattar kajь xire azьk kөryp turarьl?

Kancuꝗ eвeeş...

Uzuru polza, oon xөj azьk kөryp polur. Өşkynyꞑ tygyn kьrgьp ap polur, cөөgyn cььp tьrap ap polur. Pir eвes өşky pyryzynden pir xuunun, tөrttyꞑ pir xuuzundan eвeeş eвes-taa tyk polgaş cөөk ap turar polza, oorttan taa arattarnьꞑ alьr tygynge cys-cys puut tyk, cөөk nemezip polur uzurluꝗ.

Arattar ol tygynyn caındььzьn pottarьnьꞑ azьl-agьjьnga-taa xereꝗlep polur, arttьkşьlьꞑn kooperaskataa sadьp polur, kooperas pir kilogram cөөkke 5 akşadan azьr peer.

Arattar өşkyzyn cop şooluꝗ kьrgьвazьl, cөөgyn cop parьk cьꝗвazьl tize, ooꞑ tuzazьnьꞑ uluun pilвes, polgaş ьndьꝗ tur.

Pygy-le idepkejliꝗlerniꞑ sorulgazь pөlza, ooꞑ tuzazьn arattarga tanьştьrьp perвi-şaan, pottarь pir tugaarьnda өşkyzyn kьrgьp, cөөgyn cььp ap yleger kөrgyzeri cugula.

Mal azьlьnьn erestiꝗ kyyssedir sorulgalarь ol tur. Olarnь pottandьrar teeş, pis şuptuвus idepkejliꝗ temissel corudar uzurluꝗ pis.

Idepkejliꝗ azьldaar polzuвussa, tiileer-pis, purungaar ulam tepşiir-pis.

TAR-пьn mal azьlьnьn cugula tuzalaksь adьrь cer-taraalan azьlьn sajzьradьrьnga erestiq sorulgalar

TAR ulus azьl-agьjьnьn kol adьrь polur mal azьlьnьn pir cugula tuzalaksьzь polza, cer-taraalan azьlь polur. Cer-taraalan azьlь cokka mal azьlь cediişkinii-pile øzyp xøq-zyp şьdabas. Cer taraalan azьlь cokka oran-curttun arat tymeninin pajdalь ulam ьnaj sajzьrap şьdabas.

Kødee azьl-agьjnь sajzьradьr teeş, TAR-пьn cazaa, revolustuq namь uluq podal sagьzьn salьp turar, cyl tize, xa-tunma polur SSRE-den ekki ynyştyq yrezin sadьp alьr tep şiitpir yndyryp, maşina, yrezin sadьp alzьn teeş, arattarga ceeli tьpsьp, en ьlangьja arattarnьn cugula xereqleer k/a maşinalarьnьn ørtteen kudulatkan polgaj.

Cer-taraalan azьlьnьn murnunga, TARN 10 tugaar Uluq xuralьnьn salgan sorulgalarь polza: pireede, „TAR-пьn 20 cьl polur ojunga cedir pygy tarьlganьn şølyn 40 xuu kalbarttьr sorulga salьr“, ijide, „Tarьlganьn şьnarьn sajzьradьp, kur cerni peletkep, tarьlganь soluşturup tarьr polgaş taraanьn ynyzyn ulgattьrar tugajьnda uluq azьldarnь erestiq corudar uzurluq“—teen.

Ulustun Picce xuralьnьn 18 tugaar cььzьnьn taaskanь polza: „1937 cьlda respubliktьn pygy tarьlgazьnьn şølyn 33.000 ga ijik-pe, azь ertken cьldьnga tømejleerge 10% kalbarttьrьn cedip alьr“—teen.

Ol teerge, uluq sorulgalar tur. Ьncaarga amgь pajdal kandьqьl tize:

1927 cьlda 13,574 ganь taraan.
1931 cьlda 16,291 ganь taraan.
1935 cьlda 27,132 ganь taraan.
1936 cьlda 30,134 ganь taraan.

Ol teerge, 1927 cьlga podaarga respubliktьn tarьlgazьnьn şøly 2 kattaptan azьq øsken tur. Ьncaarga arat azьl-agьjlarnьn tarьlgazь paza koncuq øsken. 1927 cьlьn arattarnьn taraan ceri cyq-le 4459 ga, 1931 cьlda 5970 ga, 1935 cьlda 13458 ga polza, 1936 cьlda 16101 ga polgan. Onu køerge, arattar tarьlgazьn køvydetkeni 4 kattap xire øsken tur. 3-4-ga ijik-pe, 5-taa ga cedir tarьp turar tus-tus arattar ebeeş ebes, camdььzь taraa kezer maşinalьq-taa, cizeeleerge, Kaa-xem kozuununda Jonzak, oon-taa øskeler. Respubliktьn cer taraalan azьlьnьn cyq-le tarьlga şøly øzyp turar ebes, xarьn cerni polbaazьradьrь yrgylcy sajzьrap, ynyzy ulgadьp par cьdar tur.

1935 cьlda taraanьn paraanпьq balanzьzьndan køerge, taraa ynyzy polza, 1 gadan 7-8 sentiner ap turgan polgaş arttьkşьlьq sadar taraa 3330 toon turgan polza, 1936 cьlda pir gadan 8-9 sentiner taraa algan polgaş connun arttьkşьlьq sadar taraazь 3650 toon polgan. (Sen-

tiner tep kemceqni puut podaarga, pir sentinerde, 6 puut par).

Oon køørge, curttun arat conu cazak, namnьņ şiitpirleen sorulgazьn kyyssedip turar polgaş kyyssedirin kьzьp turarьnьņ xereccizi ol tur.

Ьndьq polza-taa, taraalaņ aƶьlьnьņ cyq-le cediişkinin kørgeş olurar polza xorƶok.

Ertken cьldar-pile tømejleerge, arattarnьņ taraalaņ aƶьlь cediişkinniq tur. Ьndьq polza taa, øske kyrynelerge tømejleerden turƶuk curttuņ iştinde kyrekonomnarnьņ, ylegerliq stanzьnьņ aƶьl-agьjlarь-pile tømejleerge, arattarnьņ taraalaņ aƶьlь koncuq kudu cadada turar polgaj.

TAR-da polza, mal odarladьr-taa, taraa tarььr-taa koncuq caagaj'cerler cer-le emge-cok xirezinde, oovustu koncuq-la eveeş aƶьqlap turar tur pis.

Myn aƶьqlap turar ceribistiņ yner taraazь caagaj, elvek eves polur tur.

PISTIŅ TARAALAŅ AƵЬLЬBЬSTЬŅ CETPES CYYLDERI

TAR-nьņ taraalaņ aƶьlьnьņ cetpes cyylderi cyl teerge polza, pettii kьdьь-pile-leç kol peş cetpes cyve par.

Pireede, cerni polвaaƶьradьrь pagaj. Kelir cьlьn taraa tarььr cerin po cьlьn cazьn, kyzyn paaş udur peletkep alьrь cok, ьncangaş taraanь tarььrь ozaldaar, cerniņ taraa yner şьnarьn ekki aƶьqlap şьdaвas, eldep pok yner poor tur. **Ijide, taraa tarььrda, ekki arьqlaвaan, xorannaвaan polgaş şьnarь pagaj yrezinni caƶьp turar tur.** Ьncangaş taraanьņ 15-ten 30-ge cedir xuuzu taraa paaƶь ørtteņnep pegeleer aarьqdan kalьr polgaş eldep pok tep cyve emge-cok yner.

Yşte, şьnь-pile kьlьp turguskan puga cok polgaş taraa sugararьnьņ texnik argazь pydyylyk. Pugalarnьņ uluq nuruuzu ertte puruņgu yjeden tøstelgen pydyylyk pugalar polur, caa turguskan pugalarnьņ texnik argazь temgizinden paza ьlgal cok. Ьndьq pugalar suqnu cecce polgaş coguur øj şaanda perip şьdaвas. Ьncangaş, taraanь sugararь coguur şaanda polвas, paza suu cetpes polur tur.

Camdьk pugalar cyq-le caņgьs kattap cazьn suq peer. Oon aņgьda, puganь yndyryp turguzar şaanda, coguur texnik jozuzu-pile ьlap xemceevejin, cyq-le karak-pile xemceep turgaş kьlьr cyve tøleede, ьndьq pugalar udaвajьn cirlip padь paar ijik-pe, azь toвurak tolup xømdynyp kaar poor tur.

Tørtte, tarьlganь kamgalaar, poktuq oot sigeniņ cular, xoralьq ørge, kyske polgaş kuuş-pile temisseƶir ciƶektiq pødyyn aƶaalga cok poor tur. Arattar taraazьnьņ poktuq caşpan-sigenin cer-le culвas turlar. Taraazьnьņ kazaazь pagaj, camdьkta mьrьņaj cok poor tur. Ьncangaş, taraanь malmagan pazьp, ørge, kyske cip, caşpan sigen yqlep, tьkka xorap kaar poor tur.

Peşte, paza pir kol cetpes cyve polza, cer aƶьqlalьnda coguur curum cok. Cyl tize, arattarnьņ aƶьqlaan cerin yrgylcyzy-pile ediledip pьƶьqlap perveen polgaş camdьk arattar cьldьņ-na pir-pir øske cerlerge taraa tarьp cip coruurlar, ьncangaş uk cerin şьnarƶьdьp polвaaƶьradьrьn, pugazьn ekki kьlьrьn sonuurgaвas tur, ьncangaş kelir cьlьn tarьr cerin po cьlьn paaş udur cazьn, kyzyn aņdarьp peletkep alьr argazь cok turlar. Mьncangaştьņ mooņ ystynde ilergejlep piƶittingen

cyylderni arat pyryzy nomcup pilip alьrьn idegeer tur.

ORANNЬŊ TARAALAŊ AƵЬLЬN SAJZЬRADЬR TΘLEEDE CYNY KЬLZA EKKIL

TARN 10 tugaar Uluq xuralь polgaş Ulustuŋ Piccę xuralьnьŋ 18 tugaar cьƶьnьn taraalaŋ aƶьlьnьŋ talazь-pile yndyrgen şiitpirlerin pyryny-pile pottandьrar sorulga pile Mal cer aƶьlьnьŋ jaamьzь taraalaŋ aƶьlьn sajzьradьrьnьn eŋ pөdyyn argalarьn kьlьp yndyrgeş, şolun tamcьştьr carlaan ijik. Ol argalar polza, 1937 cьlda taa, oon ьŋajgь cьldarda-taa taraalaŋ aƶьlьn sajzьradьrьnьŋ pygy-le ajttьrьqlarьnga xamaarƶьr.

Xөj niittiniŋ pygy-le organizastarьnьŋ, xamьktьŋ murnunda nam, areve keƶigynneriniŋ paza pir kol sorulgazь polza, TAR-nьn temgi ol taraalaŋ aƶьlьn sajzьradьr argalarьn kyyssedir tөleede, pottarьnьŋ ylegeri ciƶeen kөrgyspy-şaan, arattarnьŋ iştiŋge surttaal massalьq aƶьlьn idepkejliq corudarь ɗl polur.

Temgi ol argalarnьŋ utkazь cyl, paza nam, cazaktьŋ salgan sorulgalarьn kancaar kyyssedir tep kөrgenil? Nam, areveniŋ idepkejliq keƶigynneri polza, taraalaŋ aƶьlьn sajzьradьrьnьŋ kol argazьn pottarь pilir turar uƶurluq, ьncanmas polza, arat tymenni şьn paaştap, olarnьŋ murnuŋga ylegerƶi poop corup şьdabas-la polgaj.

Uk argalarnьŋ kol ajttьrьь peş, cyl tize, ekki yrezin peletkep alьrь, cerni cөвy-pile polвaaƶьradьp aƶьldaarь, taraanь şaq өjynde tarььr polgaş aƶaarь, şьnь-pile sugararь, taraanь xoratpajьn şaq өjynde pөlyp aƶaap alьrь. Ol ajttьrьqlarnь tus-tuzunda tanьƶьp kөreeli.

Yrezinniŋ uƶur tuzazь uluq, cyqle ekki yrezin tarььr polza, taraa caagaj elвek polur. Yrezinni paaştaj taraa arьqlaar maşinaga arьqlaaş, ooŋ soonda paza trijer tep maşinaga arьqlaar, ьncaŋgaş yrezinnin poktuq cyylderin tuskajlap kaaptar polgaş eŋ ekki caŋgьs şьnarlьq taraanь ьlgap alьrь ol, caŋgьs şьnarlьq taraanьŋ yneri-taa tyrgen, eptiq tem-pile teski yngeş, poktuq cyylderni pazьp kaaptar.

Ekki yner yrezinni tarььr uƶurluq, pir eвes 100 taraanь yndyrerge 90-nь ijik-pe 95-ƶi yner polza, (ol teerge yneriniŋ xuuzu ol), onu ekki yrezin teer, 80 xuu ijik-pe oon kudu yner polza, pagaj yrezin polur, onu taraan xeree cok.

Arattar polgaş өske-taa taraaccьnnarnь xandьrar teeş, po cьlьn Cazak ceriniŋ şiitpirin jozugaar Mal-cer aƶьlьnьŋ jaamьzь SSRE-den „Ljutessens-lelaa-47" tep ekki şьnarlьq kьzьl-tastь satkaş 150 toonnu ekkelgen, „Poвeda" tep sula yrezinin 200 toonnu ekkelgen.

Kyrekonomnardan sadьp ornap alganь kьzьl-tas 447 toon, sula 39 toon. Ol yrezinnerni koƶuunnar-ce corudup sadьp turarьnьŋ cьldaganь polza, arat connu yrezin-pile xandьrьp turarь ol tur.

Taraa paaƶь өrtteŋnep pegeleer aarьqdan kamgalaar tөleede, ekki pagaj kandьq-taa yrezinni ьjaap-la xorannaar uƶurluq. Xorannaar cyвe kaaş-janzь. TAR-da yrezinni kurgaq xoran, suq xoran—mьndьq iji „A, B" tugaarlьq xoran-pile cup xorannap turar.

Sula, arвaj ciŋge-taraa cergeliq karttьq yrezinnerni formalin tep suq xoran-pile xorannaar. Onu xorannaarda, formalinni sadьp algaş, 1 litir formalinni 80 litir suqqa xolaaş, (pir litir teerge, 2 şil işti polur) oon-pile yrezinni өttyrypkeş,

am onu 4 şak iştinde tuqlap kaan cьttьrar. Onu cok polza, tarьr xynynde ьncaar aƶьldaar, cok-polza, 2-3 xonuk purungaar ьncaar aƶьldaar. Taraa paaƶь pegeleer aarьqnь formalin ɵlyryp kaaptar. Kьƶьltastь kurgaq xojuq xoran pile xorannaar. Ьndьq xoran kaaş janzь. Olarnь xereqleeri pir tɵmej, cyqle xemceezi ɵske-ɵske. 6 puut kьƶьl-taska „A—10“ tep xoran 100 gram, „A, B“ tep xoran 150 gram, „Parişskaja zelen“ tep xoran 50 gram kirer. Taraanь tuskaj toskaarga urgaş, uk xorannь xoluştur, toskaaga 100—150 xire teskindir cajar xerek.

Taraa paaƶь pegeleer aarьq, xaldaвьrlьq aarьq tep cyвeni arattar pilip alьr xerek. Ьncangaş ol aarьqnь cok kьlьp tiileer tɵleede, yreziniӊer xorannanar tep arattarnь şuptuzun kьjgьrьp tur. Ьncanmas polza, uk xaldaвьrlьq aarьq, arьq tarьlgadan kadьk tarьlga-ce xaldaj peer.

Arattar yrezinin peletkep ap turar-pe, kandьqьl? Cok cьgьь. Kyzyn taraaƶьn algaş, pastьrgaş, caska cedir uurgajlap kaar polgaj. Ьncaar şьqƶaarga, taraanь ɵrge, kyske-taa cip kaaptar, kysky, caskь caaşkьndan-taa kalьr, camdьkta cide-taa peer poor tur. Yrezinni trijer tep maşinaga arьqlap, xorannap alьrьn podaar kiƶi par eвes. Ьncaӊgaş yrezini pagaj poorga, taraanьӊ ynyƶy paza pagaj polur tur. Yrezin ekki polza taraa caagaj polur.

Eӊ-ne ekki yneri 90 xuudan kudu eвes arьq taraanь yrezin kьlьr uƶurluq, ьncangaş onu aӊmaarga şьqƶaza ekki. Ьndьq yrezin kьƶьltas, sula, arвajnьӊ 1 gaga kirer puudu polza: sugargan cerge xolpile caƶar polza 10—11 puut, maşina-pile polza, 8—9 puut. Paza sugarвaan cerge eвeeş kirer: kolpile caƶar polza 8—9 puut, maşina-pile polza 7—8 puut, cinge-taraanь 1—2 puut xireni caƶar.

CERNI POLBAAZЬRADЬP AƵЬLDAARЬN KɵREELI

Tьвa pijeede feodaldarga polgaş taştьkkьnьӊ koloniji poop tarladьp coraan polgaş cer taraalaӊьnьn aƶьlьnьӊ texnii koncuq-la pydyylyk kalgan, temir aӊdaƶьn ornunga arga-cok ьjaş andaƶьn teer cyвeliq, temir iliir ornunga xaragan iliirliq coraan. Ьncaarga, revolustuӊ accьƶь-pile temgi ol pydyylyk cepsekter sɵɵlgy kaaş cьldan peer kɵzylbestep xoвarttaan.

Ьndьq polza-taa, cer-taraalaӊ aƶьlьnьӊ kulturu am-taa kudu cadada xeвeer. Cerni iliirtteeri pagaj, aӊdararь oon-taa pagaj.

Cerni polbaaƶьradьrьnьӊ kol-la cyвezi aӊdararьnda tep cyвeni arattarga pilindirer xerek. Cerni ekki xanь aӊdarвas polza, taraa cerle caagaj elвek polвas. Cerni ekki xanь aӊdarвas polza, oon pok caşpan, sigen yner poordan paşka, taraa oon ekki ynmes, cyge teerge, caşpan, sigenniӊ negeldeƶi pice, taraa polza, ьjaap-la ekki aӊda ьp polвaaƶьratkan cerden ekki yner.

Ylegerliq stanzьnьӊ şincilelinden kɵɵrge, 8 santьmetir kьldьr xanь aӊdararga 1 gan cerden 97 puut kьƶьl-tas yngen, 16 santimedir kьldьr xanь aӊdararga 125 puut polgan tur. 8 santimetir kьldьr xanь aӊdararga 1 ga 107 puut sula polgan, 16 santimetir kьldьr xanь aӊdararga 141 puut polgan.

Arattar polza, 6—10 santimetir xire xanь aӊdargaş, 40—50 puut taraa ap turar tur. Cerni kaƶan aӊdararь paza cugula tize, kelir cьldьӊ tarььr cerin po cьlьn cajьn polgaş kyzyn aӊdarьp alьrga ekki

tur. Onu pərьmdalaaş, Picce xuraldьn 18 tugaar cььƶьnьn toktaatkanь polza:

„1937 cьlda kelir cьldьn tarььr cerin cajьn, kyzyn peletkeerin MAEler 20 xuu cedir, kyrekonom, kolxostar 80 xuu cedir peletkeen turarьn cedip alьr“—teen. Ol cugula şiitpirni ьjaap-la kyyssedir xerek.

Cajьn cer andararda, uk andargan cerni kurgatpas təleede, toraan-na iliirttep kaar. Oon soonda eleen polgaş, pok, caşpan, sigen ynyp keerge, paza kattap iliirttep kaar. Kyskeer cajьn paza kattap andargaş, iliirtteвejin kaap kaar. Cerni pir-taa, iji-taa udaa andararda, pyryn xanьzь-pile andarar xerek. Kyzyn cerni andararda, iliirtteвes.

Cerni cajьn, kyzyn andarьp kaarьnьn tuzazь polza:

1. Cernin pok sigen caşpanь arlьr.

2. Cer sajzьraaş, oon taraa ynerі ekki appaar.

3. Ol cerin paza kattap cazьn andьrвajьn, cyge teerge, murnunda-la andarьp peletkep kaan cyвe təleede, şuut-la taraazьn caƶa peerde ekki polur.

Cazьn ьndьq cerni toraan sugargaş, taraazьn caşkaş, iliirttep kaar.

Cazьn cer andararda, sugararьnьn murnunda ertte andarza ekki. Oon soonda sugargaş, taraazьn caşkaş iliirttep kaar. Iliirtteerde, 2-3 kattap, camdьkta 4-taa kattap iliirtteer xerek. 10-15 suq kattap xəj iliirtteer polza, koncuq xoralьq, cyge teerge, cer emin-erttir xojaaş, taraa ekki ynmejin paar, ьncaar iliirtteeş sugarьptarga cer kadannajtaa peer. Cerni sugararьnьn murnunda tarьr coruktu po yjede kyrekonomnar corudup turar poordan paşka, kədee arattar koncuq eвeeş corudup turar.

Pir eвes arattar po murnunda ajьttьngan xəj xemceqler ьşkaş ьncaar cerin polвaazьradьr polza olarnьn taraazь caagaj polur.

Taraanь coguur əj şaanda tarьp caƶar tep cyвe polza, caagaj taraa alьrьnьn pir kol cugula cyyly ol. Pis taraanь tarьp caƶarьn koncuq-la ozaldadьr-pis, ooвus kancap-taa taarьşpas. Pir eвes taraanь 6 ajda caƶar polza, caagaj taraa alьr-men tep kancap ьnca teer poor.

Tьвada caj coldak polgaş taraanь oraj caƶar polza, taraa coguur əj şaanda pьşpajьn, tonutka alzьptar. Taraanь kajь la poluru-pile ertte caƶar xerek. Ьncaar kьlьr tize, tarьlganь ertte egeleer xerek.

Ylegerliq stanzьnьn şincileeninden kəərge, taraa caƶarьnьn ekki yjezi kol koƶuunnar Parьn-xemcik, Cəən-xemcik, Uluq-xemge 4 ajnьn səəlgy uƶundan 5 ajnьn 10-12 ge cedir, Pii-xem, Kaa-xem, Tandь koƶuunnarga taraa caƶarьnьn xuussaazьn 5 ajnьn 15-20-ge cedirip polur. Taraanь ьjaap-la maşina-pile ijik pe, azь iliirtteвi-şaan caƶar xerek. Cerni andararьnьn murnunda yrezinni caƶar ergi şaqnьn argazьn xereqleвes uƶurluq. Ol arganь xereqleer polza, poktuq caşpan, sigen yner poordan paşka taraa ekki ynmes.

Taraanь caşkaş, kamgalaarьn podnar xerek. Xamьktьn murnunda taraazьn kaƶaalaaş, mal pazьptazьn teeş kəryp turar xerek. Taraa arazьndan yngen pok cyylderni cyвe arttьrвajьn culup kaaptar. Ortta kyş xaramnanьr calgaraan xerek cok, taraanь ekki aƶaap alьr polzunarza, oon aƶьь uluq polur. Ьndьq poktuq cyylderni cularda, taraa sьptalьr murnunda ertte cu-

lar uzurluq. Xөj өrgeliq cerniņ өrgezin kьrьp kaaptar xerek, ьncanmas polza, taraanьņ şuptuzun olar xoldan yndyryp kaar. Sugarвas cerniņ өrgezin suq kudup turgaş өlyrze ekki, sugarar cerniņ өrgezin taraa sugarar өjde өlyrer.

Taraa sugarar tep cyвe polza, TAR nьņ taraa ynyzyn caagaj poldurarьnьņ kol cyyly ol. Ьndьq tөleede, sugarьlgaga onza sagьş salgaş, koncuq-la şьnь-pile sugarar coruk cugula.

Erttemniņ şincilelinden kөөrge, taraanьņ sugat xereqleer өjy yş polgan: Taraa egelep yner өjde, taraa sьptalьr өjde, paza taraa paaştalьr өjde. Sugarьlganь ol өjlerge taarьştьrar xerek.

Tьвanьņ taraa şөlderiniņ pugalarьn polвaazьn jozu-pile kьlвaan polgaş suq cecce azьqlattьnmajьn paar. Mьndьqnьņ tөleezinde, pugalarьn pok, cam, moondak cok kьldьr cazьn-na aştap, elвek suq padьrьp algaş, cerni siir sugararьn podaar xerek.

Eņ paaştaj sugararda, cerni aņdarвajьn turgaş sugarar coruk taarьşpas. Cerni ьncaar andьrarьnьņ murnunda sugarar polza, suq xejle tyrgen kurgap kaar, kurgaq toonnuq cerge taraa cazar appaar, iji tugaar sugararьn-taa tendii ertte kьlьr appaar. Cerni aņdargaş, ooņ soonda pir tugaar sugarьlganь kьlьr xerek. Pir eвes enir cьlьn aņdarьp peletkep kaan cer polza, taraa cazarьnьņ murnunda sugarar xerek.

Erttemniņ turzulgazьn kьlьr cerlerden kөөrge, iji tugaar sugarьlganь ьņajlatkan tudum-na ulam ekki. Ol iji tugaar sugarьlganь cerle taraa sьptalьr өjde kьlьp turza ekki. Taraa caa ynyp olurda, iji tugaar sugarьlganь kьlьrga koncuq pagaj (aņdarьlga murnunda sugarargа paza koncuq pagaj), cyge tize, taraanь toвurak kьza peer, taraa ekki ynmes, xarьn taraa yneri saadaj peer ortta poktuq cyylder amьrap emge-cok yner. Pir eвes cerniņ şьgь mьrьņaj pagaj polgan uzurundan, taraa caa ynyp olurda ьjaap-la sugarar appaarza, sugargan soonda katkьlaj pergen cerlerni iliir-pile yrej tьrtьrьp kaaptar. Kamnaj picce iliirtteerge, yne pergen taraaga xora polвas, xarьn ooņ soonda ekki yner-taa, camdьk poktuq cyylder-taa өlyp kaar.

Уş tugaar sugarьlganьn xerek appaar өjyn podap turgaş kьlьr. Camdьkta ol yjede caaşkьn suņ cetkeş, taraa sugargan xeree-taa cok poop polur. Camdьk cerlerge (Tandь kozuununuņ teвiskeerinde Tyrgen, Palgazьnga) yş tugaar sugarьlga xeree cok, cyge tize, ol cerlerge toņut ertte tyzer polgaş tьkka sugarar polza, taraa pьzьp cadaj peer. Pir eвes yş tugaar sugarьlga xerek apparza, taraa paaştalьr өjnyn egezinde kьlьr xerek. Ьndьq polza-taa, saadadьp cer le polвas, saadadьr polza, taraa toņutka alьskaş pьşpajьn paar. Sugarьlganь lediişkinniq erttirer tөleede, pygy-le pugalarnь cajьn ijik pe, kyzyn murnu-pile septep taarьştьrьp alьr xerektiq.

Taraanь kezeri polgaş pastьrarь polza, taraalaņ arattьn azьlьnьn sөөlgy cadazь polur polgaj. Ьndьqtaa polza, ol azьldьn cugulazьn kөөrge, eņ sөөlgyzy eвes. Murnukku azьldarьn şuptuzun ekki kьlьp erttirze-taa, taraanь өj şaanda kezip alвas polza, taraa sьвьnga turgaş tөktyp kaar, cьldь өttyr kьlgan xamьk azьl xej paar. Camdьk kizilerden taraa kezip alьr azьldь ьndьqla cugulalaвas poor tur. Kөrynerem, cajьn tөgylgen taraalar aņgьstan ynyp kelgen turar. Camdьk ar-

attar arttьk kyş-azьl yndyrвes teeş ьndьq cerlik angьstan taraa kezip algaş-la koncuq eвeeş taraa ap turar. Taraazьn pyryny-pile pөlyp alьr teer polza, piccii-taa xoratpajьn pөlyp alьrь cugula. Taraa pьza peeri pilek-le kezip pөlyp alьr. Am camdьk arattarnьn kьlьp turarь ьşkaş, taraanь sьвьnga kurgadьp, emge-cok taraazьn tөgyldyryp cer-le polвas, taraanь keskeş moozalap kurgadьrga arвьn polur.

Maşina-pile taraa kezerge, ekkitaa, tyrgen-taa, pelen-taa polgaj. Am Kyr. kөdee azьl-agьj skladьnьn salвьrlarьnda sadar polgaş accьladьr maşina ceccir tur.

Pastьrgan soonda, taraanь toraan-na salgьnga arьqlaaş, oon soonda sortirofka tep maşinaga arьqlaaş, yrezin kьlьr taraazьn tuskajlaaş, tuskaj xadagalaar. Onu anmaarga şьqzaza ekki. Pir eвes anmaar cok polza, uk taraazьn kyskege cidirtpes uzurunda cьldьn-na caa uurgaj kьlьp ap turar xerek.

Taraa azьlьn sajzьradьrьnьn pir argazь polza, taraa azьlьn sajzьradьrьnьn pөdyyn argalarьn pottandьrьp turgaş, taraan cerinden yner taraazьn caagaj poldurup, elвek taraa pөlyp alьrь ol.

Taraa azьlьn segiderinin iji tugaar argazь polza, tarьlga şөlyn keвydediri polur, ol polza, pygyle tarьlga cerlerin cөвy-pile pyrytkeeş, arattarga xuвaap peeri-pile xolвaalьq.

TARN 10 tugaar Uluq xuralьnьn toktaatkanь polza: „1937—38 cьldarnьn iştinde tarьlga şөlderin pyrytkep, ol şөlderni өq өregenin polgaş xөj niittinin organizastarьnьn kьrьnga uzun xuussaalьq ylep peerinin azьlьn toozar" teen. Oon xeree cyl teer polza, pireede,—pygy-le tarьlga cerin ceвy-pile pyrytkeer, ijiде cer edilekcilerge pьzьq kьldьr xuвaap ediledir, yşte,—arattar өske cerden kөzyp parьp curttap polur caa cerlerni ileredip azьqlaar.

TAR-nьn mal odarьnga, taraa tarььrьnga-taa taarzьr ceri emge-cok xөj polza-taa, connun xuвaaştьr curttaanь koncuq-la teski eвes: Cizeeleerge, Cөөn, Parььn-xemcik kozuunnarda con kөвej, malьnьn odarpelciiri takpьş poop turar, curttun taptьq-la tөвy polur. Tandь, Kaaxem kozuunnarda mal odarladьr, taraa tarьr koncuq caagaj, emge xajaa cok cerler azьqlattьnmajьn cьdar tur.

Connun tarьlgazьnьn şөlyn pьzьktьrьp 1937 cьlda cer taarьştьrьp xuвaarьnьn en paaştajgь azьlьn egelep, kozuunnarnьn kөdee azьlagьj kildisterinin, ergelekcilerin surguuldatkan. Cer xuвaap taarьştьrar azьldь turzulga kьldьr 1937 cьlda cangьs Cөөn-xemcik kozuununga egelep corudup erttirer tur.

Kelir cookku cьldarnьn iştinde cer azьqlaaşkьnьn curumcudar uzurluq-pis. Ьncaarьвьska, tarьlga şөly cьldьn-na 10 xuu өzeri xandьrttьnar, paza tarьlga cerin xuвaap peerge, onu azьldap polвaazьradьrь şьnarzьp, taraa ynyzy caagaj polur.

1937 cьldьn tarьlgazьnьn azьlьn pygy-le ertken cьldardan ekki erttirer.

Şuptu 33000 ga cer taraaş, enir cьldan tarьlganь 10 xuu kөвydedir teen. Ьncaarga, arattarnьn tarьlgazь koldap kөвydeer uzurluq, cyl tize, arattar 18.000 ga tarьp, 12 xuu өstyrzyn teen. TAR-da curttap turar Sovet xamaattьlarь 12.300 ga tarьp, 7 xuu өstyrzyn teen.

Kyrekonomnar-pile xөj niittinin organizastarь 2700 ga tarьp, 5 xuu өstyrzyn teen. Ol teerge, xarььssalgalьq uluq taalga tur.

Onu kyyssedir teeş, massalьq surttaal ażьlьn kalвaa-pile corudar xerek.

Nam, areve keżigynneri polza, mal ażьlьn moon ьŋaj telgeredip xөqżydyp, arattarnьŋ et amьdьral, kultur pajdalьn ulam sajzьradьrьŋga idiq poop. tarьlga şөlyn kalвarttьrьnьŋ cugulazьn kөrgyzeri-pile arattarga pottarь yleger kөrgyzer uzurluq.

Camdьk cerlerden kajgamcьktьq medee keep turar tur, cyl tize, Tees-xem kożuunnuŋ camdьk ulustarь enir cьldьndan eвeeş taraa tarьвr tep turar tep, medee par. Ol teerge, koncuq cetpes tur. Tarьlga şөlyn 1937 cьlda 10 xuu өstyrer tep, cazaktьŋ toktaalьn ol uluska taŋьştьrarь toŋ cugula.

Parьn-xemcik, Kaa-xem kożuunnar tarьlgazьn tьkka kalвarttьr tep turarь koncuq ekki polgaş pajьrlancьq tur.

Tarьlganь ertte egeleer tugajьnda cьl pyry cyny kьlza ekkil?

1. Yrezinni ceccir kьldьr peletkep alьr. Pir eвes cetpes polza, ol toraan tьptьrьp kemceq alьr. Kyryneden taradьp turar yrezinni coguur şaq өjynde sadьp alвas polza, oorttan kuruq kaap polur, cyge teerge, өske ulus sadьp appaar-taa, oruk-cirik paksьraaş, ьŋaj peer corudarь-taa pergedej peer.

2. Pygy-le xer-xereksel, maşinalarnь septep peletkep alьr. Cetpes xer-xereksel, cepsek polgaş ooŋ yyrmek xerekselderin sadьp alьr. Aat teriin septeer. „Kьdat xomuut" tep attьq koncuq ciik өrttektiq, pьżьq taptьq xomuuttar par, onu arattar xereqleze ażьrвas, onu Taŋdь kożuunda (Palgazьnda) şaqdan peer xereqlep turar.

3. Pugalarnь septep peletkeer. Puga polgaş kazaaga xereqleer ьjaştь peletkep alьr. Pir eвes cugula apparza, Mal-cer ażьlьnьŋ jaamьzьndan tuzalamcь ap polur.

Pis polza, eŋ-ne coldak xuussaa iştinde taraa tarьвr sorulgalьq-pis. 5 ajnьŋ sөөlgy yjezinde pygy respuвlikta tarьlga toozulgan turar jozuluq. Maj ajda taraazьn tarьp tөgerвejin, Ijyn ajda tөgerer arat turar polza pagaj, ooŋ taraazь caagaj poop şьdaвas.

Kyrekonomnar-pile kolxostar taraalaŋ ażьlьn corudarьnьŋ talazь-pile pygy conga yleger kөrgyzer jozuluq. Olarnьŋ 1937 cьlda sorulgazь polza:

1. 1 gektardan 12-13 sentinerden eвeeş eвes taraa alьr, 2) SSRE-den ekkelgen arьq şьnarlьq yrezinni taraaş algan taraazьndan respuвlikka 1000 toondan eвeeş eвes yrezin peletkep peer. 3) Tarьlga polgaş sugarьlganь cөp eвileldep corudarda, arattarga tuzalaar. Olar tarьlgazьn eŋ coldak xuussaa iştinde tөgerer tugajьnda tuzalaar.

Cer taraalaŋ ażьlьnьŋ tugajьnda arattarnьŋ, kyrekonomnarnьŋ, kolxostarnьŋ kol sorulgalarь ol tur. Pistiŋ murnuвuska cazak, namnьŋ salьp turar sorulgazь ol tur.

Sorulgalar uluq-taa polza, kyyssedip ap kancap-taa şьdaar-pis.

Nam, arevenin keżigynneri ol sorulgalarnь xamьktьŋ murnunda pottarь pottandьrьp, arattarnь ol sorulgalarnь kyyssedirin-ce edert-tir uzurluq.

TOPCUZU

Arьn

1. **Toka**—Pygy telegejge xamaarьlgalьq iletkel . . . . 1—3

2. **Stalin**—Namnьn azьlьnьn cetpesterin, troskijcьlarnь polgaş øsketaa iji arьnnьqlarnь uzutkaar tugajьnda PK(в)N TK Plenumunga iletkeli . . . . 4—24

3. PK(B)N TK Plenumunga eş Stalinnьn topcu xarььzь . . . 25—37

4. **Sedip-ool**—Respubliktьn emcilerinin 2 tugaar xuralьnьn poop ertkeni . . . . 38—39

5. Respublikten emcilerinin 2 tugaar xuralьnga eş Tokanьn cedirgen pajьrь . . . . 40—42

6. Ьrak sumularnь emnelge talazь-pile xandьrarь tep, emci Kolesnikoftun iletkelinin tugajьnda toktaal . . . . 43—45

7. **Tavariştaj**—Mal azьlьn sajzьradьrьnьn erestiq sorulgalarь . 46—49

8. **Tavariştaj**—TAR-nьn mal azьlьnьn cugula tuzalakcь adьrь cer-taraalan azьlьn sajzьradьrьnga erestiq sorulgalar . . . . 50—57

REDAKSЬ

Ojdup (redaktor).
Pazьr-sat (texniktiq redaktor).
Kьzьl-ool.
Sedip-ool.
Tavariştaj.
Sarьoq-ool.
Tamdьꞑ-cap.
Lopsaꞑ.
Lyndyp.

Xarььssalgalьq redaktor ornu **Kьzьl-ool** Texniktiq redaktor ornu **Occurвınak.**

Cogaal № 183 Cagьq № 388

Kьzьl-xooraj, Şetinkin kudumcuzu, Kyrtipograf, pazьꞑ № 1. Tirazь 3000 kezek.

„Revolustuƣ arattьꞑ“ nomcukcularьꞑga tьꞑnadьƣ

Po setkyyldy arat pygydeezi cagьp nomcuꞑar!

Setkyyldyꞑ cagьp alьr ɵrttee:

12 ajda . . . . . 5 akşa

6 ajda . . . . . 2 akşa 50 kɵp.

TAJЬLBЬR: Alʙan ceri cagьr polza, 12 ajda 6 akşa, ooꞑ kudu xuussalьƣ cagьƣ xyleeʙeʙ.

50 k.